

România literară

26

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 3 iulie 2009 (Anul XLI). 32 pagini. 4 lei

In memoriam

MATEI CĂLINESCU

evocări de:

Nicolae Breban, Livius Ciocârlie,
Cosmin Ciotloș, Gelu Ionescu,
Ion Pop, Marta Petreu

p. 16-18

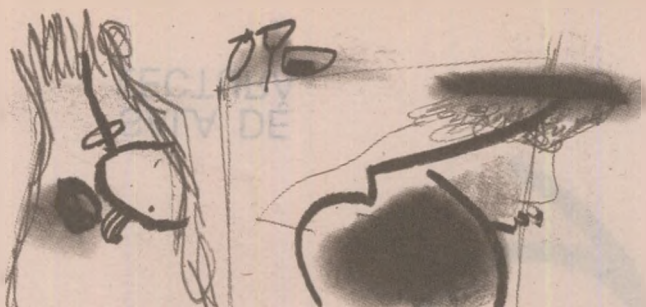
Editorial de
Nicolae Manolescu

Seducătoarea limbă maternă

Când am citit, cu trei decenii în urmă, cartea lui George Steiner, intitulată *După Babel*, n-am înțeles rostul întrebării pe care autorul și-o pune la un moment dat, și anume care este limba lui maternă. Având de ales între idiș, germană și engleză, Steiner nu se poate decide nici după ce consultă un psihiatru, care-l îndeamnă să încerce să afle, de exemplu, în ce limbă visează. Firește, în aceea pe care o vorbește în timpul zilei. Se resemnează până la urmă să nu descopere care îi este limba maternă sau dacă nu cumva are mai multe.

Mi-am dat seama de frustrarea care stă la baza unei astfel de ignoranțe într-o împrejurare care nu avea nici o legătură cu Steiner, cu mult înainte de a trăi în Franța, într-un mediu lingvistic străin. Legătura putea să fie totuși aceea că fusesem invitat să conferențiez la o universitate americană. Nu era Indiana, unde preda Steiner, era Bard College, unde se află mormântul Hannei Arendt. Mă invitase Norman Manea, care nu mă considera încă un antisemit. Printre invitați, Andrei Siniavski, fostul disident sovietic, și Miclos Harasti, politologul și politicianul maghiar care se va număra printre fondatorii FIDESZ. Mi-am ținut conferința în engleză, dar am apelat la traducere în dialogul pe care l-am purtat, după aceea, cu sala. Aveam în față câteva sute de profesori și de studenți și un microfon care-mi crea mari probleme. Engleza mea nu era nici pe departe suficient de elocventă. E drept că mă încurajase pronunția lui Miclos care rostea toate dublu v-eurile ca pe niște v-euri, sau relativul masacru al vocalelor englezești comis de Siniavski. Având eu, spre deosebire de ei, oarece școală lingvistică, am ales, ca să răspund la întrebări, limba mea maternă.

La sfârșit, la ieșirea din amfiteatru, m-a întâmpinat o doamnă foarte în vârstă, pe care o văd și acum, părul alb și o figură distinsă. Mi-a spus că este romancieră și a predat literatura la Bard College înainte de a se pensiona. A adăugat că s-a îndrăgostit de mine când am început să vorbesc românește. Deși, desigur, n-a înțeles aproape nimic decât după ce translatorul și-a făcut treaba. „Am avut revelația personalității dumneavoastră când ați vorbit în limba maternă”, mi-a spus doamna cât se poate de simplu. M-am fâstâcit atât de tare, încât i-am mulțumit în românește. A zâmbit și ne-am despărțit. În clipa aceea mi-am dat seama de ce ținea cu tot dinadinsul George Steiner, care era profesor ca și recenta mea cucerire, să afle care îi este limba maternă. E singura care ne permite să ne seducem auditoriul. Celelalte pot fi convingătoare, expresive, chiar originale. Seducătoare nu poate fi decât una. ■

s u m a r

Un trecut care nu trece de Vasile Popovici – p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș – p. 4
De când nu ați mai stat de veghe 1n lanul de secară?

DESPRE LITERATURĂ, CU BUCURIE de Ioana Pârvulescu
Cum ați devenit celebru? – p. 5

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric – p. 6
Între caduceu și Iiră

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș – p. 7
Argumentul Echinox

Poezii de Andrei Zanca – p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu – p. 9
Tichia lui Sainte-Beuve

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru – p. 9

REAȚII IMEDIATE de Alex Ștefănescu – p. 10
Eu și Tamisa în trecere prin Oxford

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu – p. 11
Mărturiile Doinei Cornea (II)

Caragiale „obscur” de Ștefan Cazimir – p. 12

Cultura cuvintelor de Radu Ciobanu – p. 13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian – p. 14
Fără iluzii

PREPELEAC de Constantin Toiu – p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu – p. 15

In memoriam MATEI CĂLINESCU – pp. 16-18
Nicolae Breban, Livius Ciocârlie, Gelu Ionescu, Marta Petreu,
Ion Pop, Cosmin Ciotloș

Un căutător al Luminii de Gabriela Gheorghișor – p. 19

Previzlunea d-nei Toltea de Doina Ruști – p. 20

Vise din cartierul de est de Grete Tartler – p. 21

EVENIMENT LA TNB
Nostalgia de Marina Constantinescu - p. 22
Refugiul în cultură de Dumitru Avakian - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici – p. 24
Politișt, dubitativ

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară – p. 25
Memoria și visul

CRONICA TRADUCERILOR – p. 26
Un text daoist fundamental de Florentina Vișan

Poeme de Morelle Smith
Traducere și prezentare de Simona-Grazia Dima - p. 27

Psaltirea lui Șerban Foarță de Ion Buzăși - p. 28

MERIDIANE – p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea – p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Respiro

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu – p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie – p. 31
Toate răs, toate praf

OCHIUL MAGIC – p. 32

România literară®

Director: **NICOLAE MANOLESCU**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU – director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU – redactor-șef

OANA MATEI – secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, IOANA PÂRVULESCU –
redactori

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 1, 2, 5, 6, 8, 9, 30, 31),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 4, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 28),

ECATERINA IONESCU (pag. 7, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 29),

NINA PRUTEANU (pag. 3, 11, 13, 15, 22, 25, 26, 32).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Mișcări neliniștite*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **ECATERINA RĂDOI**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER**
(Germania), **GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE**
VALENTOVÁ (Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Director administrativ: **VALENTINA VLĂDAN**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG
Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației
Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), aso-
ciație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul
Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

Printr-un efect pervers de eșecuri politice și civice succesive, cei antrenați în mecanismul terorii și primele victime ale ei, informatorii, sunt azi aduși în piața publică și lapidați.

NU AM VĂZUT ca problema angajamentelor la Securitate să fi făcut la noi obiectul unor dezbateri publice serioase.

La începutul anilor '90 problema aceasta mi se părea esențială dintr-un singur punct de vedere: aveam convingerea că angajamentele de informator/ colaborator pot fi o teribilă sursă de șantaj politic în mâna Securității, trecute cu arme și bagaje în slujba noii puteri autoinstalate. Ce era de făcut? Ce era de făcut cu armata invizibilă a informatorilor, capabilă – în mintea mea, în mintea noastră, a celor angajați într-o schimbare profundă a societății românești – să influențeze obscur evoluția României în acei ani de mari incertitudini? N-aș vrea să trec însă de la singularul persoanei întâi la pluralul ei fără să precizez cine erau cei care gândeau astfel: să spunem că din „grupul” respectiv făceau parte toți cei care credeau în justetea punctului 8 al Proclamației de la Timișoara.

N-am știut atunci să dăm un răspuns la problema dosarelor, dar am considerat că lucrurile ar trebui să fie tranșate fără convulsii și radicalisme prin îndepărtarea de pe listele de candidaturi timp de zece ani (o legislatură scurtă de doi ani urmată de două legislaturi complete) a foștilor nomenclaturiști și securiști. Atât și nimic mai mult! Pentru zece ani să tăiem legătura dintre trecut și viitor, fără alte măsuri. Obsesia „dosarelor”, căci era o adevărată obsesie, ar fi urmat să se regleze astfel natural, ele devenind inutile și mai ales inutilizabile.

Ca deputat în legislatura '92-'96, am inițiat un text de lege, primul de acest fel după 1990, prin care solicitam preluarea arhivei Securității de către Parlament. Cu ce scop? *Ca să fie sigilată* și să fie scoasă din circuitul șantajului. Ideea ca dosarele informatorilor să fie făcute publice și ca „procesul comunismului” să înceapă cu informatorii îmi era complet străină: ne era, atunci, complet străină. Să ne înțelegem însă: procesul comunismului, termen desigur nepotrivit prin potențialul de spaimă ce-l induce, înseamnă condamnarea simbolică a comunismului, așa cum a avut ea loc în 18 decembrie 2006 prin intervenția în parlament a șefului statului.

Ar fi fost aberant și profund injust să începem cercetarea trecutului prin condamnarea victimelor! Și iată că tocmai asta s-a întâmplat! Punctul 8 a eșuat, în schimb, printr-un efect pervers de eșecuri politice și civice succesive, cei antrenați în mecanismul terorii și primele victime ale ei, informatorii, sunt azi aduși în piața publică și lapidați. Primele victime?

De ce-i consider pe informatori victime? Cu minime excepții ce țin de patologie, fapt pe care-l intuam acut de la bun început, fără să știu ce pot conține arhivele Securității, dar fapt izbitor acum când citim dosarele, informatorii și colaboratorii au fost racolați prin șantaj, prin exploatarea fricii, a oportunităților, a omenescilor, preaomenescilor slăbiciuni și defecte. Nu toată lumea a semnat, se va spune. Firește! Dar nu m-aș grăbi azi să-l pun la stâlpul infamiei pe tânărul de 20 de ani care a semnat sub presiune. Și ca să îndepărtiez orice ambiguitate, mă grăbesc să spun: nu am semnat

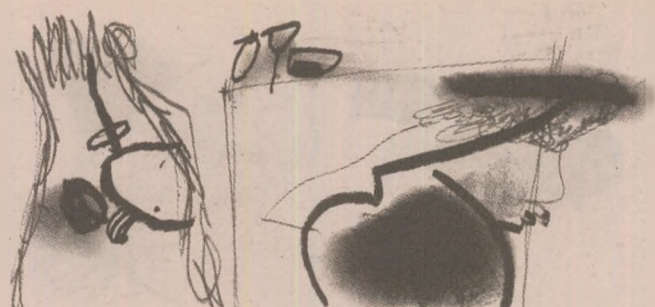
Un trecut care nu trece

angajamente la Securitate, deși aș fi vrut să lucrez în diplomatie (cum mi s-a și oferit, cu condiții), deși mi-aș fi dorit să pot participa la congresele de semiotică de la Urbino (cum mi s-a și oferit, cu condiții), deși nici în luna de miere n-am avut un acoperiș propriu deasupra capului și deși am crezut că locul meu ar trebui să fie la Facultatea de Filologie și nu la școala cea mai amărată din cel mai amărat cartier din Timișoara. Ce aș fi făcut dacă m-aș fi trezit la un moment dat într-o poziție de maximă vulnerabilitate, exploatată oportun de către Securitate? Aș fi semnat sau nu? Nu știu. Aș vrea să pot să afirm că nu aș fi semnat.

Au trecut două decenii de la căderea comunismului. România e de câțiva ani membră UE și NATO. Suntem, de bine de rău, o societate liberă. Liberă în general și liberă de propriul trecut. Cu o singură, notabilă excepție: informatorii și colaboratorii au rămas legați pe vecie de trecutul lor. Timp de două decenii, dar mai ales după înființarea CNSAS, ei trăiesc cu dosarele lor de Securitate în suflet și minte. E un coșmar ce nu se mai sfârșește. Iar aceste dosare, care formează haznaua națională, au devenit pentru opinia publică literă de evanghelie. Ce e scris acolo aia e. Ce a scris ofițerul de Securitate, ce a anexat el, „realizările” lui profesionale (a fost și el om sub vremi și a raportat „succese”), toate astea au devenit în fața noilor procurori din presa română probe irefutabile.

O spun răsplat: nu cred în aceste procese publice. Nici în procesele din presă, mercenara presă română; nici în procesele de la CNSAS, fiindcă nu cred din principiu în judecata funcționarilor, după model kafkian; și nu cred, *în această speță cu totul specială*, nici în procesele de la tribunale, căci vorbim, pe de o parte, despre tribunalele *noastre* și, pe de alta, despre disecarea unor cazuri umane de o complexitate pentru care tribunalele nu au și n-ar trebui să aibă competențe. Cred însă în judecata *nuanțată* a cercetătorilor, care vor trebui să pună toate accentele necesare, avertizați asupra mecanismelor fricii, asupra distorsiunilor generate de totalitarism asupra abisalității umane etc.

Foștii informatori sunt singurii români pentru care decembrie 1989 nu a fost ocazia unei eliberări: pentru ei pedeapsa nu are termen de prescripție, fie că au fost deconspirați, fie că nu (dar ziua deconspirării poate veni oricând, iar dezonoarea nu dispăre decât odată cu numele). Cum putem accepta această teribilă anomalie? Cum putem accepta să existe pedeapsă fără ispășire, iar victima, tot ea, să mai plătească o dată? O viziune a eternei condamnări, așa cum apare ea prin publicarea dosarelor Securității, ignoră total ipoteza, deopotrivă creștină și

a c t u a l i t a t e a

universală, a transformării interioare sub efectul timpului și al tensiunilor psihice. Chiar și cel mai înrăit criminal se poate converti. Or, noi judecăm azi oameni care au avut o cedare acum 30 sau 40 de ani, prinși în mecanismele totalitare, și o facem ca și când ei trebuie să fie reduși fără-ncetare la acel unic moment al cedării. Pentru ei nu există nici iertare și nici convertire interioară. E odios!

Trei cazuri nu-mi ies din minte: Neculai Constantin Munteanu, Carol Sebastian și Gabriel Gafița. Fiecare, firește, cu povestea lui, dar racolarea lor seamănă, cum seamănă și îndârjirea cu care fiecare s-a zbatut să scape după câțiva ani de captivitate în relația cu Securitatea, opoziția ulterioară, ce survine în cursul unor evoluții profesionale remarcabile.

S-a întâmplat să cunosc îndeaproape cazul lui Carol Sebastian. Student atipic și strălucit la Filologia din Timișoara, el a fost agățat cu avortul unei colege; avortul era ilegal pe vremea aceea, pentru cine a uitat sau n-a știut, și aspru pedepsit. I s-a cerut să raporteze despre colegul și prietenul lui și al nostru poetul Andrei Bodi. Nu doar că Andrei Bodi a fost prevenit de Carol Sebastian (Sebestyen pe-atunci) despre rapoartele ce i se cer, dar micul nostru cerc de literați era și el la curent. Aceasta nu ne-a împiedicat să-l cooptăm după '89 în grupul nostru și să-i arătăm toată încrederea și simpatia. Cariera lui jurnalistică, ireproșabilă, bazată pe convingeri și pe o anume furie ce țâșnea chiar din drama proprie, s-a întrerupt brusc când dosarul lui a fost făcut public. Mai e nevoie să disecăm datele acestui parcurs ca să înțelegem nedreptatea ce i s-a făcut în anii studenției și nedreptatea ce i se tot face la nesfârșit, fiindcă e o nedreptate continuă, după publicarea dosarului de informator? Tinerii de azi din presă, care nu au cunoscut coșmarul totalitarismului, dar se grăbesc să condamne, adesea la ordin, au desigur o tresărire de superioritate în fața acestei execuții publice. Ei sunt desigur mai buni decât Carol Sebastian.

Deconspirați, unii preferă să se retragă total din spațiul public, alții se apără (cel mai convingător a făcut-o N. C. Munteanu în cartea sa *Ultimii șapte ani de-acasă. Un ziarist în dosarele Securității*), alții în fine o fac neîndemânatic și părănd că se justifică. Dar într-un fel sau altul pedeapsa cea mai mare e interioară, iar cel ce n-o intuiește suferă de un grav handicap în ordine umană.

Nu vrem să spun cu aceasta că toți informatorii au fost victime în aceiași termeni și că fiecare informator își duce cu sine cadavrul propriului trecut cu aceleași dezgust și revoltă fără obiect precis. Dar dacă unul singur, nu mii și sute de mii câți sunt, resimte injustiția acestei situații, atunci societatea românească de azi, ce se proclamă democratică și liberă, trebuie să-l elibereze pe acel captiv. Cum? Punând o șapă de beton peste această hazna. Să intre în infernul dosarelor doar acela ce nu le va folosi ca să lovească încă o dată și pe care școala l-a învățat cum se distribuie nuanțele, fără de care riscăm să ne aliniem cu toții la practicile fostei Securități.

Vasile POPOVICI

Festivalul Internațional de Film Independent ANONIMUL

Între 10 și 16 august 2009 va avea loc la Sf. Gheorghe, în Delta Dunării, ediția a VI-a a Festivalului de Film Independent ANONIMUL.

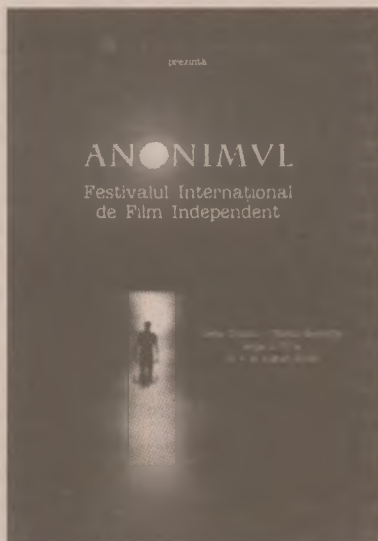
Festivalul își păstrează și în 2009 atât structura sa competițională cu lungmetraj, scurtmetraj ficțiune și scurtmetraj animație, cât și programul Eco Docs, inițiat în 2007, în cadrul căruia se vor prezenta producții recente despre problemele globale cu care se confruntă astăzi omenirea. Tema și titlurile din programul paralel principal al festivalului vor fi anunțate ulterior. În plus, anul acesta, Festivalul de Film ANONIMUL va relua programul dedicat filmelor românești – scurt și mediummetraje, documentare scurte și lungmetraje.

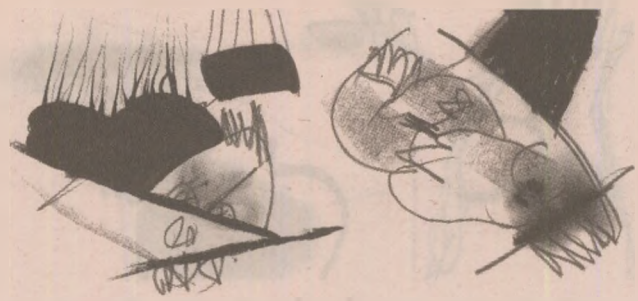
Început anul trecut, mandatul selectorului Ludmila Cvikova, unul dintre selectorii Festivalului de Film de la Rotterdam, continuă și în 2009. Ludmila Cvikova va include în competiția din acest an 7 titluri care vor concura pentru Marele Premiu al Festivalului ANONIMUL – premiu acordat exclusiv pe baza voturilor exprimate de publicul prezent

la Festival și care este în valoare de 3.000 dolari. Titlurile din competiția de lungmetraj vor fi anunțate după 15 iulie 2009.

Competiția de scurtmetraj cuprinde 24 de scurtmetraje de ficțiune și 18 scurtmetraje de animație care concurează pentru: Premiul publicului pentru cel mai bun scurtmetraj de ficțiune, Premiul publicului pentru cel mai bun scurtmetraj de animație și Premiul Ovidiu Bose Paștina pentru scurtmetraj acordat de Fundația Anonimul. Fiecare din cele trei premii are o valoare de 1.000 dolari.

În acest an, Festivalul de Film ANONIMUL a primit un număr total de aproape 300 de scurtmetraje de ficțiune și animație din 37 de țări. La acestea s-au adăugat un număr de 45 scurtmetraje românești. Înscrierile s-au deschis în februarie 2009 și s-au încheiat pe data de 8 iunie 2009. Selecția va fi făcută de criticul de film Irina Margareta Nistor și de Ludmila Cvikova care vor alege cele 24 respectiv 18 scurtmetraje din competiție. Titlurile din competiția de scurtmetraj de ficțiune și animație vor fi anunțate după 15 iulie 2009.

a c t u a l i t a t e a

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

NU CRED că există pe planetă vreun colțisor unde numele lui Holden Caulfield, eroul lui J. D. Salinger, să fie necunoscut. Romanul *The Catcher in the Rye* („De veghe în lanul de secară”), apărut în 1951, a fost tradus în toate limbile pământului, fiind, decenii la rând, lectura preferată a milioane de adolescenți. Spiritul rebel, refuzul violent al unei societăți „phony”, setea de libertate (fie ea și una controlată), aspirațiile nobile au fost prizate cu nesaț la vârsta marilor elanuri, dar și după. În România, *De veghe în lanul de secară* stă și astăzi sub zodia fastă a best-seller-ului. Chiar și la a doua traducere, realizată de Cristian Ionescu (prima, din anii '60, datorată Catincăi Ralea și lui Lucian Bratu, se cam ponosise la nivelul limbajului „dă cartier” intens folosit de autor), rămâne, săptămână de săptămână, pe lista celor mai vândute cărți ale Editurii Polirom.

Deși face parte dintre lecturile obligatorii recomandate în licee și universitățile americane (nu lipsește nici din faimosul „canon occidental” al lui Harold Bloom), pe piața literară americană tribulațiile cât se poate de terestre ale lui Holden Caulfield într-un New York neprietenos, populat cu personaje dubioase, au fost abandonate în favoarea aventurilor extra-senzoriale ale mai recenteii celebrități Harry Potter. Schimbare de vremuri, schimbare de mentalitate. Dar nu numai atât. Ce mai are în comun generația adolescenților de acum șazece de ani cu generația actuală, născută cu telecomanda televizorului în mână, trecută prin epoca jocurilor Nintendo, iar acum invitată să-și creeze pe computer propriile povești îmbibate în violență, limbaj primitiv și intens irigate de hormoni în stare pură.

Dincolo de „spiritul vremii”, problema perisabilității miturilor culturale trebuie să ne preocupe. Știam încă de-acum vreo zece ani că perplexitățile ambalate într-un *slang* new-yorkez datat nu prea mai țin la generația actuală de adolescenți. Salinger e tot mai mult un autor pentru lectorii maturi, dispuși să sacrifice plăcerea lecturii participative în folosul uneia de analiză a structurilor psihologice și a limbajului. Problema e că astfel de cititori sunt din ce în ce mai puțini, aproape un club de elită, refugiați prin sălile de lectură ale bibliotecilor sau în spațiile de discuții „tematice” din marile librării americane. Într-un fel, Salinger trăiește drama cântăreților rock, intrați într-un ireversibil con de umbră după sezoanele, anii sau chiar deceniile de glorie. Vor figura, desigur, în istoriile culturale, dar nimeni nu va mai avea vreo tresărire la încercările lor de *come-back*.

Deși a renunțat să mai publice încă din 1965 (în 1968 a revenit fulgurant, dând la iveală o povestire din ciclul dedicat familiei Glass), deși s-a retras complet din viața publică, el a continuat să se bucure de un succes considerabil. Despre opera lui s-au scris neconținut studii, i s-au dedicat monografii și volume omagiale (recomand celui interesat de avatarii contemporani ai „salingerismului” un volum din 2001, *With Love and Squalor*, în care paisprezece scriitori intră într-un inedit dialog cu părintele lui Holden Caulfield și creația lui, după cum indispensabile sunt cărțile lui Ian Hamilton, *In Search of J. D. Salinger* și Paul Alexander, *Salinger. A Biography*, precum și amintirile fiicei scriitorului, Margaret A. Salinger, *Dream Catcher. A Memoir*). Ascuns în casa-fortăreață din Cornish, New Hampshire, el a continuat să fascineze lumea prin istoriile sale bizar-umoristice, în care filozofia orientală își căuta adăpost în zonele nevrozate ale unei Americi în continuă reinventare de sine.

Se părea că vom rămâne în memorie cu această imagine a lui Salinger și că, poate, după moartea lui vor ieși la lumină promisiile manuscrise. Personal, am mari

dubii că scriitorul a mai produs ceva de nivelul cărților din anii '50 și '60. Cred mai degrabă că în toți acești ani n-a finalizat nimic. Pe cât de bun scriitor s-a dovedit în intervalul în care a avut o viață literară activă, pe atât de imbatabil administrator al propriei faime a fost după retragere. S-a opus cu încăpățănare ecranizării cărții sale de căpătâi, deși ofertele au curs cu duiumul: de la marii producători de la Hollywood, la vedete precum Jerry Lewis și Marlon Brando, până la Tobey Maguire și Leonardo DiCaprio. John Cusack (unul din actorii mei preferați) spune că marele regret al vieții sale, la împlinirea majoratului, a fost că nu mai are vârsta de a-l juca pe Holden Caulfield.

Recent, la nouăzeci de ani și, după spusele apropiaților, grav bolnav, Salinger s-a văzut în epicentrul unui nou scandal. Un tânăr scriitor suedez, care și-a ales pseudonimul străveziu J. D. California, a încercat să publice o carte cu titlul *60 Years Later: Coming Through the Rye*. Ar fi vorba, din câte am aflat din presa anglo-saxonă, despre continuarea poveștii adolescentului nevrotic, reîntâlnit la șazece de ani după întâmplările povestite de Salinger. Sub numele sugestiv Mr. C, îl descoperim pe Holden evadând, la 76 de ani, dintr-o casă de bătrâni și trăind o serie de noi aventuri. Sora lui, Phoebe, e dependentă de droguri și pândită de nebunie. Pentru ca lucrurile să fie limpezi, într-un *clin d'oeuil* cam grosolan, ce-i drept, Salinger însuși e invocat ca personaj, încercând să scrie o continuare a romanului care i-a adus faima planetară.

Aflând despre iminenta apariție a acestei continuări, Salinger a intentat un proces – pe care l-a și câștigat – prin care interzice publicarea cărții. Deși autorul pretinde că acțiunea idolului său este „nebie curată” („are drept de copyright asupra numelui personajelor, dar nu și asupra stilului și a perspectivei narative. Pentru mine, e povestea unui om bătrân. E și poveste de dragoste, povestea unui scriitor și a personajului său”), tribunalul a intervenit cu fermitate – probabil de teama unui scandal încă mai mare. Nefiind vorba nici de un plagiat, nici

e mai are în comun generația adolescenților de acum șazece de ani cu generația actuală, născută cu telecomanda televizorului în mână.

De când n-ați mai stat de veghe în lanul de secară?

de folosirea nepermisă a unor citate, lucrurile rămân însă discutabile. Până unde se întinde dreptul creatorului asupra creației sale?

Pe de altă parte, e previzibil că acest nou scandal va readuce în discuție personajul și cartea intrate de mai multă vreme într-o eclipsă. Deși din punct de vedere comercial *De veghe în lanul de secară* continuă să fie un succes (anual se vând cam un sfert de milion de exemplare), impactul literar a descrescut vertiginos. Tânăra generație nu se mai recunoște deloc în suferințele acestui nou tânăr Werther de la Pencey Prep, iar lexicul cărții e pur și simplu bătrâncios, depășit de uluitoarea dinamică lingvistică a ultimelor decenii. Mutația de gust a fost sintetizată de comentariul elevilor și studenților care, la unison, afirmă că „n-are de ce să-mi pară rău pentru un puști bogat care-și petrece un week-end liber în New York City!”

Angoasele, singurătatea, proiecțiile onirice ale lui Holden nu par să-și mai găsească vreun sens într-o lume în care cultul socializării de dragul socializării a atins cote isterice. Salinger, cu intuiția lui sigură, a simțit că simpla valoare a cărții nu e suficientă pentru a-i perpetua succesul, astfel încât a considerat necesar să provoace periodic scandaluri – fie că e vorba de ecranizări, adaptări, traduceri sau reeditări. Copertele cărților sale trebuie să fie întotdeauna, și în orice limbă, extrem de simple, fără vreo ilustrație grafică și fără prefețe sau aparat critic.

Constat din propria-mi experiență de predare că interesul față de carte e în pierdere de viteză. Dar nu și față de alte scrieri ale lui Salinger, îndeosebi cele *Nouă povestiri*, dar și mari porțiuni din saga fantast-nevrotic-zen-budistă a clanului Glass. Asta nu-i diminuează din valoare și nici din inegalabilul farmec. Cartea a ajuns chiar să funcționeze ca o hârtie de turnesol în care descifrezi cât de mult se schimbă lumea, chiar în timp ce tu citești, chiar în timp ce tu stai de veghe în propriul tău lan de secară – un lan parcă din ce în ce mai pustiu, în care nu mai ai pe cine salva, pentru că nici copiii, nici prăpăstiile nu mai sunt ce-au fost. ■

Concurs pentru Premiul „Insula Europea”

ISTITUTO ROMENO DI CULTURA E RICERCA UMANISTICA DI VENEZIA

Scriitorii cu vârsta sub 35 de ani, cetățeni ai Uniunii Europene, care au publicat în țara de origine, după 31 ianuarie 2008, o operă în proză (roman sau culegere de povestiri), scrisă într-una din limbile oficiale ale UE și care nu a apărut sau nu se află în curs de traducere în Italia, sunt invitați să participe la prima ediție a Premiului internațional literar „Insula Europea”.

Premiul este organizat de Asociația „Pro Loco” di Bastia Umbra, în colaborare cu Asociațiile „NUBE – Nuova Biblioteca Europea” și „Voci di Babele”. Juriul concursului va fi format în principal din tineri specialiști ai universităților din Padova și Perugia, membri ai asociațiilor colaboratoare (doctori și cercetători la facultățile de limbi și literaturi străine).

Înscrierea la concurs este gratuită, cu mențiunea că un autor se poate înscrie doar cu o singură operă.

Opera (în trei exemplare) se va trimite până în data de 31 iulie 2009 la următoarea adresă:

Premio letterario „Insula Europea”

c/o Carlo Pulsoni

Facoltà di Lettere

Piazza Morlacchi 11

06123 Perugia

Italia

Numele câștigătorului va fi anunțat la Perugia, pe 9 octombrie, în deschiderea manifestării „Lectura și scrisul între mai multe culturi: cărți și biblioteci din Uniunea Europeană”.

Festivitatea de decernare a Premiului (în valoare de 1.000 euro) va avea loc pe 30 octombrie.

Organizatorii italieni își propun ca, prin intermediul acestui premiu, să creeze o rețea de valori ale tinerei literaturi din Europa. Ulterior, în promovarea concursului și a câștigătorilor săi se va implica și Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția.

Am profitat de prezența la Bookfest 2009 a lui Martin Page, autor discret, care vorbește despre sine cu economie, pentru ca România literară să fie... à la page.

Invitat: Martin Page

POVESTEA publicării lui Page în România începe așa: într-un teanc de cărți primite din toată Europa era și micul roman *Comment je suis devenu stupide*, publicat la o editură pe care o remarcasem mai demult, din cauza numelui ei autoironic, Le Dilettante. Aveam să constat mai târziu un ton comun al cărților de aici: romane scrise în genere de tineri, nonconformiste, dar nu agresive, nu acuzându-i pe ceilalți ca să se evidențieze pe sine, construite pe idei proaspete. Am citit deci povestea semnată de un nume predestinat, parcă, să fie legat de hârtie (*page*=pagină), și mi-a plăcut. Era traversată de un umor reconfortant și totodată de o tristețe de calitate. Îmi amintesc că le-am povestit colegilor mei Vlad Russo și Vlad Zografi subiectul, le-am vorbit despre atuurile cărții și le-am cerut părerea: era un nume nou și putea fi riscant. M-au încurajat, astfel că *M-am hotărât să devin prost* a apărut în colecția „Cartea de pe noptieră”, și a ajuns curând unul dintre cele mai vândute titluri ale seriei. Acum, la al treilea roman publicat de Page în această colecție, *O poveste de dragoste, poate*, și la a doua vizită în România, *m-am hotărât* să-i iau un interviu pentru cititorii familiarizați cu felul lui de-a scrie. Pe scurt, e vorba de cărți care pomesc de la o idee ingenioasă, creând o intrigă cvasipolitică, un suspans discret, rezolvate poetic, nu aventuros. Un personaj tânăr, inadapdat, dar blând, gentil și multe detalii de viață cotidiană din Parisul zilelor noastre. Dintre cele care mi-au plăcut cel mai mult în ultima carte pomenesc doar unul: din coșul plin al celor care stau la coadă la supermarketuri poți afla totul despre intimitatea lor (dacă sunt singuri sau dacă au o familie numeroasă, ce vârste au, ce gusturi culinare, ce gel de duș folosesc și câte altele). A sta la coadă și a privi, din plictiseală, în coșul din apropiere e aproape o chestiune de voyeurism sau ca și cum ai citi jurnalul intim al celui de alături.

O poveste de dragoste, poate pornește de la ideea *malentendu*-ului. O iubire care se termină cu despărțirea (ruptură, divorț, chiar separare amiabilă) este pornită de la o neînțelegere, este istoria unui *malentendu*. Orice romancier ar fi ilustrat tema, în funcție de talent și putere, istorisind o poveste de gen, în care cei doi cred că și-au găsit perechea și constată după un timp că a fost o greșală, că e „confuzie de persoană”, că destinatarul sentimentelor reciproce e un necunoscut. Martin Page nu face așa. Cartea lui începe cu un telefon de despărțire. Clara îl anunța pe Virgile, naratorul nenorocos în dragoste și ușor nevrotic, că totul s-a terminat între ei. Urmează telefoane de la prieteni plini de compasiune, care-l încurajează. Un mic detaliu: Virgile nu cunoaște nici o Clara. Urmează o căutare a iubirii pierdute...sau nu, rămâne de văzut.

Cum ați devenit celebru?

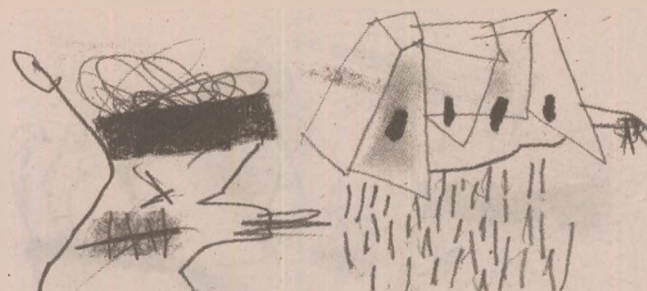
Am profitat de prezența la Bookfest 2009 a lui Martin Page, autor discret, care vorbește despre sine cu economie, pentru ca **România literară** să fie... à la page și „în cărți”.

Cum v-ați hotărât să deveniți celebru? V-a schimbat faima viața?

Nu cred că am devenit celebru. În cazul scriitorilor faima este întotdeauna foarte limitată. Iar asta este, fără îndoială, un lucru bun. Singurul avantaj când ești cunoscut este că dobândești o mare libertate [la lansare, dl. Page a vorbit și de sentimentul reconfortant al independenței financiare, n.m., I.P.]. Poți publica diverse cărți care altfel n-ar fi fost acceptate. Și ai timp să te consacri scrisului.

Personajele dumneavoastră aparțin aceluiași model: tineri care refuză regulile – dar fără agresivitatea a ceea ce socotim îndeobște nonconformist – melancolici, interiorizați, meditativi, cu un simț al umorului discret, care e singura lor armă împotriva relelor lumii noastre, în căutarea unui suflet amabil, în sensul etimologic al cuvântului. Le semănați?

Da, cred că eroii mei îmi seamănă. Dar acesta e un lucru pe care-l descopăr ulterior. Nu e prevăzut din start. Am impresia că inventez personaje foarte diferite, foarte depărtate de mine, dar constat, într-adevăr, că-mi sunt aproape în diverse moduri. Și astfel mă descopăr pe mine însumi. Aflu o grămadă de lucruri despre mine, prin intermediul personajelor.

actualitatea

Printre personajele dumneavoastră aveți cumva un favorit, unul pe care să-l numiți, ca poetul, „tu, semenul meu, frate?”

Favoritul meu este mereu ultimul, cel la care scriu, cel pe care sunt pe cale să-l creez. Și mai cred că sunt foarte legat de personajele feminine.

Iubiți Parisul – asta e limpede, din moment ce Parisul e singurul dumneavoastră personaj recurent – mai există și alte orașe care vă plac? Care și de ce?

Iubesc toate orașele mari prin care e plăcut să hoinărești la pas, care au parcuri, cinematografe, librării, muzee, restaurante care să nu fie din cale afară de scumpe. Dragostea mea pentru Paris e datorată întâmplării de a mă fi născut la marginea lui. Dar, în fond, cel mai mult iubesc orașul în care se află prietenii mei. Dacă aceștia ar locui într-un târgușor de provincie, acest târgușor ar deveni orașul meu preferat.

E multă poezie în cărțile pe care le-ați scris. Ce reprezintă poezia pentru dumneavoastră, care sunteți romancier?

În Franța se scrie și se publică puțină poezie, în zilele noastre. Sau una foarte ermetică și foarte intelectualistă. E tare păcat! Iubesc poezia, de altfel așa am și început să scriu. Și citesc tot timpul din diverși poeți. Am impresia că injectez prin contrabandă poezie, în cărțile mele, că fac un lucru ilegal. Sunt mici tușe de poezie...

Cel mai recent roman al dumneavoastră, O poveste de dragoste, poate, este construit pe ideea malentendu-ului în dragoste, a neînțelegerii inițiale. Cum să privim asta? Ca excepție sau ca regulă?

Malentendu-ul e regula. Norocul nostru, altfel sprecia umană s-ar fi stins de mult. Dar *malentendu*-ul legat de celălalt izvorăște din cel pe care-l avem în permanență cu noi înșine. *Malentendu*-ul original aici se află: nu ne cunoaștem, nu ne înțelegem, ne ignorăm cu îndârjire. Și e trist că se întâmplă așa.

De unde vine numele dumneavoastră, Page? Îi știți povestea?

Page e un nume care provine din sudul Franței, din câte știu din apropiere de Baucuire, pe lângă Marsilia (în vecinătate de Tarrascon). Nu-i știu originea și nu știu ce semnificație are.

Care sunt grijile unui scriitor francez când află că e invitat în România?

Sunt încântat că am fost invitat din nou în România. E minunat să fii urmărit în ceea ce faci, să ai o relație de durată cu un editor străin, și, desigur, cu cititorii. Asta îți dă curaj, te ajută.

Pentru cititorii noștri: care e adresa dumneavoastră electronică?

lat-o: martin.page@yahoo.fr.

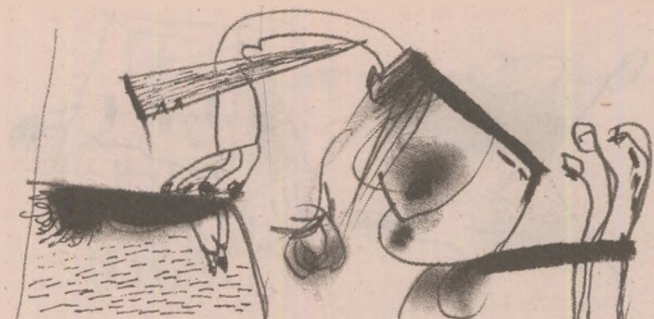
Vă mulțumesc pentru interviu, în numele cititorilor colecției „Cartea de pe noptieră” și în numele cititorilor României literare. ■

Martin Page dând autografe, la Bookfest 2009, pe cel mai recent roman al său.

Mona Antohi, coordonatoarea „Cartii de pe noptieră” și Martin Page, după vizitarea Ateneului.

comentarii critice

CA SĂ ÎNTOCMESTI un dicționar al scriitorilor români de formație medicală trebuie să îndeplinești trei condiții: să îndrăgești literatura, să ții la breasla medicilor și să fii tu însuși medic. Mihail Mihailide le îndeplinește pe toate trei, de unde și acribia cu care s-a înhamat în ultimele decenii la o întreprindere atât de laborioasă. Cum însușirile unui asemenea instrument de lucru se impun de la sine – avem în sfârșit un lexicon adus la zi al medicilor-scriitori din România – nu mă voi opri asupra detaliilor lui tehnice, ci asupra îndoitei ipostaze pe care o au protagoniștii din paginile lui: medic și scriitor deopotrivă. Căci nu te poți abține să te întrebi cum se împacă, înmănunchate în conturul aceleiași ființe, cele două virtuți. Nu cumva coabitarea lor se răsfrânge dăunător asupra amândurora? Întrebarea nu are nimic malițios sau perfid în ea, ci descinde dintr-o mai veche nedumerire personală, o nedumerire având în subsidiar aceeași simpatie față de lumea medicilor pe care o are și domnul Mihail Mihailide.

Întâi de toate, un dicționar al scriitorilor cu pregătire medicală e un act de exclusivism cultural. El dovedește o mentalitate de castă în accepția nobilă a expresiei: orgoliul apartenenței la o breaslă aparte, una înzestrată cu conștiința elitei pe care o reprezintă. Și pe bună dreptate, căci tagma medicilor are hram elitar. Începând cu anii și examenele din timpul facultății, a cărei absolvire echivalează cu un veritabil chin al educației asumate – chin care face ca Medicina să fie probabil cea mai grea facultate din învățământul contemporan – și trecând prin infernul concursurilor îndurate în vederea obținerii posturilor, gradelor și eventualelor funcții administrative, totul îi împrumută medicului profilul unei ființe pentru care selecția profesională echivalează cu o intrare în rândul celor aleși. De aceea, chiar și numai sub unghiul efortului depus, viața unui medic seamănă cu o tracasare neconținută, concurența acerbă silindu-l la o pregătire ce pare să nu mai sfârșească nicicând.

Dar aceste ordaliții inerente profesiei nu pot explica înclinația culturală a medicilor și, în cazul unora dintre ei, apetența bizară pentru scris. Mai degrabă ai fi înclinat să spui că medicii sunt buni degustători de cultură, dar nu creatori înlăuntrul ei. Cert este că, în orice familie unde există măcar un medic, aerul care te înțîmpină are o altă încărcătură spirituală: o mireasmă selectă născută dintr-o anumită optică asupra vieții. Iar cauza nu e de căutat în snobismul medicilor și nici în vanitatea unor ființe care, știind că fac parte dintr-o categorie șlefuită, vor să-și etaleze semnele distincției. Cauza e de căutat în două virtuți ale naturii medicale.

Prima virtute am pomenit-o deja: efortul cerut de meseria ca atare. Există un prag al muncii cu tine însuși dincolo de care ceva în ființa ta începe să miroase a spirit. Altfel spus, medicul are un ce aparte în ținuta lui, un soi de noblețe stilată, care îi dă imboldul de a se considera altfel în comparație cu restul. E alura și mândria firească a omului cu ștaif. Nu e vorba de fumuri cabotine, ci de o conștiință a aristocrației bazate pe merit, dacă nu și pe stirpe. Iar conștiința aceasta are drept urmare o sporire a pretențiilor intelectuale. Iată de ce medicul caută rafinamente culturale și le cultivă cu bună-știință, ca semn al elitei căreia îi aparține. De aceea, cei mai scutiți de mrejele vulgului sunt tocmai medicii. Ei sînt sectari prin pregătire și mizantropi prin conștiința superiorității lor, și în van vei aștepta să-i vezi nutriend simpatii față de mulțime. Simțul ierarhiei i-a făcut imuni la apeluri de solidaritate cu gloata. De aici și aerul aristocratic, de ascuțime psihică, pe care persoana lor îl emană. Iar ascuțimea aceasta se manifestă în cazul unora sub forma scrisului.

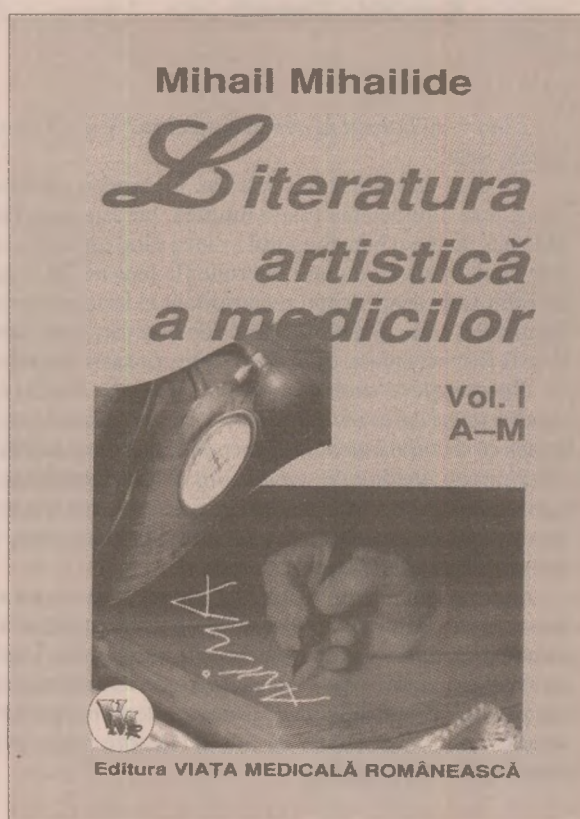
A doua virtute privește arta medicului de a se eschiva din fața suferinței. Când ești martor la atîta suferință zilnică îți cauți instinctiv mijloace de apărare în fața ei. Iar medicul fuge de durere într-o lume pe care și-o creează singur, între pereții casei sau

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Între caduceu și liră

Mihail Mihailide, *Literatura artistică a medicilor*, Ed. Viața Medicală românească, 2009, 730 pag.

între hotarele imaginației sale. Iar această lume e una culturală. Firește, ar putea recurge și la calea obișnuită de atenuare a durerii – viciile –, dar bun cunoscător al trupului cum e, știe că nu acolo e de găsit salvarea. Și astfel, supunându-și viața unei discipline sănatoase, medicul se ascunde în universul paralel al deprinderilor culturale. Pe dinăuntru, el e tot atât de nefericit ca restul oamenilor, dar e un nefericit suficient de antrenat spre a nu cădea în greșelile pacienților săi. De aceea, el fuge de suferință printr-o încorsetare austeră și igienică a vieții, știind să se conserve mult mai bine decât majoritatea semenilor. Iar mijlocul prin care își compensează încorsetarea poartă numele de rafinament cultural. E modul clasic prin care știe să se prețuiască în proprii ochii, făcând din sine un obiect al considerației atente.

Dar fiindcă este un bun tehnician al trupului – și nu trebuie să ne îndoim că specialistul care știe cu adevărat ce se întâmplă pe dinlăuntru cu omul e medicul – cunoașterea pe care o are în privința piulițelor organismului devine un handicap în materie de creație. Cu alte cuvinte, când știi prea mult despre

Numai așa îmi pot explica de ce, dintre atîția medici care s-au apucat de scris, foarte puțini au primit recunoașterea criticii de specialitate.

animalul din om, nu mai poți să ai iluzii în privința esenței lui. Îți pierzi naivitatea și puțința de idealizare, căpătînd în schimb acea formă de cinism matur care echivalează cu stingerea vînei creatoare. Un medic, obișnuit să-și păstreze vigilența la treapta lucidității raționale, nu mai are înțelegere pentru laturile întunecoase ale talentului. Tot ce e tenebros și irațional îi repugnă, iar talentul cere un teren premorbid și tulbure. Vrem nu vrem, predispozițiile artistice nu-și ating apoteoză decît pe fundalul unei naturi patologice. În sine, ele nu sunt nici morbide și nici indemne, dar fără morbiditate ele devin sterile.

Iar medicul, deprins să restrîngă totul la cauzalități intrinseci, e înclinat să reducă arta scrisului la tehnica lui. Pentru el, o scriere reușită cere acuratețe filologică și o bună proprietate a termenilor, cînd de fapt scrisul cere un duh interior care precede filologia și care, cel mai adesea, nu e deloc sănătos. Sau, mai pe șleau, creația cere scrînteală, indisciplina, dezordine interioară – exact stihiiile pe care medicul le respinge spontan. Adept al sănătății pe care a învățat să și-o întrețină în chip constant, medicul se privează astfel de catalizatorul talentului său, boala. Educat să lupte împotriva bolii, doctorul cu veleități scriitoricești își sterilizează predispozițiile literare. Nici un om sănătos nu simte nevoia să scrie, căci scrisul, în intimitatea lui, e echilibrarea unei descumpaniri, supapa unei tensiuni, leacul unei rani. Pastrîndu-și trupul în parametrii sănătății standard, medicul nu mai are cum să fie creator: în condiții aseptice, germenii nici unei creații nu mai încolțesc. Cum însă nimeni nu a descoperit încă patogenia talentului, schemele de dozare a resorturilor scriitoricești după rețete de sănătate nu pot avea efect. Scrisul nu e o chestiune teoretică decît pentru filologi.

Ce înseamnă asta? Că nu poți să fii medic și scriitor totodată. Ci doar prin alternanță și cu intermitență. Un medic, cînd scrie, își suspendă statutul de medic, lucrînd împotriva condițiilor pe care se străduiește în restul timpului să și le păstreze: parametrii sănătății sale. Un medic care intră în pielea scriitorului își anulează luciditatea terapeutică. Din om de știință devine artist, transformare care, de la o anumită vîrstă încolo, se face din ce în ce mai greu. De aceea e foarte anevoios ca cele două virtuți să coabiteze fără conflicte dramatice. Mai devreme sau mai tîrziu, ori scriitorul abdică, ori medicul se leapădă de profesia sa.

Numai așa îmi pot explica de ce, dintre atîția medici care s-au apucat de scris, foarte puțini au primit recunoașterea criticii de specialitate. Foarte puțini au reușit să-și păstreze talentul pe timp îndelungat. Un Papilian sau un Voiculescu în trecut, iar azi un C. D. Zeletin, un Răzvan Petrescu sau un Emil Brumaru – sunt cazuri rare. Talentul lor a fost și este pre-medical, iar marele lor merit este că au știut să-și țină pregătirea medicală departe de înzestrarea literară. Cum au reușit, numai ei știu.

E grăitor în această privință un citat din Alexandru Ciocâlțu, la rîndul lui medic și scriitor, citat redat de Mihail Mihailide în dicționarul de față: „Dacă aș putea să o iau de la capăt, nu știu dacă aș mai face medicina. M-aș fi bucurat să am pe cineva în spate, un mercenar sau o familie de oameni bogați și să fac filologia. Mi-ar fi plăcut mai mult să citesc și să scriu decît să fac medicină. Sunt două lucruri care sunt în cumpănă. Făcînd medicină, trăiesc literatura, ceea ce este mult mai greu de suportat, și atunci totul este să mergi între fantasmile pe care ți le constitui pentru a supraviețui și suferința semenilor tăi pe care încerci să o îndepărtezi, dacă poți.” (p. 190)

E foarte greu așadar să ții într-o mînă caduceul cu un singur șarpe al lui Esculap, iar în cealaltă, lira cu mai multe coarde a lui Orfeu. Greu, dar nu imposibil. Dovadă darul pe care Mihail Mihailide, în urma unei munci al cărei preț numai el îl știe, l-a făcut colegilor săi: o antologie în care generațiile de medici cu aplecări literare își pot contempla, bio-bibliografiile și opiniile criticii literare pe marginea volumelor scrise. ■

on Pop știe care e locul fiecărui autor în tabloul echinoxist. Criteriile lui nu sunt pur și simplu estetice, ci, aș spune, cu asupra de măsură estetice.

MARELE PERICOL pentru orice comentator al criticii lui Ion Pop e acela de a se ține prea aproape de text. (Sigur că, până la urmă, un asemenea de exercițiu de lectură n-ar fi, intelectual vorbind, lipsit de foloase. Dar, la fel de sigur, rezultatele lui pozitive, de natură exclusiv analitică, s-ar dovedi, la rece, minore. Fiind, acolo, destule *de învățat*, prea multe *de spus* nu mai rămân.) Surplusul de fidelitate

funcționează, așadar, inhibitoriu. Căci nici glosa adjectivală, nici enunțarea evidentelor (căile de acces cele mai frecvent etalate în receptarea demersurilor lui Ion Pop) nu pot trece, cu bună credință, drept angajament interpretativ.

E, probabil, unul din motivele pentru care cronicarii descriptiviști nu s-au repezit să recenzeze o carte, totuși, inevitabilă, ca *Echinox. Vocile poeziei*. Și nu e deloc o întâmplare că, dintre puținele articole ce i-au fost dedicate, cele mai bune și mai empatice sunt semnate de doi critici literari din provincie cu vădită înzestrare eseistică, Al. Cistelean, în *Cultura*, și Andrei Terian, în *Ziarul de Duminică*. Celui din urmă îi aparține, de altminteri, o corectă disociere de principiu. Deși, remarcă Terian, aniversar prin forța lucrurilor, fiind publicat la împlinirea a patruzeci de ani de *Echinox*, volumul acesta nu e, spre cinstea lui, numaidecât unul festiv. Ce îl salvează de asemenea ispite sunt, paradoxal, două figuri implicite ale excesului. Echilibrul conține, mai mult decât libertate și egalitate, libertarianism și egalitarism.

La primul se face, voalat, referire în *Introducere*: „Căci, așa cum am observat și cum s-a notat în mai multe rânduri, gruparea *Echinox* și-a propus de la început să asigure doar un spațiu de exersare a talentelor nou apărute printre tinerii, mai ales studenți, fără nici o constrângere programatică. Numai spiritul critic lucid și neconcesiv, educat în Universitate, a încercat să funcționeze ca instrument de conștientizare a unor moduri personale de a scrie, cu cerințe care au trecut, în timp, de la niște îndrumatori și ei tineri, către încăperile întimei meditații asupra propriilor posibilități și unelte de expresie. Faptul s-a putut constata chiar și atunci când, în preajma unei cotituri importante a scrisului poetic românesc, pe care avea s-o realizeze generația afirmată în anii '80 ai secolului trecut, poezii de aceeași vârstă biologică și literară cu cei, de pildă, de la Cenaclul de Luni bucureștean, de la *Alma Mater (Dialog)* ieșeană ori de la *Forum-ul studentesc* din Timișoara, au ezitat să exprime idei retoric-militante, optând pentru mai modesta întoarcere spre sine, reticenți față de orice tip de înregimentare, fie ea și «generaționistă». Dovadă, răspunsurile foarte ponderate la ancheta publicată în *Echinox* în 1979, sub titlul stănescian *Dreptul la timp*, realizată de Nicolae Băciuț.“ (pag. 7)

Nu ușoara maliție la adresa pretențiilor de centralizare lunediste se cuvine, în primul rând, reținută, ci accentul, cu focar mai adânc, pus asupra autonomiei strategice a grupării clujene. Oricum, în istoria acesteia, începutul deceniului al nouălea reprezintă numai o secvență, nici măcar, ne sugerează Ion Pop, cu mult mai fertilă decât celelalte două, care o încadrează, în timp, aproape simetric. Dintre numeroasele determinări tipologice asociate celor cincizeci și două de portrete care alcătuiesc *Echinox. Vocile poeziei*, aceea privitoare la momentul optzecist e singura consemnată cu nedisimulat scepticism. Termenul însuși nu apare decât între ghilimele. (Și atunci, în debutul studiilor despre autori de raft secund, ca George Achim, a cărui poezie de tranziție oferă un bun prilej retrospectiv.) Firește, se poate discuta mult și contradictoriu în această privință. Personal, văd lucrurile puțin altfel decât profesorul Ion Pop. Mă îndoiesc, de pildă, că echinoxistii afirmați în preajma anilor '80 îi preferau tacit pe colegii mai vârstnici (echinoxști și ei) congenerilor imediați (lunedști sau nu). Am, pentru aceasta, argumentele mele bibliografice, oferite, printre altele, de volumele, concepute la cald, semnate de Radu G. Țeposu și de Ion Bogdan Lefter. Ceea ce nu mă împiedică să constat, cavalereste, credibilitatea și autoritatea raționamentelor puse la lucru de criticul clujean. Argumentul *Echinox* se ține bine pe picioare în istoria literară a ultimelor decade.

O dată, pentru că Ion Pop nu impune, deși i-ar fi la îndemână, ierarhii: „Rămas deschis, atelierul numit *Echinox* a produs multe versuri și multă poezie adevărată,

Cosmin Ciotloș

CRONICA LITERARĂ

Argumentul Echinox

**Ion Pop,
Echinox.
Vocile
poeziei,
Editura
Tribuna,
2008, 370
pag.**

participând în chip substanțial la mișcarea literară românească a acestui timp. Paginile care urmează o comentează pe suprafețe inegale, a căror dimensiune nu reflectă în nici un caz și poziția, ce poate fi altfel aproximată de lectură, într-o ierarhie a valorilor. Dar o parte din aceste comentarii au apucat să se închege ca profiluri mai mult sau mai puțin articulate, datorită unor varii circumstanțe, dintre care cea a intermitenței activității de «cronicar» a cititorului care am fost nu e cea mai puțin însemnată.“ (pag. 15)

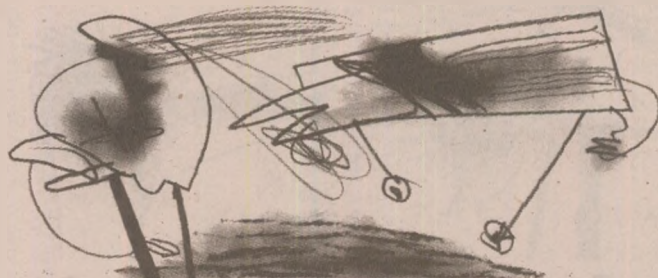
Precauția aceasta, luată cu o onestitate astăzi rară, e suficientă pentru a justifica inerentele diferențe de nivel care apar într-o listă de nume atât de bogată. Fiindcă sunt de găsit în cuprins, pe lângă poezi care aproape că nu mai au nevoie de vreo fișă exegetică, și câțiva, necunoscuți, al căror statut nici măcar dicționarele nu-l pot elucida întru totul. (Ion Pop e, și în sensul acesta, foarte eficient.) În spirit egalitarist, las eventualele semne de întrebare la dispoziția cititorilor: Dinu Flămând, Ion Mircea, Adrian Popescu, Aurel Șorobetea, Gavril Moldovan, Horia Bădescu, Teofil Răchișteanu, Mircea Muthu, Iustin Moraru, Nicolae Sârbu, Romea Cantemir, Radu Ulmeanu, Mariana Bojan, Nicolae Diaconu,

Fără cuvinte

EXPOZIȚIE ar trebui să vorbească de la sine. Însă *Cul glăce. Suprerealismul românesc între 1928-1947*, găzduită, din 20 iunie pînă în 13 septembrie, de Kunsthal Rotterdam, împinge lipsa de informații auxiliare la extrem. Pare-

se (!?) că desenele și tablourile de Brâncuși, Brauner, M.H. Maxy, Wittner/ Vitner, sculpturile lui Dan Faur, numărul impresionant de cărți rare, în ediții limitate pînă la unicat – fiecare nume important al avangardei românești, de la Tzara la Gherasim Luca, de la Sașa Pană la Dolfi Trost, ocupă cite o vitrină – , afișele prin care *UNU* își făcea, jucîndu-se, reclamă, *Al doilea manifest al suprerealismului* și revistele provocatoare și foarte rare (*muci*, *pula*) provin dintr-o colecție particulară. Atît, fără catalog al expoziției, fără album. Frustrant, pentru vizitatorul român, nemaivorbind de cei care nu știu mare lucru despre scriitorii/ artiștii de la *UNU* și despre

comentarii critice

Alexandru Pintescu, Vasile Sav, Ion Vădan, Dan Damaschin, Virgil Mihaiu, Ion Cristofor, Ioan Moldovan, Mircea Petean, Andrei Zanca, Aurel Pantea, Augustin Pop, Viorel Mureșan, Octavian Soviany, Ionel Bota, Traian Ștef, Ion Urcan, Emil Hurezeanu, Marta Petreu, Ion Mureșan, Nicolae Băciuț, Ion Hirghiduș, Dumitru Chioaru, Ioan Milea, Flore Pop, Ștefan Melancu, George Achim, Virgil Leon, Iulian Boldea, Ruxandra Cesereanu, Letiția Ilea, Luminița Urs, Adrian Suci, Orlando Balas, Roxana Sicoe-Tirea, Rareș Moldovan, Cosmin Perța, Ștefan Manasia, Andrei Dobos.

Omogenitatea listei ține numai de umoare. Deși operează cu doze egale de politețe academică, Ion Pop știe, cu inime derapaje, care e locul fiecărui autor în tabloul echinoxist. Criteriile lui nu sunt *pur și simplu* estetice, ci, aș spune, *cu asupra de măsură* estetice. (Iată de ce el pare să nu se contrazică niciodată. În capitolul rezervat lui Ion Cristofor, există chiar o reiterare, expusă desigur ceremonios modest, a unui verdict de mai an.) Când mizează cu toată convingerea pe Ion Mureșan, de pildă, stilul inatacabil, nuanțat și precis de până acolo, primește o valență de expresivitate în plus. Așa se face că asistăm la regalul critic al analizei unei cărți nedefinitivate, dar cunoscute, în mare parte, apropiaților. Morga îl părăsește pentru câteva paragrafe. Fragmentul e memorabil:

„Acum (2008) se tot anunță o a treia carte, a cărei apariție – pretinde autorul – se împiedică într-un singur poem, încă nescris, desigur cel mai revelator, fără de care edificiul întreg s-ar clătina grav... Până una-alta, cu diverse teritipuri, poți reuși să obții poemele din volumul încă inedit. Despre câteva dintre ele vreau să scriu niște rânduri, în chip de cronică a unei cărți anunțate, după vorba ușor deviată a lui Marquez. Cum va arăta aceasta în forma definitivată pentru tipar, vom vedea. Deocamdată, ne aducem aminte de ceea ce am auzit recitat de poet în diverse reuniuni poeticești și citim ceea ce ni s-a dat de citit. Ce a fost și ce este Ion Mureșan, cel de la 1980 și cel din 1993 se știe.“ (pag. 254)

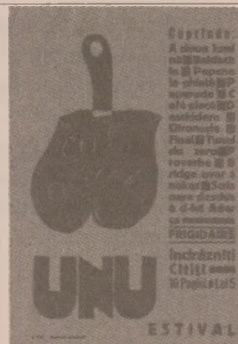
E curios, *à propos* de autorul *Cărții de iarnă* și de rezervele mele expuse anterior, faptul că, deși definit mai degrabă drept echinoxist pursânge decât drept optzecist altoit, poetica lui e pusă, nu o dată, sub semnul unui vers prea puțin tributar episoadelor expresionismului românesc. „Nu am decât o singură prejudecată – realitatea/ la fel cu Democrit materialistul cel care și-a scos ochii/ pentru a nu-l stânjeni în cercetările sale făcute cu ochii/ minții“, scrie Ion Mureșan în cel mai des invocat dintre începuturile poemelor sale.

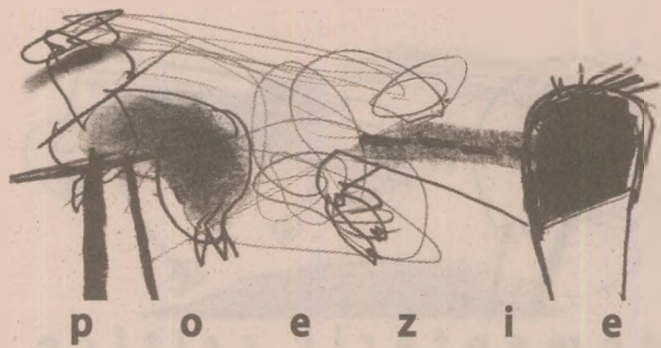
Întemeiate, oricum, pe cea mai strictă contemporaneitate poetică (cel mai vârstnic dintre autori fiind Dinu Flămând, iar cel mai tânăr, Andrei Dobos), studiile din *Echinoxul* lui Ion Pop rămân remarcabile ca informație și în ceea ce-i privește pe autorii de ultimă oră. Nu știu câți dintre criticii activi de ai momentului au avut în mâini (sau au auzit măcar de) prima plachetă a lui Ștefan Manasia, intitulată, cantabil, *Dormez-vous ?* Să mai întreb câți au scris despre ea cu minuția exigentă cu care o face, aici, fostul profesor al lui Manasia, ar fi deja prea mult.

O carte obligatorie pentru orice act critic legat de poezia de azi. Conține în germeni motivația esențială a unei relecturi. ■

avangarda românească. Așa clandestină cum a fost, cu tiraje confidentiale și literatură pentru prieteni, merita, totuși, o promovare mai bună.

Și-acum, lămurirea misterului: expoziția, ca și *Brâncuși, Tzara și avangarda românească* (1997), și *Marcel Iancu, dadaist în adâncul sufletului* (2003), găzduite de același spațiu muzeal, are în spate colecția lui Michael Ilk, nume foarte cunoscut pasionaților de avangardă din întreaga lume. Faptul că site-urile de licitații apelează la el pentru stabilirea tirajelor rarităților bibliofile spune destul. Ceea ce trebuia să fie catalogul expoziției, *Mișcarea de la UNU (1928-1947)*, se lansează, pe 1 iulie, la București, în Anticariatul UNU. Asta nu înseamnă că ne-a trecut supărarea că nu era unde se cuvenea să fie. (S.V.)

TRCEAM în ruga pașilor, scai de gânduri
sub arborii hibernând de-a lungul străzii
când ea m-a prins deodată de mână:

în apropiere, două-trei vrăbii în forfota
de picuri și aripi sub soare răfrânt
de cărămizile netencuite

m-am oprit și le-am privit îndelung
în nesinchisirea lor deplină
risipind stropi de apă
prîn băltoaca asfaltului

mult mai învins decât
atunci când am
căzut în
viață

ȘI TOTUL PARE A FI ca într-o autobiografie
unde cel ce-și desfără viața până ce boala
și neputința îl înscriu în pata de cerneală
și cel ce-o citește
– neimbătrânind decât cu o zi –
sunt unul și același.
cum între disperare și exaltare
mereu, doar odihna-n sine, timpul
ieșirii din umbră, *tu*
fiind motivul dinspre care
trezindu-mă în zori
sunt în stare a începe ziua, lent
răbdător și lent ne mai soarbe pământul.

și e târziu. iar eu voiam
doar să-ți spun
c-a venit
iarna

PĂȘEAM ÎN GRATITUDINEA MERSULUI
peste ultimele zdrențe de zăpadă
printre coline. viile pustii.

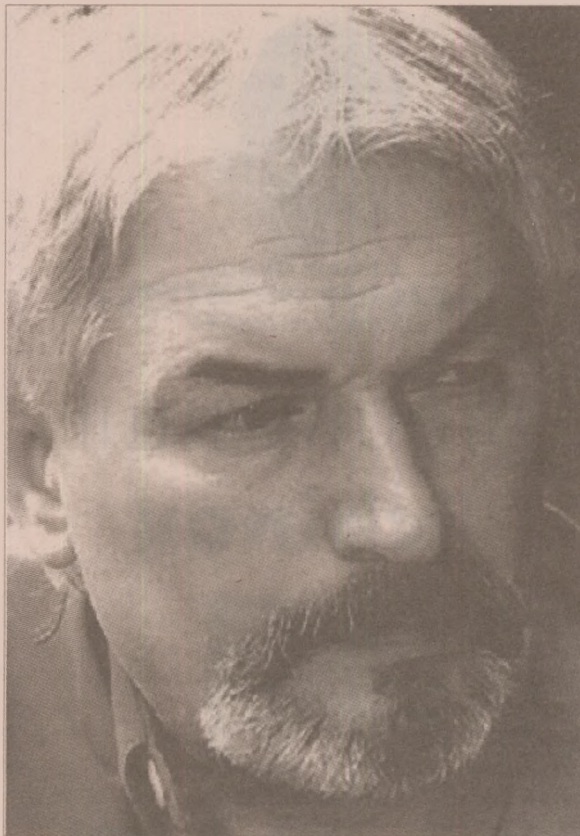
ezitând, am zărit
între frunzele de mai an o tăblie
cu litere ruginite:
totul în viață e o problemă de timp
așa e. mereu ne ajunge din urmă trecutul
în impactul lui cu ziua de mâine, altminteri
oare de ce ți-am simți lipsa atât de mult?

cum printre gratii, unul vede piscul înzăpezit
cerul de un albastru lăhnit

Vedem mereu, ce suntem
aidoma acelor vremuri de coșmar și durere
în care erau ei închiși. nu noi
și m-am ridicat, pornind mai departe
în lumina atenuată
de-apusul geruit

E LESNE SĂ TE ODIHNEȘTI în sine
în tăcerea înfrunzirilor
în preludiul apelor
însă să depui mărturia luminii
în mijlocul dezlănțuirii
în beznă mahalalelor, în larma mulțimii
sub lumina reclamelor
să-ți păstrezi așadar neumbrită inima
în vacarmul, durerea și mutilarea din jur
e dincolo de compasiune
e însuși golul
din care se
înfiripă
totul

ningea. însingurat de fulgi am simțit
deasupra, ca într-o fulgerare
pasărea gerului
și-am întrezărit deodată limpede un chip
în miezul
inimii

Andrei Zanca

ÎN DESFIRAREA VIEȚII, mai există o viață.
curgând tăcută sub așezări cariere orgolii
necazuri desfătări irosiri, mereu amânată
revărsându-se în cele din urmă dureros în stern
aidoma primelor înfiripări sub crusta zăpezii,
degetelor printre zăbrelele închisorii
bântuindu-ne visele de copil rănit
închipuirile. coșmarul.
cele mărunte, cele neînsemnate
limpezindu-ne în fiecare noapte ochii
spre a putea retrăi ploaia verii
așezați pe prisma bătătorită
în postul deplin al inimii
și deodată întreaga viață
e pusă sub semnul
întrebării

DEPARTE de metropolele pleșuve
se-ntinde tundra, umbrele lui El Greco
unduind orizonturi: când ți se ia totul
nu-ți mai rămâne decât eternitatea, *tu*
mereu prezent în absența majorității

pesemne am uitat bucuria
ce m-a decis
știind că mă voi putea reîntoarce.
un licăr incert de reamintire
îmi alungă însă mereu
măhnirea, durerile
cum pruncul deschizând ochii și totul
înfiripându-se din nou
în jur, lumea
și lumea nu îl va cruța
de va rămâne el însuși

ȘI DACĂ AI IUBIT PE DEPLIN o ființă
tocmai stingându-se, orice
ai fi făcut, oricât te-ai fi dăruit
te sfâșie o neîmplinire un gol
în durerea
de nerostit
aproape
palpabilă
la un pas de smintire. irecuperabil. totul.

nimic mai definitiv decât moartea
îți spui și îți spui neîncetat

până ce nu lași să te pătrundă durerea
fără de opunere
câtă vreme nu dai drumul la tot ce stă
în calea unei iubiri, în stare a preschimba
orice recludiune în grațitudine

ZACE ÎNȚINS pe ultimul lui pat, zace
cu ochii închiși atent la nuanțele
vietii lui trecute înălțându-se
lent din beznă

ce să fac, șoptește...
e visul tău, mai aude el stins, apoi
o mare împăcare îl ia lin de mână

vremuri de rătăcire. vremuri de pribegie și doar
aceste licăriri ostenite ale ochiului înspre liziere
ochi de supraviețuitor, aici unde
nu totul a fost adevăr, nu
totul minciună, uităm
uităm spre a ne putea aminti mai bine.

TRĂIND MEREU din timp imprumutat
treceau azi-noapte dintr-un vis într-altul
fără a se trezi cu adevărat, încât
de câte ori îi vedeam, aproape
că nu-i mai vedeam

dacă implori ceva rugându-te
și-n același timp nu ai încredere în aproapele
nu negi oare
ceea ce *dintotdeauna* e treaz în toți
și-azi doar vagă presimțire în fiecare, într-adevăr
cel ce iubește deplin
nu știe că iubește
nu-i așa?

SĂ FIE FIECARE MĂRTURISIRE
dinspre o nesfârșire de abis
un fâlăit mai aproape de moarte, aici
unde orice călătorie, orice pelerinaj este
o nebanuită lăsare în adânc?

despicat totul, în afara iubirii, însăși teama
o imploră în țipăt înăbușit

unde ispășirea e reîntoarcere înspre
ceea ce nu s-a pierdut
niciodată, într-adevăr
nu există nimic de străbătut.
doar lentă
trezire.

ȘI ASTFEL, străzile străbătute prin ani
nu m-au purtat niciunde, totul fiind
sigilat de stingere

în praful așternându-se peste zăpezi
între două viscoliri, tot
ce credem că ne lipsește
se lasă ca o perdea
peste raza
însoțitorului bănuț
dintotdeauna/ așteptându-ne
și este cel care va face ultimul pas

căci ce e timpul fără trecut și viitor, într-o lume
în care trupul e o limitare a iubirii
iadul, ceea ce am făcut din prezent, ziua
în care fiecare va găzdui aproapele
drept sine însuși
încă departe, și totuși
nesfârșit de aproape, totul:
venea în întâmpinarea mea
un copil străbătând pajiștea
doldora de margarete.

de pe colină părea că florile
il urmau, pas cu pas ■

Un scotocitor de vieți intime, fascinat de anecdote și de noutăți picante, cât se poate de indiscret biograf și portretist.

Scrisoare din Paris

Tichia lui Sainte-Beuve

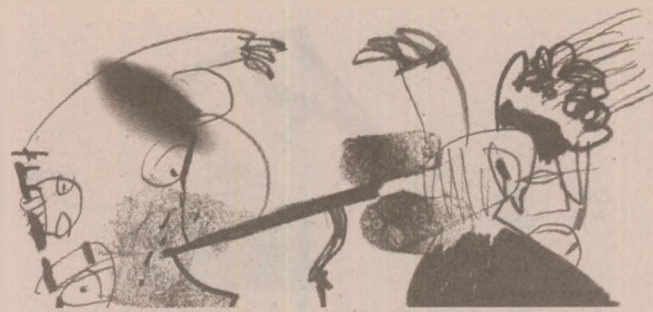
VA TREBUI să dea o raită pe *rue du Montparnasse* (situată astăzi între *boulevard Raspail* și *boulevard du Montparnasse*) orice tânăr pasionat de studiul literaturii și de critica literară, proaspăt descins în capitala Franței, adică în capitala însăși a criticii, a vieții literare, de pretutindeni. Aici, pe o străduță îngustă și liniștită, prielnică și acum reveriei și meditației,

la nr. 11, într-o casă cu două etaje și cuvenita mansardă, a locuit mulți ani și a murit, la 13 octombrie 1869, Sainte-Beuve, contestatul și totuși în veci incontestabilul Patron al republicii literelor, nedepășitul numărul unu – cum se zice azi în termeni de competiție și de performanță – al criticii moderne. Pelerinajul este indicat și benefic și pentru cei nehotărâți din diverse motive să urmeze „metoda” critică a patronului breslei, atât de atent nesățios la circumstanțele genetico-biografice și existențiale ale operei literare, și chiar și pentru cei cu totul străini de intenția de a-și pune vreodată în cap, de bună voie, celebra tichie a lui Sainte-Beuve, semnul că au rupt-o cu lumea și nu-i mai ademenște decât plăcerea în sine a cercetării faptului literar... Sunt destule dovezi că benedictina și ușor nesuferita tichie, Sainte-Beuve, el însuși, a purtat-o puțin „pe o parte”, cu voită, cochetă, studiată neglijență, puțin pe frunte ori spre ureche ori spre ceafă; oricum n-a lăsat-o să-i acopere tot capul. Poate și pentru că nu voia, deloc, să o rupă definitiv cu Lumea, cu atracțiile ei de tot felul, cu femeile, cu saloanele, cu cafeaneaua, cu prietenii, cu literații în carne și oase, așa dezamăgitori și ingrati și mofturoși și egoiști cum erau ei. Nu voia și nu se îndura și nu putea să se ascundă cu totul sub „tichia lui Sainte-Beuve” de dânsul inventată, să rupă cu lumea intereselor efemere, a politicii, a ziarelor timpului, în care prefera – refuzând publicațiile de prea strictă specializare – să-și tipărească, plătite cu bucata, foiletoanele, articolele; fatal „improvizate”, doar că geniale, Cozeriile de Luni – izbutind să facă din ele, dacă le pui cap la cap și le numești „Opere complete”, cea mai vivace expunere, din câte există, asupra universului literaturii – dar în toate implicațiile, în toate conexiunile ei extra și para și meta-literare. Un vast tablou al lumii în mișcare (întocmit de un observator lacom și pasionat, totodată de un moralist distant, de un sceptic filozof al zădărniciilor lucrurilor), un dosar exhaustiv al destinelor și al existențelor omenești, comparabil – ca text literar – cu cel alcătuit de Saint-Simon sau de contemporanul său Balzac, sau de urmașul său, în ciuda a tot ce-am putea crede, Marcel Proust, complicele și adversarul născut la un an după moartea sa (în casa de pe *rue du Montparnasse*, la nr. 11), autor al unui răsunător – și nedrept – „Contre Sainte-Beuve”...

I-a fost dat să fie cel mai mare dintre cei mari ai criticii literare, cuiva care – iată! – n-a fost numai critic literar, deloc un critic ori un literat în stare pură, obsedat doar de „literaritatea” literaturii, ci a fost și cu totul altceva, un moralist și un om de lume, un jurnalist, un ins cu opțiuni politice, un polemist al momentului, un autor de cursuri, la un moment dat huiduit de auditoriul cu alte opinii politice decât ale sale, la Collège de France (le-a ținut oare în aceeași sală în care cu doi ani în urmă îl ascultam pe Jean Starobinsky vorbind – nehiduit de nimeni, despre Melancolie?... mai mult ca sigur... am să verific...);

un filozof, hai să zicem amator, un scotocitor de vieți intime, fascinat de anecdote și de noutăți picante, cât se poate de indiscret biograf și portretist. Înainte de toate un mare Scriitor, nu mai puțin mare decât cei despre care scria și care, uneori, se foarte supărau pe așa-numitele sale „obtuzații” și pe realele sale omenești erori de judecată și pe fireștile instabilități de umoare și receptivitate. La acest Sainte-Beuve ai răgazul să meditezi în pace plimbându-te pe străduța de nici cincisute de metri pe care în aceeași vreme cu el mai locuiau Augustin Thierry și Edgar Quinet și care dădea pe vremea lor de-a dreptul în câmp – în imediata apropiere fiind *Notre-Dame des Champs* – până când drumul de țară va deveni largul și animatul și parizianul la culme *boulevard Raspail*. La acest Sainte-Beuve și la felul său foarte personal și până la urmă inimitabil – deși migăloșii imitatori n-au lipsit niciodată (cei care eșuează devenind de regulă contestațari înverșunați, grăbiți să-l declare frivol, depășit, inactual). La felul său – secretul său – de a purta „tichia lui Sainte-Beuve” gândești în relativă tihnă – aproape și totuși atât de departe (câteva zeci de metri...) de larma bulevardelor Raspail și Montparnasse, mergând duminică – în zilele săptămânii ai tabacuri mult mai la îndemână – să-ți iei țigări, doar abătându-te puțin (din drumul obligat de tirania viciului), dând – o dată, de două ori, a devenit și asta, un obicei, un viciu, firește „nepedepsit” – dând colțul de pe *boulevard du Montparnasse* spre străduța purtând același nume cu el.

Lucian RAICU
1990

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Poveștile n-au timp să se sfârșească...

Poveștile n-au timp să se sfârșească,
Trec curcubeiele dintr-una-n alta,
Din prag de-argint în prag de aur sare-o broască
Purtînd grea coroniță de smaralde sub înalta
Boltă prin care veșnic fluturii fac tumbe
Și îngerii își puricesc la subsuoara
Aripile și-apoi ațin prin ganguri sumbre
Calea fecioarelor și-n taină le doboară
Și le iubesc bezmetici, plini de pofte,
Pentru că ele nici să zică pîs
În stare nu-s, făcîndu-se de rîs,
Și mai spunînd că totul doar un moft e.

Așa că Dumnezeu vede și iartă,

Sorbind din ceașca lui cafeaua fiartă... ■

Fototeca României literare

Foto Ion CUCU

Irina Mavrodin, Andriana Fianu - 1992

comentarii critice

Studentii din unele colegii jură solemn, la înscriere, așa cum făceau și cei din 1200, că vor avea grijă să nu dea foc clădirilor de la lumânări.

REAȚII IMEDIATE

Eu și Tamisa în trecere prin Oxford

DOUĂZECI și cinci de profesori evaluează cunoștințele și capacitatea de a gândi pe cont propriu a șaisprezece studenți. Iar evaluarea durează timp de o săptămână. Lucrurile acestea nu se petrec în România (precizare inutilă), ci în Anglia, la celebra Universitate din Oxford. Unii dintre profesori nu dorm noaptea, continuând să reflecteze asupra lucrărilor tinerilor și străduindu-se să le aprecieze cât mai corect.

Îl întreb pe Martin Maiden, care face parte dintre examinatori, de ce este nevoie de o asemenea mobilizare de forțe pentru a pune niște biete note, pe care le-ar putea pune și un singur profesor, în două-trei ore. Întrebarea mea aproape că îl indignează. Dar fiind politicos, îmi răspunde calm:

– Pentru că este vorba de destinul unor tineri.

O evaluare făcută la Oxford reprezintă o garanție recunoscută oriunde în lume. Sunt tentat să simulez naivitatea și să-l întreb, provocator, pe interlocutorul meu de ce nu le dă automat note mari studenților, dacă îl interesează soarta lor. Dar știu ce mi-ar răspunde (și mi-e teamă că nici calmul lui englezesc nu este nepuizabil). O supraevaluare poate crea cândva situații dramatice, ca și o subevaluare. Și ar aduce prejudicii și bunului mers al societății, în ansamblul ei. Există în România profesori universitari care visează ca și la noi să se ajungă la o asemenea seriozitate. Dar sunt puțini la număr și nu au șanse să-și vadă visul realizat.

Această înțelegere responsabilă a *învățăturii* m-a impresionat mai mult decât orice altceva la Oxford. De aproape o mie de ani vin aici tineri din Anglia și din multe alte țări ale lumii să se formeze ca intelectuali. Piatra din pavajul aleilor și din pardoseala coridoarelor este tocită de pașii lor. Regi luminați sau fioroși, inclusiv shakesperianul Henri al VIII-lea, au susținut de-a lungul secolelor înființarea unor noi colegii și ireproșabila funcționare a celor existente. În prezent sunt aici în jur de treizeci și cinci de colegii, fiecare cu clădiri și pământuri proprii. Clădirile, lucrate în piatră, au o vechime de multe sute de ani și sunt de o frumusețe hieratică, neverosimilă. Toate dau o sugestie de verticalitate, asemenea catedralelor gotice. Au curți interioare imense, de formă pătrată, iar în interiorul acestor curți – pajiști și grădini paradisiace. Nu sunt exclamațiile naive ale unui Dinicu Golescu infiltrat în redacția **României literare**, ci constatările neutre, inevitabile ale unui observator poate mai atent decât alții.

Curțile interioare pătrate și prezența obligatorie, în perimetrul fiecărui colegiu, a unui lăcaș de cult te fac să te gândești la o mănăstire. De altfel, multe dintre facultățile de aici așa au și fost gândite în Evul Mediu, ca ordine călugărești. Și au păstrat până azi ceva din austeritatea acelor ordine. E ceva rău în asta? E ceva rău, mai degrabă, în capul celor care simt și își afirmă o nevrotică dorință de schimbare – de schimbare ca scop în sine. Studenții din unele colegii jură solemn, la înscriere, așa cum făceau și cei din 1200, că vor avea grijă să nu dea foc clădirilor (în componența cărora intra pe atunci și mult lemn) *de la lumânări*. Nimeni nu mai folosește azi lumânări pentru iluminat, dar jurământul face parte în continuare, cuvânt cu cuvânt, din ceremonial. Sensul lui precis a dispărut; a rămas în schimb un sens mai general, acela al grijii față de așezământ.

La Colegiul Trinity sunt invitat la masă într-o încăpere în care profesorii iau masa, zilnic, de prin anii 1500. Tacâmurile de argint sună delicat ca pe vremea reginei Victoria. La alt colegiu, Christ Church, vizitez sala de mese a studenților. Ca eleganță, nu diferă prin nimic de cea a profesorilor. E doar mult mai mare. Iar pe pereți sunt tablourile cu portretele decanilor care s-au succedat în timp. Ce răsplată pentru un intelectual: să aibă un portret în această sală!

Dar bibliotecile! Văd, în sfârșit, după ce am visat-o zeci de ani la rând, vestita Bibliotecă Bodleiană (Bodleian Library), plină de incunabule. Înființată în epoca elisabetană, de sir Thomas Bodley, este o catedrală a cărții (metaforă uzată, dar singura potrivită). Sala de lectură este atât de înaltă, încât pentru a ajunge la cărțile din partea de sus trebuie să circuli pe un coridor suspendat, cu balustradă, de jur-împrejurul uriașei încăperi. Tavanul este din lemn sculptat, iar lumina pătrunde în sală filtrată de vitralii. Aș sta să citesc aici cinci sute de ani. Dar numai dacă în acest timp mi s-ar păstra postul la **România literară**.

Când ies pe stradă, aflu că sub caldarâmul pe care calc sunt depozite subterane de cărți, cu șase etaje. Așa cum noi avem o economie subterană, englezii au o cultură subterană...

Ce bine sunt lucrate clădirile! Ce frumos sunt finisați oamenii! Martin Maiden este un savant, specialist în limbi romanice (româna, printre altele, o cunoaște mai bine decât mulți români), profesor universitar reprezentativ pentru Oxford, membru al Academiei Engleze, dar rămâne un om de o modestie cuceritoare. Îl admir, dar îl tachinez reproșându-i că ne-a furat o româncă inteligentă și frumoasă, pe Liliana, soția lui. „Nu eu sunt de vină că voi n-ați știut să o păstrați...”, îmi spune el, cu umor. Îi fotografiez, pe amândoi, în catedrala în care s-au căsătorit cu ani în urmă.

Edward Kanterian, *lecturer in Philosophy* la Trinity College, unde este foarte apreciat, nu-mi vorbește de performanțele lui intelectuale, ci îmi adresează nenumărate

întrebări, cu o insașiabilă curiozitate intelectuală, despre cultura română contemporană.

Cristina Neagu, curator de manuscrise și carte rară la Christ Church Library, îmi vorbește cu pasiune nu despre ea, cum ar face atâția alții, ci despre documentele de o valoare extraordinară de care are grijă. O cunosc și pe minunata ei mamă, Maria Neagu, aflată în vizită aici. În România, ea cumpără în fiecare săptămână **România literară**, iar cât timp lipsește din țară, toate exemplarele i se păstrează la redacție.

Ce oameni! Ce atmosferă morală! Mă simt copleșit de respect. De altfel, Tamisa însăși, cât timp traversează Oxfordul, își schimbă numele, în semn de respect, în Isis. ■

Liliana și Martin Maiden

Fotografii: Alex Ștefănescu

-a înălțat către adevăr, în climatul unor vicisitudini politice care inhibau, deformau atâtea conștiințe ale inteligenței preocupate în cele mai multe cazuri de soluțiile purei supraviețuirii individuale.

NU GREU de constatat că Doina Cornea a urmat o asemenea cale a eliberării în afara căreia adevărul rămîne intruabil. Tramei spirituale a existenței d-sale i se suprapune, cu o emoționantă fidelitate, traiectul unei biografii ce, treptat, s-a înălțat către adevăr, în climatul unor vicisitudini politice care inhibau, deformau atâtea conștiințe ale inteligenței preocupate în cele mai multe cazuri de soluțiile purei supraviețuirii individuale. Cadru didactic

al Universității din Cluj, Doina Cornea s-a văzut silită a participa la „cursurile” de marxism-leninism, sinistru mijloc de contrafacere a conștiințelor, o participare căreia i-a dat inițial o formă sfidător tacită: „am tăcut, vreo 20 de ani, tremuram și tăceam; și ei scriau în registru că «tovarășa nu ia niciodată cuvîntul și are calificativ foarte prost»... Nu înțelegeam nimic din limbajul de lemn, zău, adică pentru mine era limba chineza. Și așa mă inhibam și nu eram în stare să leg două propoziții”. Faza următoare a fost a unei rostiri mecanice, simplă lectură a textului dogmei de partid: „am început să-mi dau seama că poți să vorbești fără să spui nimic și atunci luam și eu cuvîntul și citeam din broșură”. Cînd însă a primit un subiect legat de intelectuali, Doina Cornea și-a spus: „pînă acum a fost glumă, bine; dar nu se mai poate continua așa...”. Și, în consecință (era în anii '80, cînd situația țării se deteriora vâdit), a optat pentru adevăr: „Trebuia să spunem ce bine ne merge, cît sunt de încurajate cercetarea și scrisul și publicațiile... totul era minunat. Atunci mi-am luat inima-n dinți și am spus tocmai contrarul: că intelectualii sunt terorizați, obligați să scrie ce nu gîndesc...”. Pe deasupra și-a îngăduit a elogia cîteva nume rău văzute de oficialități: „sunt autori români care ne fac cinste tuturor – mă refeream la Cioran, Ionescu, Mircea Eliade – și noi nu-i publicăm”. Rezultatul inconformismelor progresive era previzibil. S-a montat „o mare sedință” de „demascare”, la decanatul de Filologie, în care imprevizibil de îndrăzneța Doina Cornea a recunoscut fără falsă sfilă chiar ce își îngăduise să facă: „Într-adevăr, le-am spus studenților, că în presă se minte, că se dau date false, de aceea economia nu merge, de aceea România e în marasm...”. Un alt cap de acuzare suna astfel: „«le spune studenților (și asta era adevărat!!!) să nu creadă în noi, în intelectuali». Într-adevăr, cînd intram în contact, prima dată, cu o grupă de studenți... îmi începeam cursul dîndu-le sfatul «să nu credeți în noi, suntem generația compromisurilor. Trebuie să aveți simț critic». Dar erau lucruri de bun-simț totuși”. Lucruri însă gravissime în ochii autorităților. Cu o totală „imprudentă”, universitara clujeană și-a urmat drumul astfel inaugurat. A trimis mai multe scrisori la *Europa liberă*, gest care s-a lăsat cu împovărătoare amenzi: „după fiecare scrisoare trebuia să plătesc amenda de 5000 lei... Raportat la un salariu, vă dați seama!...”. A răspîndit manifeste împotriva regimului represiv, contrazicînd cu un amar umor încredințarea securiștilor care, în zelul lor, aveau impresia de-a le fi recuperat pe toate: „83 au recuperat, iar la anchetă îmi dictau declarația: «83 de manifeste. – Nu pot să scriu 83, am răspîndit 160. – Doamnă, n-au fost 160, au fost 83! – Nu a fost așa, domnule! Cum, dumneavoastră mă învățați să mint, să spun un neadevăr Securității? Nu se poate. Eu vreau să spun adevărul, eu sunt pentru adevăr!»”. Un alt episod cvasiumoristic s-a produs cînd un anume Gocan, „securistul Filologiei”, îi cerea socoteală pentru una din scrisorile expediate în Occident: „Eu, de la început, îi spuseseam lui Gocan: «Ce aveți cu textul? Că nu are nimic politic și nimic împotriva regimului». Era împotriva intelectualilor care sunt atît de fricoși... Îmi răspunde: «Cu conținutul n-am avea nimic, dar de ce *Europa liberă*?» – «Domnule colonel, eu aș trimite la *Scînteia*, dar nu mi se publică. Asigurați-mi o rubrică în țară și nu mai trimite la *Europa liberă*». Au urmat arestarea și anchetarea nemaipomenitei insurgente. Fără a fi de prea lungă durată, reclusiunea a avut durițările și „poezia” sa negativă. Doina Cornea trăia nostalgia măruntelor normalități ce i-ar fi redat habitudinile zilnice: „O generoasă pată de lumină pe covor... Cît n-aș fi dat, acolo, pentru o suprafață – fie și numai de un centimetru pătrat, iluminată de razele soarelui! Cît n-aș fi dat doar pentru cîteva centimetri pătrați de geam prin care să văd lumina zilei sau niște crengi vestitoare de anotimpuri! Cît n-aș fi dat să am și o plîntuță căreia să-i port de grijă!”. I se face „onoarea” de-a fi anchetată de un colonel ori general, șeful Departamentului Anchetelor

Gheorghe Grigurcu

SEMÎN DE CARTE

Mărturiile Doinei Cornea (II)

Doina Cornea, Jurnal - ultimele caiete, Ed. Fundația Academia Civică, București, 2009, 288 pag.

pe țară, „un domn mic, brunet” ce încerca a o umili, a o speria: „S-a repezit o dată așa cu ghearele: «Te lipesc de perete!» Chiar am crezut că... M-am lipit de perete, că-și avea ghearele, așa, aproape de fața mea și de ochi și îmi spunea: «Aici o să putrezești 15 ani, în zeghe ai să mori!». Și eu i-am răspuns atunci: «Va fi o mare onoare pentru mine să mor în zeghe cum au murit Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu, episcopii greco-catolici» și nu știu ce i-am mai spus”. Acasă, Doina Cornea se vedea supusă unui „arest la domiciliu”, bătută de un milițian, fără ca nici măcar soțul său, victimă a unui accident, să aibă dreptul de-a merge la un telefon public.

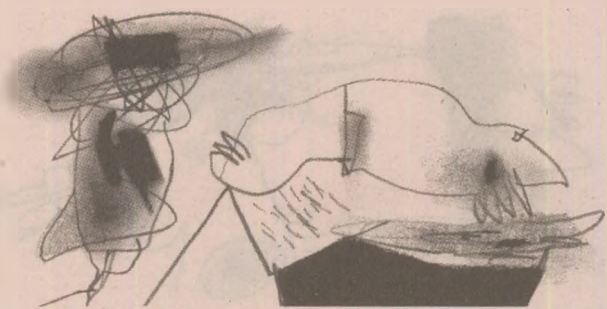
Nu putem realiza întrutotul mirabilul curaj al hipersensibilei, friabilei ființe care era Doina Cornea dacă nu-i proiectăm comportarea pe fundalul pasivității defetiste a majorității universitarilor clujeni între care își desfășura activitatea didactică. Un caz ce frizează de-a dreptul lașitatea a fost cel al unui „coleg” mult mai tînăr, „de mare prestigiu”, pe care *Europa liberă* l-a idealizat, trecîndu-l în rîndul acelor „opozanți” despre care Virgil Ierunca recunoaște că, „abia după decembrie ne-am putut da seama cît ne-au mîhnit și înainte”. Aceștia doreau ca, fără a-și primejdi situația confortabilă din țară, ce impunea, evident, și bune raporturi cu autoritățile, „a se pune bine” și cu diaspora. Au păstrat, ca să zicem așa, un echilibru al balanței pînă după instaurarea cîrmuirii postdecembriste în tabăra căreia n-au sovăit a trece imediat și care, ca răsplată le-a acordat importante funcții în țară sau în străinătate, de miniștri sau de diriguitori ai unor impozante instituții culturale. Doina Cornea i-a propus „colegului” în chestiune să se ocupe mai insistent de opera lui Mircea Eliade, abia tolerat de regim, care stîrneă însă un interes deosebit studenților: „Nu, nu vreau să-i spun numele. A murit și nu... Dacă ați ști?... Era unul dintre cei trei: el, Zăciu și Vlad care se bucurau de o faima deosebită. Și îmi răspunde: «degeaba, nu-i interesează

comentarii critice

nimic». Spun: «îi interesează, hai să facem ceva. Uite, eu m-am gîndit să chemăm oameni care au venit în contact cu Mircea Eliade, și să facem un fel de discuție cu ei». M-am gîndit la Marino, la Adrian Marino care a scris despre Mircea Eliade. Mircea Eliade nu era interzis total, încă se studia la română nuvela fantastică, dar rupt de filosofia lui. Și nimeni nu ar fi sancționat pentru Mircea Eliade. (...) Și nici nu a vrut să audă: «Nu mă interesează, avem noi aici oamenii noștri, să facem cinaclul despre Zăciu». «– Dar pe Zăciu îl văd în fiecare zi, e întotdeauna aici. Ei sunt interesați de Mircea Eliade...». (...) Mi-a răspuns: «– Eu nu mă amestec, eu am cărțile mele, biblioteca mea, biroul meu, eu scriu, eu nu...». Am rămas foarte dezamăgită, și asta m-a inspirat să mă adresez celor care nu au încetat să gîndească”. Avînd și alte relatări similare cu privire la conduita ambiguă a „colegului” în discuție (un fost student al său mi-a adus la cunoștință că l-a sfătuit să nu aibă de-a face cu Doina Cornea, care ar fi fost o persoană iresponsabilă și periculoasă!) și sperînd a nu greși îi dau numele: Marian Papahagi. Răsturnarea din decembrie '89, după zilele de gratuită (și totuși purificatoare) euforie pe care le-am trăit cu toții, n-a întîrziat a o decepționa pe Doina Cornea. Numită, după cum se știe, în Consiliul FSN cu un scop pur decorativ, d-sa și-a dat repede seama de jocul neocomuniștilor care-și doreau monopolul guvernării, ceea ce a făcut-o să demisioneze. Deja foarte cunoscută, militanta continuă a fi filată de noua-veche Securitate, primește la telefon injurii obscene și amenințări cu moartea, chiar cîte trei-patru pe oră, inclusiv noaptea: „Venim, pregătește-te, îți tăiem capul cu toporul”. Unul din asemenea josnice apeluri a fost interceptat chiar de către ambasadorul Franței în România, Vignal, aflat în vizită la Doina Cornea. Semnificativ ni se înfățișează realismul cu care aceasta a apreciat atunci starea de lucruri, socotind că societatea civilă n-avea pregătirea trebuitoare pentru a prelua puterea, contrazicîndu-l în acest sens și pe Corneliu Coposu. Era o problemă delicată, însă azi ne putem da seama că dreptatea era de partea Doinei Cornea: „În acel moment, cîștigarea alegerilor în fața lui Iliescu, cu armata de securiști și PCR-iști în spate, ar fi fost un dezastru atît pentru forțele democratice, insuficient pregătite să guverneze, cît și pentru întregul proces de democratizare a țării”. Cedarea puterii, în 1996, formațiilor anticomuniste n-ar fi reprezentat decît o manevră a vechilor structuri pentru a-și compune o fațadă democratică, după care ar fi urmărit s-o recîștige: „Văd și acum, în 1997, cît este de anevoioasă guvernarea forțelor democratice. Mafii securisto-comuniste subterane, cu ramificații în structurile administrative, politico-economice, legislative, judecătorești, în mediile de informare, framîntă și agită societatea, dezbinînd-o, manipulînd-o prin intrigi, calomnii, dezinformări. Toate acestea, la ora actuală, au un singur scop: recîștigarea puterii și destrămarea coaliției, consolidarea puterii lor economice, după ce, în 1996, cedaseră voit puterea Convenției Democratice, deoarece ei, prin politici duplicitare față de Occident și împrumuturi externe nesăbuite, împinseseră țara în prag de faliment”. Interpretare foarte plauzibilă, deoarece profitorii de ieri, completați cu o serie de achiziții proaspete din speța ariviștilor, se socoteau suficient de fortificați spre a dori să ajungă „în fața”, nu numai în plan economic, ci și în plan politic-administrativ. Concluzia, exprimată în stil de îndemn din 1997, rămîne valabilă și în prezent: „Chiar dacă aceste manevre s-ar face cu consimțămîntul pragmatic al SUA (induse și ele în eroare de demagogii noștri), noi nu trebuie să cedăm. Soarta României depinde de solidaritatea, coeziunea, voința cetățenilor ei, de spiritul lor de sacrificiu conștient asumat”. Relevăm în rîndurile de mai sus și nuanța de rezervă față de încrederea excesivă într-un Occident necunoscut de imperfecțiuni, de un impozant aparat al intereselor proprii și, desigur, permeabil la „intrigile” internaționale, astfel cum l-au prezentat, e drept, cu un incomparabil mai puternic accent critic, cîteva faimoși „disidenți” de la Soljenițin și Bukovski la Goma. ■

P.S. Aflu de la o emisiune tv. că eroica Doina Cornea, suferindă la ora actuală, avînd o demnitate ce-o împiedică a cere ceva în nume propriu, trăiește dintr-o pensie de doar o mie de lei, într-o țară cu milioane de îmbogățiți de pe urma schimbării din decembrie 1989, între autorii morali de frunte ai căreia se numără și d-sa. Ce-au de zis înălții noștri demnitari ce se leagănă în vanitoasa iluzie că și-au făcut datoria „condamnînd” comunismul?

istorie literară

ÎNTÎMPLAREA de la teze cu subiect unic la limba și literatura română a readus în atenție schița lui Caragiale *Triumful talentului*, povestea celor doi foști colegi de școală care participă împreună la un concurs pentru ocuparea unui post de perfect caligraf. Dintre ei, Niță Ghițescu posedă un talent excepțional în materie, în vreme ce Ghiță Nițescu are mîna dreaptă beteagă și scrie cît se poate de urît. Întîlnindu-l din întîmplare în ajunul concursului, Niță află de la Ghiță că acesta din urmă se bucură de protecția ministrului, iar peste cîteva clipe primește din partea unei cunoștințe vestea că i-a găsit undeva un post mult mai bine plătit, așa încît n-are rost să mai participe la concurs. În mintea lui Niță se naște pe loc o idee ingenioasă, pe care o împărtășește contracandidatului său: „să ne prezintăm amîndoi la concurs; tu ai recomandatie, eu caligrafie; să iscălesc eu cu numele tău proba mea, și tu să iscălești proba ta cu numele meu. – Ei! dacă ai vrea... – Vreau. – Pe onoarea ta? – Pe onoarea mea!... Să-mi dai cinci poli. – Îți dau.“ Faptele, a doua zi, se desfășoară conform planului, dar – stupoare – cîștigător al concursului este declarat Niță Ghițescu! Aici intervine întrebarea decisivă: de ce?! Pentru că prezidentul comisiei confundase cele două nume? Aș! Prezidentul nu confundase nimic, ci doar își aruncase în fugă ochii pe teze și, văzînd că una arată ca dracu', îl declarase cîștigător pe semnatarul ei, socotindu-l – absolut logic – drept beneficiarul „pilei“ din scrisoarea înmînată de ministru. Și numai recitirea acesteia, în urma protestelor lui Niță, va readuce situația la „normal“...

Confuzii și quiproquo-uri în opera lui Caragiale (ca la toți marii umoriști ai lumii) – cine s-ar încumeta să le facă inventarul? Rică o confundă pe Veta cu Zița și-i recită, în semiîntuner, o patetică declarație de amor. De vină – meșterul Dincă binagiul, care inversase numărul casei lui Jupîn Dumitrache, transformîndu-l pe 6 în 9. Leonida și Efimița confundă împușcăturile de la un chef de lăsata secului cu tumultul unei revoluții. Dandanache îi confundă pe Trahanache și Tipătescu, inversîndu-le funcțiile și relația cu Zoe (deși, sub al doilea aspect, are – în felul lui – dreptate...). Ce să mai spunem despre *D-ale carnavalului*, unde quiproquo-urile se revarsă în cascadă, creînd spectatorilor o stare vecină cu amețeala și silindu-l pe autor să amîne *sine die* clarificările: „Se înțelege c-a fost o încurcătură, cum se-ntîmplă totdeauna în carnaval... Ei! d-ale carnavalului! Să-mi dați voie, coconițelor, să vă isplac eu încurcătura pe larg la masă.“ Ce le-o fi spus Girimea femeilor la masă nu vom afla niciodată.

Se întîmplă totuși, în anumite cazuri, ca – în prezența unei confuzii evidente – să nu-i percepem cu claritate sursa și, o dată cu asta, nici tîlcul. Iată, bunăoară, arhicunoscuta schiță *Lanțul slăbiciunilor*. Domnișoara Mari Popescu îl roagă pe narator printr-o scrisoare să intervină pe lîngă profesorul Costică Ionescu, spre a obține de la acesta nota 7 la latină pentru elevul Mitică Georgescu din clasa IV, liceul X... Intervenția are succes, dar scrisoarea s-a rătăcit, iar d-ra Popescu a uitat numele protejatului, care îi fusese recomandat de d-na Preotescu. D-na Preotescu a uitat și ea numele protejatului, care îi fusese recomandat de d-na Diaconescu. D-na Diaconescu, din aceleași motive, îl expediază pe narator la Iconomeasca. „De acolo, la Sachelăreasca... Pe urmă la Piscupeasca... În sfîrșit, am dat de izvor... Tînarul este nepoțelul lui madam Piscupescu, băiatul surioarei dumneaei, al lui madam Dascălescu: Mitică Dascălescu.“ Stop! S-o fi rătăcit ea scrisoarea, dar noi o avem reprodușă în text, iar în text scrie clar: Mitică Georgescu. Cum s-a petrecut metamorfoza lui Georgescu în Dascălescu, cînd naratorul a refăcut, pas cu pas, toate ȳrigile lanțului? Ajuns din nou la profesorul Ionescu, acesta declară că n-are printre elevi niciun Mitică Dascălescu. Respectivul – aflăm de la mătusa sa, madam Piscupescu, contactată a doua oară – dă examen de clasa VI, nefiînd deci elevul profesorului Ionescu, ci al profesorului Georgescu. Rămîne așadar ca intervenția salvatoare s-o facă Ionescu la colegul său Georgescu... Unde și cum s-a produs eroarea, ne întrebăm din nou și ne

Caragiale „obscur“

vom întreba de-a pururi, întrucît autorul nu ne oferă niciun indiciu. O ipoteză ar putea fi următoarea: pe drumul inițial al „pilei“, de la madam Piscupescu pînă la d-ra Mari Popescu, cineva a substituit din neatenție numele protejatului cu acela al profesorului care urma să-i dea notă de trecere, Dascălescu devenind astfel Georgescu. Pentru prefacerea lui Georgescu în Ionescu și a clasei a VI-a în a IV-a găsim însă mai greu explicații plauzibile, altele decît zapăceala cronică a personajelor caragialești, ilustrată memorabil în schițe precum *Căldură mare*, *Petuțiune...*, *Cam tîrziu...* În *Lanțul slăbiciunilor*, autorul, impenetrabil, lasă lucrurile în ceață, iar unii cititori nici nu sesizează tocmai aspectul care ar fi trebuit să-i alerteze.

Altă bucată iscînd semne de întrebare este nuvela *Două loturi*. „Îmi spunea Caragiale – notează Paul Zarifopol – că, în urma unei lungi dezbateri cu niște prieteni, despre noroc și nenoroc, i-a dat în gînd această culme de nenoroc: să nemerești două bilete de loterie cum le-a nemerit domnul Lefter din poveste. Lui Caragiale îi plăcea să imagineze cazuri unde hazardul seamănă a voință răutăcioasă, cînd fatalitatea capătă fizionomie perfidă“. Toți exegeții au citit în acest spirit nuvela, fără a schița o cît de vagă nedumerire, ci doar unele supoziții privind izvorul confuziei fatale: transcrierea inversată a celor două numere în carnetul căpitanului Pandeale, de la care Lefter Popescu împrumutase banii pentru cumpărarea biletelor, sau o greșeală ivită în comunicarea prin presă a numerelor cîștigătoare. Lucrurile, în realitate, nu stau deloc astfel, mi-a atras recent atenția d-na Mariana Cheroiu, profesoară de română la o școală din București. Să revedem împreună textul. „Lotăriile, amînate de atîtea ori, s-au tras în sfîrșit amîndouă în aceeași zi. La prima (Lotăria «Societății pentru fundarea unei Universități Române în Dobrogea, la Constanța») lotul cel mare de 50.000 lei l-a cîștigat numărul 076.384; iar la a doua (Lotăria «Asociațiunii pentru fundarea și înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la București») lotul cel mare tot de

Într-un răstimp de peste un veac, nimeni n-a remarcat nimic suspect în desfășurarea pățaniei lui Lefter Popescu.

50.000 lei l-a cîștigat numărul 109.520.“ Pasajul reproduș are caracter impersonal și obiectiv, neputînd așadar suscita niciun dubiu. Mai departe. Acasă la Lefter sosește „ca o furtună“ căpitanul Pandeale (cointeresat cu 10% în caz de cîștig) și aduce vestea cea mare: „pune pe masă *listele oficiale* [s.m.] și alături carnetul său. În adevăr, carnetul sună tocmai ca-n liste: 076.384 *Universitate – Constanța, 109.520 București – Astronomie*“. Mai departe. O gazetă publică următoarea informație: „Precum se știe, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute. Numerele cari au cîștigat loturile cele mari, de cîte 50 000 lei, sunt: la Constanța – Universitate, 076 384; – la București – Astronomie, 109 520“. Știrea e în perfectă concordanță cu ceea ce știam mai din vreme, atît din enunțul auctorial, cît și din listele oficiale puse pe masă de căpitanul Pandeale. Și iată-l, în fine, pe Lefter Popescu la bancher, venit să-și încaseze cîștigurile: „– N-aveți listele oficiale? – Ba da. Iată-le. – Mă rog – zice d. Lefter cu vorbă răsPICATĂ – avem o dată: zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru – Universitate – Constanța. – Nu, răspunde bancherul: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-douăzeci. – Dă-mi voie, nu mă-ncurca: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-douăzeci – București – Astronomie. – Ba, pardon, zice bancherul... București – Astronomie – zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru. [...] Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s-a-ntîmplat!... Al dracului!... Dumneata ai la una tocmai numărul care a cîștigat la cealaltă și... – Și... ce? – ... și vici-versa.“ Ce putem înțelege de aici? Bancherul are în față listele oficiale, adică aceleași pe care anterior și le procurase căpitanul Pandeale. Totuși, numerele cîștigătoare apar la bancher invers. Pot oare exista două „ediții“ ale unor liste oficiale?! „Explicați-vă acest fenomen, acest mister, dacă mă pot exprima astfel!“ (*O scrisoare pierdută*, actul III, scena V) Ar fi naiv și, totodată, zadarnic să ne întrebăm „ce a vrut să spună“ Caragiale prin această bizară întorsătură a lucrurilor. (Excludem ipoteza că le-a încurcat din neatenție.) Dar și mai ciudat apare faptul că, de la publicarea nuvelei – mai întîi în „Gazeta sateanului“ (1898), apoi în *Momente* (1901) – și pînă în zilele noastre, așadar într-un răstimp de peste un veac, nimeni n-a remarcat nimic suspect în desfășurarea pățaniei lui Lefter Popescu. Cu excepția doamnei Mariana Cheroiu.

Ștefan CAZIMIR

In memoriam

Magdalena Boiangiu 1939-2009

Reprezentanții Uniunii Teatrale din România își exprimă profunda tristețe față de dispariția doamnei **Magdalena Boiangiu**, critic de teatru, în seara zilei de 29 iunie 2009.

Născută în 1939, a absolvit în 1960, la Universitatea București, Facultatea de Filologie, secția de critică și teorie literară. Din 1961 a lucrat la Radiodifuziunea Română, redacția Teatru Radiofonic, unde a fost angrenată în activitatea de alcătuire a unui patrimoniu sonor al teatrului românesc. A elaborat, corectat și revizuit zeci de traduceri și adaptări ale unor piese din dramaturgia străină, clasică și contemporană. Din 1973 a lucrat la redacția emisiunilor pentru tineret, iar din 1983 a fost angajată la secretariatul literar al Teatrului Bulandra.

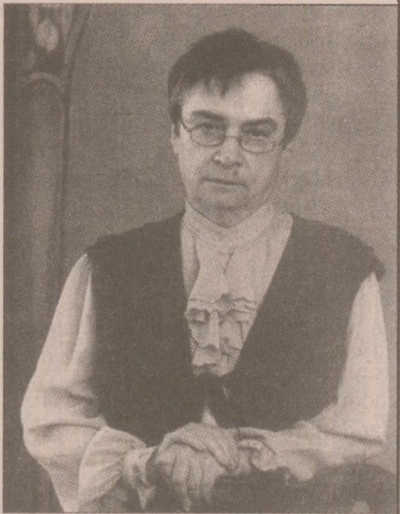
Începînd cu 1990 lucrează în presă, este întîi redactor-șef adjunct la „Adevărul“ și redactor-șef la revista „Lumea“; din 1992, redactor la revista „Teatrul azi“; din 1998, editor-coordonator la revista „Scena“; din 1993, redactor-șef adjunct la revista „Dilema“, din 2004 redactor la „Dilema veche“. A susținut rubrica de cronică dramatică la ziarul „Cotidianul“ și la suplimentul ziarului „Adevărul“, „Adevărul Literar și Artistic“.

A tradus piese de teatru și volume de proză și eseuri din limbile franceză și rusă.

A semnat traduceri, adaptări și dramatizări pentru emisiunile radiofonice de teatru.

În 2005 a luat Premiul UNITER pentru întreaga activitate de cronicar dramatic.

Dumnezeu să o odihnească!

UNITER

A CULTIVA cuvântul înseamnă a-l respecta. A-l respecta înseamnă a-i cunoaște originea, devenirea, potențialul semantic și modul de a-l folosi nu doar corect, ci și expresiv, într-un context capabil să-i sporească pregnanța. O carte care să concretizeze toate aceste preocupări nu poate fi decât salutară într-un moment când limba română suportă invazia vulgarității argotice ori de primitivă gândire, odată cu – pe de altă parte – sclifoseala snoabă a fanilor romglezei sau cu pauperizarea lexicală consecutivă inculturii de masă. Pentru o importantă revistă de cultură e astfel o datorie de onoare să semnaleze importanța unei asemenea apariții. Așadar, e vorba de data aceasta de studiul eminentului lingvist, clasicist și profesor la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, dl Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*. Lucrarea impune nu doar prin dimensiuni (peste 500 de pagini text, fără „aparatură”), ci, în primul rând, prin amploarea ariei de investigație, ca și prin fericita alternanță stilistică între limbajul specializat și comentariul deschis, aproape colocvial, care o face accesibilă și chiar delectabilă și nespecialiștilor.

Scopul mărturisit de autor este acela de a evalua „rezultatele interferențelor lingvistice între limba română și limbile clasice.” Aspirație cu mult depășită, de fapt, în cursul investigației, prin varii deschideri din filonul primar. Oricare ar fi acestea însă, baza pe care se configurează cercetarea rămâne *Biblia* și alte câteva prime traduceri ale unor cărți de cult. Autorul consideră pe drept cuvânt traducerea *Bibliei* în limbile vernaculare ca fiind „punctul de plecare, uneori și piatra de încercare” în procesul de configurare a noilor limbi de cultură care se vor substitui vechilor limbi de cult, greaca, latina, slavona. În cazul limbii române, *Biblia* e percepută ca textul fundamental a cărui traducere a generat conturarea vocabularului *intelectual* primar: „În mod natural, româna a putut fi considerată aptă a susține mesajul biblic și pe cel liturgic în acel moment în care vastul repertoriu conceptual creștin a reușit să-și identifice formele lingvistice românești cele mai potrivite, cu alte cuvinte, în momentul creării unui vocabular *literar* adecvat.” Sublinierile îmi aparțin și le voi justifica de îndată.

Sub aspect metodologic, dl Eugen Munteanu și-a asumat niște rigori benedictine la aflarea cărora *să sparie gândul*. Astfel, ca un prim și obligatoriu demers, d-sa a considerat de o importanță decisivă comparația „vechilor traduceri românești cu originalele lor.” Oricine a avut vreodată sub ochi vreuna dintre vechile traduceri românești și vreun original grec, slavon sau latin își poate reprezenta amploarea și dificultatea unor asemenea operațiuni. Totodată, cititorii sunt preveniți că, în studiul de față, au fost aduse în discuție doar o parte din sutele de „structuri semantico-lexicale (sensuri, lexeme, expresii și sintagme) a căror origine primară este textul biblic.” Mai trebuie spus că expunerea d-sale s-a limitat exclusiv „la problemele de semantică lexicală, și anume, mai concret, la structuri lexicale de transfer care se pot include în ceea ce am numit *vocabularul intelectual fundamental* al limbii române, adică nucleul semantic-lexical al oricărei activități *intelectuale* minimale” (subl. RC). După cum se vede, studiul de față exploatează doar o parte – o mică parte, aș zice – dintr-o investigație de proporții ale cărei rezultate sunt de urmărit cu tot interesul.

Lexicologie biblică românească nu este o lucrare aridă, de strictă specializare, destinată unui cerc de inițiați. Dimpotrivă. Consider că performanța dlui Eugen Munteanu stă tocmai în viziunea contemporană asupra fenomenelor investigate, constând în permanenta racordare la actualitate a unor procese altfel obscure, dar determinante pentru ceea ce este azi limba română cultă. În condițiile de barbară trivializare a limbii și împotriva curentului aberant de „decreștinare” a Europei, dl Eugen Munteanu se raportează deliberat și consecvent – cum s-a văzut și din sublinierile mele de până aici – la straturile culte, la conceptele intelectuale ale limbii, situându-și cercetarea în contextul european cu care procesul de constituire a acestor straturi a fost în permanentă interrelație. „Pentru a putea deveni

Cultura cuvintelor

Eugen Munteanu,
Lexicologie biblică românească,
București, Edit.
Humanitas, 2009,
657 p.

o cultură „majoră” în secolele care vor urma – scrie d-sa – cultura românească a secolelor al XVI-lea și al XVII-lea a trebuit să adopte mai întâi conceptele elementare *ale gândirii și sensibilității general-europene*, concepte lexicalizate mai întâi și în mod preponderent în cele trei limbi clasice și liturgice, limbile internaționale *ale mediilor cultivate*” (subl. RC). Din perspectiva acestor adevăruri, este mereu reiterată și nuanțată de-a lungul studiului importanța naționalizării prin traduceri a *Bibliei* pe întreg arealul european, ca o victorie a spiritului filologic asupra conservatorismului eclesiastic. O victorie realizată peste tot cu prețul unui considerabil „efort de creativitate lingvistică” aflat de atunci la temelia limbilor europene moderne, care a dus în cele din urmă la ceea ce s-a numit „comunitatea conceptuală europeană”. Ilustrative sub acest aspect mi se par îndeosebi capitolele privind cercetarea „câmpului semantic referitor la noțiunile din sfera actelor intelectuale” – *cunoaștere, a ști, a înțelege, minte, gând, cuget* etc. – și cel în care este investigată „lexicalizarea în limba română literară a câtorva concepte de sorginte biblică”: *aproapele* („noțiune centrală a gândirii iudeo-creștine”), *pronia, pâinea cotidiană*, urmărite, toate, în manieră monografică, de o atenție specială având parte conceptul *conștiință*: „Cu bogata sa sferă semantică și multiplele aplicații (morală, teologie, filozofie, psihologie, viață curentă etc.), conceptul de „conștiință” ocupă un loc central în perceperea morală a existenței de către *spiritul european*. Cercetarea istoriei acestui concept și a lexicalizării sale în limbile europene moderne oferă un bun exemplu al întinsei legături ideologice

comentarii critice

între clasicitatea greco-latină și creștinism” (subl. RC). De altfel, una dintre concluziile formulate în urma acestui gen de analize este aceea că „O componentă fundamentală a *unității spirituale a Europei* o constituie dimensiunea semantică a limbilor europene moderne” rezultată din moștenirea umanismului greco-latin și religia creștină.

Un capitol de un interes aparte este cel al reconstituirii polemicii, care a făcut valuri în epocă, dintre Andrei Șaguna și Heliade Rădulescu. După câte știu, este prima expunere analitică detaliată a acestui episod pe care autorul îl definește cu scientistă obiectivitate ca fiind o dispută între „legitimitatea teologală vs legitimitatea filologic-intelectuală” și totodată „prima înfruntare deschisă între un ierarh al Bisericii și un cărturar laic, în chestiuni de interes cultural și național major.” În ultimele două capitole apoi, dl Eugen Munteanu adoptă el însuși tonul polemic. În primul, d-sa pleacă de la constatarea că teonimul Isus Cristos nu are încă în ortografia noastră „o formă normată, stabilă și unică.” După analiza tuturor formelor aflate în circulație anarhică, cu identificarea surselor și „utilizatorilor”, concluzia cade rezolut: „Așadar fie Isus Cristos, fie Iisus Hristos! În nici un caz nu ar trebui acceptate combinații hibride de tipul Iisus Cristos, Isus Hristos, Isus Christos etc.” Soluționarea rămânând în cele din urmă, firește, de competența Academiei, prin viitoarea ediție a *Îndreptarului ortografic*... În ultimul capitol, intitulat *Informații și interpretări eronate privitoare la tradiția biblică românească*, sunt vizate în detaliu și argumentat, în primul rând, erorile respective din recentul *Dicționar general al literaturii române*, cu restabilirea, în fiecare caz, a adevărului informației sau a corectitudinii interpretării.

În fine, într-o *Postfață*, plasată (cam bizar) după impunătoarea secțiune a bibliografiei și după rezumatul în limba franceză, autorul recunoaște că tradiția biblică românească fiind încă un vast domeniu departe de a fi explorat exhaustiv, d-sa n-a făcut decât să expună „câteva principii filologice de abordare a textelor biblice, împreună cu unele elemente de metodă aplicabile lexicului specific.” Pentru ca, în continuare, să enumere toate cele de care ar mai fi nevoie pentru explorarea acestui teritoriu: instrumente de lucru adecvate, între care un corpus pe suport electronic al principalelor versiuni ale *Bibliei* în limba română, o *concordanță biblică* după modelul celor existente de mult în alte culturi, un dicționar general al lexicului biblic românesc, o istorie a traducerilor *Bibliei* în limba română, studii monografice ale unor teme centrale etc. Domnul Eugen Munteanu este un cercetător de cursă lungă, cu resurse intelectuale și culturale îmbelșugate și cu proiecte care justifică fraza stenică de încheiere a acestui excepțional studiu: „De unele dintre aceste teme și obiective de cercetare îmi propun să mă ocup în viitor.” Cu deplină solidaritate intelectuală, îi dorim putere pentru a-și vedea împlinite toate aceste importante aspirații profesionale.

Radu CIOBANU

Premiile USSR pe 2008 Filiala Bacău

Juriul de acordare a Premiilor Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2008, alcătuit din criticii literari: Alexandru Dobrescu (președinte), Constantin Calin, Gheorghe Drăgan, Constantin Dram, Marius Manta (membri), analizând producția editorială a membrilor Filialei pe anul 2008, a decis atribuirea următoarelor premii:

- **Premiul pentru eseu:** Constantin Romanescu, *Foișorul de ascultat ploaia*.
- **Premiul pentru critică-istorie literară:** Valeria Manta Tăicuțu, *Romanul inorogului*.
- **Premiul pentru traducere:** Sorina Munteanu, *33 de poeți greci contemporani*.
- **Premiul pentru publicistică literară:** Ionel Necula, *Disconfortul de a fi român*.
- **Premiul pentru literatură:** Vasile Proca, *Variațiuni Goldberg* (poezie); Ovidiu Genaru, *Trandafir cu venele tăiate* (poezie).

comentarii critice

PROZA lui Radu Aldulescu este ca vinul. Cu trecerea timpului devine tot mai bună. Fiecare nouă ediție a cărților sale (și, Slavă Domnului, opera sa are parte de reeditări în condiții grafice tot mai luxoase) relevă noi calități, adaugă unghiuri inedite de abordare a scrisului acestui foarte solid prozator. După debutul său editorial cu *Sonata pentru acordeon* (Albatros, 1993) și mai ales după megasuccesul unei cărți al cărei titlu se încadra perfect în climatul excentric ai primilor ani postcomuniști, *Amantul colivăresei* (Nemira, 1996), Radu Aldulescu și-a câștigat repede reputația de pictor al mahalalei, expert în descrierea unor lumi ce colcăie în promiscuitate, luminate uneori de vesele chefuri de cartier, unde acordeonul este rege, iar mirosul de rachiu se răspândește precum puful pădăiei Larousse. Aici totul este de vânzare, cuțitul și pumnul fac legea, iar pușcăriile sunt instituții în care mulți dintre puști își iau certificatele de maturitate menite să asigure respectul celor din jur. O lume virilă, a pasiunilor nestăvilite și a răzbunărilor cumplite, a găștilor de cartier și a prințeselor de o zi, ce duce cu gândul la periferiile Buenos Aires-ului, locul în care s-a născut tangoul. Despre Radu Aldulescu însuși s-a spus că este un autor frust, căruia experiența de viață îi ține loc de cultură, că este posesorul unui suflu epic de invidiat, dar insuficient de cizelat din punct de vedere estetic. A fost comparat cu Augustin Buzura și Marin Preda (pentru predispozițiile spre un anumit tip de reflectare socială), generația engleză a „tinerilor furioși”, dar și cu beatnicii americani (Jack Kerouac, în primul rând) pentru presupusa frustețe a relatărilor sale (am mai spus-o și altădată, Kerouac este departe de a fi scriitorul inocent pe care îl cred unii). Pentru mulți estești, Radu Aldulescu rămâne un autor care impune respect prin forța sa epică, nu prin rafinamentul construcției sau al stilului.

Aceasta ar putea fi, fără îndoială, concluziile unei lecturi de primă instanță. Culorile, sunetele, mirosurile și poveștile mahalalei sunt prea vii pentru a nu rămâne definitiv în mintea cititorului sau pentru a-i lăsa acestuia răgazul să-și îndrepte atenția și spre celelalte aspecte care definesc valoarea unei opere literare (construcția, stilul, tehnicile narative). Mustul vieții este atât de îmbătător încât puțini – chiar și dintre criticii literari – mai au ochi pentru a analiza textura epică și a-i pune în evidență complexitatea.

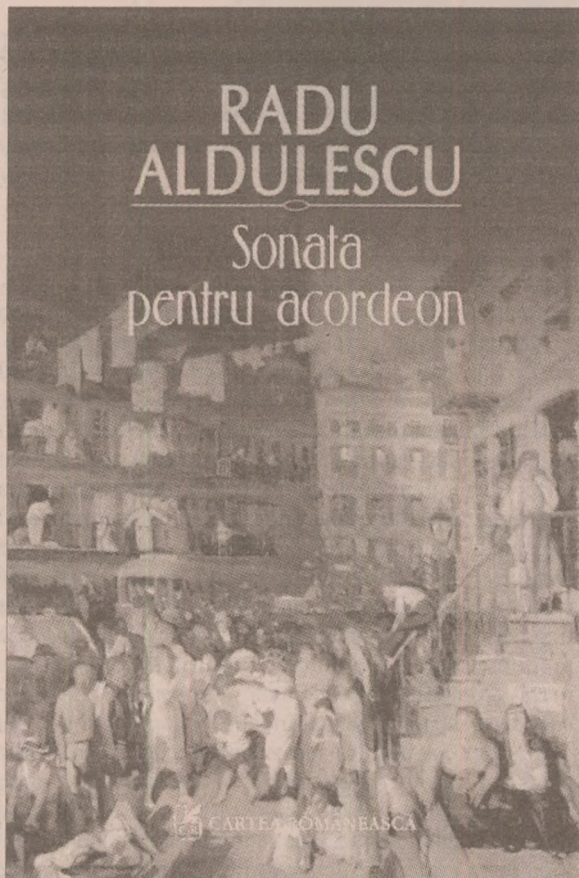
Romanul *Proorocii Ierusalimului* a ajuns deja la ediția a III-a. Aceasta demonstrează popularitatea pe care o are astăzi prozatorul Radu Aldulescu, dar și ceea ce spunem la începutul acestui comentariu că, odată cu trecerea timpului, valoarea romanelor care îi poartă semnătura crește. În mod paradoxal, deși nu a adus modificări textului din edițiile anterioare, romanul este perceput astăzi ca mai actual decât la vremea apariției primei ediții (2004). După cum se știe, romanul se construiește pe destinele paralele ale unor *loser-i* ai tranziției. Ierusalim, aflat în pragul adolescenței în timpul revoluției, care ajunge într-o rețea de traficanți de copii și este trimis la Paris pentru a cerși și pentru a se prostitua și Dorel (Doru) un tânăr care își vede toate iluziile (politice, legate de familie, de dragoste) spulberate în peisajul confuz și mociros al tranziției românești. Este limpede că după aderarea României la Uniunea Europeană (1 ianuarie 2007) cel puțin episoadele legate de bandele de români care au speriat Occidentul au o cu totul altă cotă de interes decât în 2004 (anul apariției primei ediții a cărții), când reprezentau un fenomen mai degrabă periferic. Destinele în oglindă ale celor doi protagoniști se extind radial, sunt legate indestructibil de alte și alte existențe, rezultatul final fiind o frescă breugeliană a vieții românilor în tranziție. În scenă își fac apariția, ca în viața noastră reală, micii îmbogațiți și marii înfrânți, idealistii dezamăgiți, descurcările, șarlatanii, hoții, șantajistii, delatorii, proxenetii, escrocii, oamenii dispuși să calce peste cadavre pentru obținerea celui mai mic avantaj material. De altfel, o bună parte din roman se încheagă din confesiunile intersectate ale lui Ierusalim și Dorel, fiecare intervenție având darul să adauge carne pe propria poveste.

Chiar dacă impresia generală este aceea de scriere

lume virilă, a pasiunilor nestăvilite și a răzbunărilor cumplite, a găștilor de cartier și a prințeselor de o zi, ce duce cu gândul la periferiile Buenos Aires-ului, locul în care s-a născut tangoul.

Fără iluzii

Radu Aldulescu, *Proorocii Ierusalimului*, ediția a III-a, Editura Cartea Românească, București, 2009, 430 pag.

expresionistă, combinată cu o doză consistentă de naturalism, Radu Aldulescu are și destule momente de poezie sau de realism în care se simt pulsațiile unui destul de bine camuflat sentimentalism. Peisajul estival al Parisului este impresionant, chiar și pentru micul cerșetor abia ieșit din marasmul economic și social al României de la începutul anilor '90: „... Orașul ăsta care stă să se dărâme pe tine, să te strivească sub poduri și ziduri de catedrale, cafenele cu mesele scoase afară pe trotuare, șiruri nesfârșite de mașini unduind prin valuri de caniculă, femei și bărbați cu brațele și spinările goale, tricouri și cămăși de toate culorile și ochelari de soare, chelneri cu tăvi încărcate de bunătăți și adieri fierbinți chemând inserarea prin lama duduului de motoare, piețe și hale și

arcuri de triumf, bulevarde, autostrăzi, leșinul vertijului multicolor sorbindu-ți sângele, alei și copaci și turnuri de fier și pajști incendiate de asfințituri.” (p. 202) Se simte în aceste rânduri seducător-copleșitoare o viziune neopascaliană, de tip Le Clezio: omul devine o cantitate neglijabilă (trestie gânditoare?) în fața agresiunii metropolei tentaculare.

La fel de priceput ca în descrierea mediilor sociale se arată a fi Radu Aldulescu și atunci când scrie despre pierderea iluziilor. Toți eroii săi sunt niște învinși. Victime ale timpului în care trăiesc, ale mediului în care se învârt, ale propriilor lor slăbiciuni. Politica, familia, prietenii, iubitele devin, mai devreme sau mai târziu surse de dezamăgire. Experiențele traiului cotidian sunt dure, iar eroii lui Radu Aldulescu ajung, invariabil, la un soi de înțelepciune a vieții, în compoziția căreia intră o doză consistentă de cinism. Viața după noile norme exclude orice urmă de demnitate și are ca singur scop atingerea unui țel mai degrabă material. O femeie experimentată își sfătuiește prietena încă idealistă în legătura cu viitorul soț: „... Aaaa, dacă a apucat el să se obișnuiască cu tine și-i nițel mai bătrâior și nu-i mai arde de femei ori are alte griji pe cap, se mai întâmplă că-l uită Dumnezeu lângă tine și-o târâți împreună toată viața. Aleluia, atunci chiar e bine, de ce să zic, împarți toată nenorocirea cu el și ți-e mai ușor. Îi gătești, îi speli izmenele, vâ miroșiți bășinile, vede lumea că ai bărbat și se uită altfel la tine, te uiți și tu altfel, știi doar... Da’ ascultă aicea la mine fetițo, să nu fii niciodată sigură că-i numai al tău bărbatu’ ăla de lângă tine. Ie plină lumea de femei fără bărbat, care atâta așteaptă, să-l ia de unde o fi și cum s-o nimeri, nici nu mai contează, să aibă ceva ca un bărbat acolo lângă ele. Cum o fi – prost, urât, schiop, bărbat să fie. Ba de la un timp încolo nici nu-ți mai pasă prea tare ce are în pantaloni...” (p. 253)

Mult mai complicată decât pare este textura epică a romanelor lui Radu Aldulescu. S-ar putea scrie studii de naratologie pe marginea vocii narative în romanele sale. În *Proorocii Ierusalimului* există, în cadrul general, dialogul dintre Doru și Ierusalim, dar dincolo de acesta poveștile lor se dezvoltă cumva de sine stătător, cei doi naratori coborând la statutul de simple personaje. Apoi sunt numeroase situații în care vocea narativă este filtrată prin mintea unor personaje care iau parte la acțiune, surprinde reacții spontane sau chiar replici concrete din arsenalul acestora într-un discurs ce părea să aibă toate datele obiectivității. Ca să nu mai spunem că adesea discursul direct se intersectează cu amintiri, vise, gânduri ale personajelor, cadrele se schimbă uneori ca la Nora Iuga, chiar în interiorul aceleiași fraze. Paradoxal, deși privită la microscop textura epică a lui Radu Aldulescu se dovedește a fi foarte complicată, romanele sale sunt pe deplin inteligibile și chiar se citesc cu sufletul la gură.

Cu fiecare nouă carte a sa, Radu Aldulescu demonstrează că este unul dintre prozatorii de primă mână ai literaturii române de după căderea comunismului. ■

PUBLICITATE

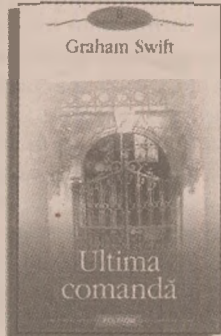
www.polirom.ro

■ Julio Cortázar
Bestiar

■ Graham Swift
Ultima comandă

■ Mihail Bulgakov
Garda albă
Roman teatral
(Însemnările unui răposat)

■ Irvine Welsh
Dacă ți-a plăcut școala,
munca o să-ți placă și mai mult

Suplimentul
- CULTURA

Un săptămânal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iași*

a c t u a l i t a t e a

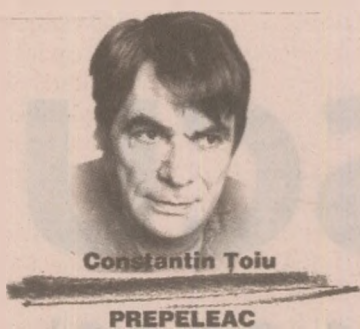
Cuvintele limbii de lemn

câteva repere în lectura textelor epocii, să coaguleze discursul în jurul unor cuvinte-cheie.

Cuvintele amplu ilustrate evocă mai multe zone și momente din evoluția limbii de lemn românești. Se constituie treptat câmpuri semnificative, care cuprind: metaforele clișeizate (*de aur, de granit, culme, edificiu, far, izvor, jug, pisc...*), termenii superlativi (*adânc, adevărat, amplu, fierbinte, înalt, încercat, însuflețitor, larg, nemărginit, neobosit, nesecat, nestins, nețarmurit, nezdruncinat...*), cei ai cultului personalității (*bărbat, ctitor, cârmaci, fiu, geniu...*), termenii peiorativi și agresivi ai discursului anilor '50 (*a biciui, a ascuți, bestie, descompunere, dușmănos, a lichida, a nimici, putred, rechin...*). Combinațiile sunt semnificative, pentru că dau senzația unei variații maxime în cadre foarte limitate: *a acționa cu hotărâre, cu promptitudine*, dar și *cu mai multă hotărâre, cu mai multă promptitudine; cu toată consecvența, cu toată energia, cu toată hotărârea*; se mai pot apoi combina, prin coordonare, sintagmele deja realizate – *a acționa energic și permanent, ferm și neobosit...* Interesante sunt cuvintele populare și ușor învechite pe care nimeni nu le mai folosea în afara discursului oficial al epocii, fiind deci – în epocă – clar marcate: *neabătut, biruință, crez, dârz, ev, a făuri, flamură, izbândă, a înfăptui, preget, prinos*. Ar fi interesant de văzut dacă ele mai au aceleași conotații pentru tinerii care nu au suferit presiunea discursului ideologic al epocii.

Aș formula două rezerve în privința soluțiilor editoriale ale volumului: acesta are un indice de persoane, deși este evident că selecția contribuțiilor este în bună măsură aleatorie (mulți apar doar în rolul de reproducători ai discursului impersonal, puțini fiind cei cu „drept de autor” asupra unor formulări). Nu există, în schimb, o listă detaliată a surselor: indicația dată de autor în prefață și cele de la finalul citatelor sunt foarte precise, mergând până la pagină, dar ar trebui completate de o listă bibliografică separată: așa cred că a și fost gândit volumul, din moment ce există abrevieri folosite sistematic, dar lipsite de decodare.

E limpede că acest dicționar era foarte necesar și că va deveni indispensabil analizelor viitoare: discursul său eliptic e convingător și deschizător de piste de investigație; e un stimul pentru a studia, de exemplu, vocabularul emoțiilor oficiale, retorica hiperbolei sau a negației – sau felul în care național-comunismul refolosea fondul de purism etnografic al discursului naționalist. ■

„Lixandru Machidon”

ÎN SOCIETĂȚILE pauperizate, în declin economic, deși libere-libere, deosebirea dintre cei care cerșesc și cei care se întâmplă să dea, se reduce pe nesimțite, încât, la un moment dat, nu se mai știe precis cine oferă și cine cere...

Altfel stau lucrurile într-o epocă de glorie și de prosperitate economică.

Miza se mărește. Măslinii, ajungând în apogeul producției lor generoase, apare și ideea de drept a omului, de unde impertinența..., obrăznicia..., sfidările jerpeliților și, de la un anume punct în sus, ale intelectualilor, – nonconformismul.

Oricât de pârlit, insul începe să simtă că el este totuși *cineva*...

Cunoaștem cu toții povestea petrecută între anii 413-327 înaintea erei noastre, – cum Diogene, cinicul, locuind într-un butoi, și care disprețuia rânduilele sociale și bogăția, primește vizita lui Alexandru cel Mare în trecere prin Corint...

Nu se știe exact cum formulase împăratul-zeu întrebarea, văzându-l pe aprigul disident în butoi...

Să presupunem că se adresase în felul nostru, ca la noi, românește, jovial: „Dorești ceva, bătrâne?”, cam așa ceva.

Diogene l-ar fi privit, și ar fi zis ca un bătrân de la noi: „Da, Lixandre, tată, dă-te tu la o parte, că-mi iei soarele!”

Și Alexandru Macedon, râzând, s-ar fi dat...

*

Sau împăratul-zeu, – tot așa, – este trimis pe pământ de Zeus să încerce filozofii... cugetătorii... să vadă cam care le mai sunt păreri..., să facă o expertiză, – și Alexandru acceptă, și trecând pe la Universitate, – pe la noi, – se oprește înaintea profesorului de psihologie, pensionat, despre care am mai scris, și pe care îl întreabă:

„Taticule, cam ce ți-ai dori mătalută, că pot să-ți dau?”

Și acela ar fi răspuns:

– Alexandre Macedoane, nu ține, că te-am mirosit...

Da' dacă vrei, totuși, să-mi dai ceva, dă-mi și mie, tată, un butoi confort sportit pe Alea Modrogan. ■

DICTIONARUL limbii române de lemn (Paralela 45, 2008) al lui Aurel Sasu este, în primul rând – așa cum precizează și autorul, în Prefață –, o antologie de citate grupate în jurul unor cuvinte-cheie. Utilitatea cărții este certă, în primul rând pentru lingviști și pentru cercetătorii limbajului

politic, cărora le oferă un material bogat, potrivit pentru analize semantice diferențiate. Cartea propune însă și o posibilă lectură istorică sau estetică, cu trasee tematice care permit intrarea, prin discurs, în atmosfera epocii; această utilizare pune în valoare potențialul umoristic al textelor (umorul absurd și involuntar al clișeelelor pompoase și al formulelor pseudoștiințifice), dar e pândită de monotonie, textele provocând destul de repede efectul de saturație.

Formula găsită de autor este interesantă, deși contrazice într-o anumită măsură modelul pur lexicografic: nu există definiții, cuvintele fiind ilustrate de o serie de citate, grupate în funcție de sintagmele clișeizate în alcătuirea cărora intră. Organizarea presupune o grupare a familiei lexicale (*abate și abateri, a lichida și lichidare* etc.) și o serie de indicații sintagmatice (combinațiile preferate). Renunțarea la definiție – care, în alte situații, ar putea fi un motiv de reproș – mi se pare în acest caz o idee foarte bună. Alternativele ar fi fost mult mai riscante: ar fi presupus fie analize politologice, istorice și semantice amănunțite, care să explice specificul ideologic al folosirii unor termeni ca *antipartinic, centralism, deviaționism, imperialism, libertate* etc. în diferite momente ale regimului comunist, fie – mai ales în cazul unor metafore clișeizate și ridicole – *cârmaci, far, otravă* – ar fi putut favoriza o luare de poziție didactic-sarcastică. Mai ales acest risc este evitat prin simpla punere în scenă a citatelor: adesea descrierile limbii de lemn sunt viciate de tonul excesiv de subiectiv, emoțional, în opoziție cu tendința științifică a obiectivității. Simpla juxtapunere sporește seriozitatea de instrument util a cărții (un veritabil rezervor de exemple), dar și potențialul său literar.

Evident, dicționarelor și antologiilor li se pot întotdeauna aduce obiecții privind alegerea, stabilirea inventarului de cuvinte sau fragmente. Unele dintre cuvintele prezente în citate ar fi putut fi și tratate separat (*împăciunitorist, ploconire*); important e, totuși, că termenii există (cuprinși în sintagme-titlu sau în citate). Dicționarul nu și-a propus să fie exhaustiv și circular, să epuizeze un material cu limite incerte – ci doar să ofere

Spirit de elită

Ne-a părăsit zilele acestea, la 75 de ani, unul din martorii și creatorii tinereții noastre literare ca și al generației ce s-a afirmat la începutul anilor șaizeci, Matei Calinescu. Născut pentru a fi literat, spirit de elită, deși s-a afirmat ca noi toți din generația sa biologică în vremurile crunte și îmbăcșite, barbare ale stalinismului românesc, părea a trăi, visa și gândi pe o altă planetă, sub sorii calmi și strălucitori ai clasicismului apusean. Sau inspirându-se și mișcându-se lent și pasional sub aerul greu și încărcat de parfumurile tari ale acelei patrii de semne și simboluri, levantul atâtor secrete și mesaje descifrabile doar pe jumătate sub care s-au arătat spirite tutelare lui, precum un Anton Pann, Mateiu Caragiale sau Ion Barbu.

A plecat, e drept, la începutul anului '73, în Statele Unite ale Americii, ca bursier la Universitatea din orașul Bloomington, Indiana, unde, după câteva luni a „ales libertatea”. „A fugit”, cum se spunea atunci sau „a rămas”. Nu, după părerea mea toate aceste clișee și aproximații sunt false în cazul lui : nu, nu a „ales libertatea” deoarece era și fusese totdeauna liber în spirit și în reflexele sale culturale, atât cât poate fi un tânăr, de înzestrare excepțională și care străbate valurile, poate chiar furtunile vremii sale. Da, a ales libertatea socială pe care a găsit-o în țara ce domină azi lumea și-și impune standardele ei, după trei secole care au trecut de la Fondatorii mari ai națiunii. Nu „a fugit” deoarece a rămas, nu numai în „interiorul propriei sale vocații”, dar și, oarecum, prizonier al tinereții sale formatoare, spiritelor care i-au sculptat profilul său ideatic și intelectual, profesorul Tudor Vianu, în primul rând. Sau Edgar Papu. Ca și clasicii literaturii române începând cu Eminescu căruia i-a dedicat primul său text publicat sub un titlu extrem de incitant, *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, după o idee a eminentului eminescolog clujean ce a fost D. Popovici. Sau un Liviu Rusu, profesor tot la Cluj, cu care și-a susținut doctoratul.

Da, „a rămas”, dar, cum o spuneam mai sus, în „interiorul” literaturii a cărei limbă o vorbea în copilărie și adolescență, dovadă ultimele sale studii despre „românii” Mateiu Caragiale și Eugen Ionescu. A fost, dacă nu „prizonier”, oricum „legat strâns”, ca orice om de puternică personalitate, de instinctele și reflexele primei tinereți, cum era ceea ce numim cultul prieteniei - prieten până la moarte cu Mircea Ivănescu și Ion Vianu, fidel memoriei grave a prietenului său din tinerețe, Miron Chiraleu, licean, arestat și mort în pușcăriile staliniste. Cald amic și aproape protector al unor spirite afine ce-și căutau drumul, un Mircea Martin sau Gelu Ionescu. Prieten și mentor la nostru, cei ce i-am fost prieteni apropiați, de „zi și de noapte”, în dramatica noastră tinerețe, când, total lipsiți de „simț practic” și adolescenți întârziți, aproape maniaci ai propriilor noastre idealuri, hrăneam un „imposibil vis estetic”: să facem, să producem literatură reală, înaltă, într-o țară barbarizată de un imperiu străin, dușman al tradițiilor românești și al conceptelor de valoare culturală europeană. Grupul nostru literar de atunci, de la sfârșitul deceniului șase și începutul celui de-al șaptelea, când, cu adevărat, spiritul literar amplu, de pe aceste plaiuri a început, încă o dată să tresară: Mircea Ivănescu, Modest Morariu, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Petre Stoica și subsemnatul.

A fost printre puținii care au crezut, de la început - alături de paradoxalul Paul Georgescu, ce conducea *Gazeta*... - în geniul lui Nichita, cu care a fost coleg în cei cinci ani de „Filologie.” Nouă, „grupului”, ne citea texte din literatura engleză, franceză și spaniolă și, mai ales, ne pune „în ordine” împetuoasele și uneori dezordonate „idei” de care e posedat, mai mult sau mai puțin, orice tânăr curat, infometat de artă și de glorie. Oare mai era posibilă gloria în acei ani tulburi, murdari ca și apele vâscoase ale infernului, infernul social de care, se pare, „gâfăim” și azi ?!... Gloria, cea reală, nu cea contra-făcută, cum erau cele de care musteau publicațiile și manualele școlare ale acelor ani !

Am trăit și am gustat și eu, câțiva ani, amarul, deliciile și contradicțiile exilului și încerc să-mi imaginez cum l-a trăit el, câteva decenii la rând, în îndepărtata Americă, re-începând cariera la „mijlocul vieții”, afirmându-se ca profesor și excelent autor teoretic, specialist, ca și în țară, al conceptului de modern și modernitate în artă, dar, mi-e teamă, ca și un Paul Celan, la vremea sa, Vintilă Horia, Petru Dumitriu sau Benjamin Fondane, ființe de elită, extrem de diverse dar purtând pecetea înzestrării rare și înalte, unice, prietenul meu Matei, aflat acolo, în

Matei CĂLINESCU

(15.06.1934 - 24.06.2009)

Middle-West, nu a mai fost recunoscut drept ceea ce era: un spirit clasic, ardent și temperat totodată, lucid și încărcat de întreaga memorie culturală a Europei, unul din acei stâlpi rari pe care se poate sprijini bolta unei culturi naționale. Și chiar continentale.

Nichita și cu mine, în sutele și interminabilele noastre ceasuri de zi și de noapte, din „mizerabila și splendidă, irepetabilă” noastră tinerețe literară, noi doi „întuiam”, „întrezăream”, „îndrăzneam” sau „inventam”, în spiritul unui „adevăr” ce „avea să vină”, poate, în scrierile noastre viitoare. Poate ! Dar, el, Matei, el știa. Aproape totdeauna. Și, elegant, urmând exemplul marilor săi înaintași din exegetica literară română, de la Maioreșcu, la Ibrăileanu și Eugen Lovinescu, s-a „dat la o parte” și ne-a lăsat pe „noi”, cei egotriști, să ne afirmăm la modul „direct” și „intempestiv” ceea ce credeam a fi propriul nostru geniu, el rămânând să ne „asiste” și, uneori, „clarifice” sau „îndrume”, cu acea răbdare și calm rar al acelei pedagogii literare ce poartă azi titlul pretențios de hermeneutică. Altădată se numea simplu, calitatea rară a „lectorului pasional” sau „profesionist”. A criticului, a „lectorului inițiat”, care, uneori, poate fi el însuși creator, cum ne-au arătat-o, cu zgârcenie și exemplaritate, în operele lor de ficțiune, un Ibrăileanu, Călinescu sau Matei însuși.

Nu, nu-l vom uita pe acest „mort tânăr”, ultimul prieten al tinereții noastre literare nu numai din conveniența frazeologică a momentului, ci și pentru că acest lucru nu e posibil : el mi-a fost viu și aproape, decenii la rând, aflându-se departe, mișcându-se, gândind și exprimându-se într-un alt idiom lingvistic decenii în șir. Nu rareori visele mele mi-l re-duceau și-mi înecau spiritul în acel lichid înecăcios și dulce al dorului, sau ceea ce numim astfel. De data aceasta, vai, Visul a năvălit în

realitate; atâta cât pot eu s-o „încap” și „suport” și alături de umbrele calde și vii ale lui Nichita, Cezar și Grigore, umbra sa, a iubitului Matei, pisc, indubitabil al creației și teoriei literare postbelice românești, mă va apăsa, nu rareori, pe umăr, ca și acele păsări mari, mitice, ce apar și ne asistă, ne ajută, ne „aduc aminte” nu de ceea ce „am fost”, ci de ceea ce, cu o necesitate destinală, trebuie să fim!

Noapte bună, prietene...

Nicolae BREBAN

Întâlnire târzie

Pe Matei Calinescu l-am văzut prima oară când, student, nu știu ce capriciu m-a împins să asist la o ședință a cercului de literatură universală, pe care-l conducea. M-a impresionat ținuta lui intelectuală și știința lui de carte. Mi-am spus că era de ajuns. Au trecut cincisprezece ani până ce mi-a plăcut, și mie, *Zacharias Licher*. Când, după trei decenii, mi-a căzut în mână cartea lui *Cinci fețe ale modernității*, nu mai eram interesat de teoria literară. În schimb, între timp, despre Matei îmi vorbise mult Lucian Raicu, căruia îi fusese prieten. Când Raicu îți vorbea despre un om, îl și cunoșteai. Cunoștință propriu-zisă am făcut abia în 2002, la NEC. Atunci, Matei mi-a dat și un număr de telefon, de care nu m-am folosit. Numai după ce citisem *M* m-am hotărât să-l caut. Înainte, îl văzusem în emisiunea lui Patapievici. Mi-am notat:

„Matei Calinescu despre moartea fiului său autist.

Ștefan Bănuțescu, Cezar Baltag, Gabriel Dimisianu, Nichita Stănescu, Matei Calinescu, în redacția Gazetei literare (1959)

Impresionant. Părinți care perorau, stăpâni pe ei, despre moartea recentă a copiilor lor am văzut la televiziunea franceză destui. Aici, la M.C., emoția și suferința nu lipseau, dar erau încorporate în îngândurare, nu măturate de însușirea patologică de a vorbi. Un om care vorbea pentru că avea ceva de spus.

După ce am citit cartea, am scris:

„În cartea lui Matei Calinescu, jurnalul despre rimii ani ai copilului e dat abia după ce cititorul știe ce se va întâmpla cu el. Citești jurnalul cu un sentiment absurd: poate de rândul asta scapă, poate de rândul asta nu se va îmbolnăvi...”

Cum zic, l-am căutat. Ne-am întâlnit în casa unde a locuit Tudor Vianu, ne-am plimbat pe străzile liniștite dimprejur, am prânzit împreună. După jumătate de oră îmi blestemam convingerea că pe oamenii deosebiți nu pot decât să-i plictisesc. Vorbele curgeau de parcă încercam amândoi să recuperăm ce se putea din timpul pierdut. A venit la noi în casă, o dată cu Gelu Ionescu, prieten comun, altă dată ca vecin. Îmi scrisese pe o carte ca de la un vechi locuitor al cartierului armenesc la unul recent. Își găsisse un apartament la doi pași, în rondul de la Popa Chițu, și ne-am promis ca la venirile lui în România să ne întâlnim frecvent. N-a fost să fie. Nu s-a mai întors.

De obicei, când dispare cineva pentru care am bune sentimente, îmi spun: mai bine nu l-aș fi cunoscut! Acum îmi spun: bine că l-am cunoscut măcar așa, prea târziu.

Livius CIOCĂRLIE

...ca și cum ar fi plecat...

Soarta a fost generoasă cu mine, mi-a adus în dar exaltarea incomparabilă și calmul binefăcător al prieteniei. Pe cea a lui Matei am considerat-o, de la începuturile ei, un privilegiu. S-a întâmplat că, în urmă cu mai mult de 10 ani - era vară și senin - vizitând împreună castelele lui Ludovic al II al Bavariei, am avut revelația eleganței persoanei sale: în simpla prezență, în stil, în scris, în ton, în felul de a gândi, în inteligență, chiar și în gesturi: nu era o calitate dobândită, cultivată, venise cu ea pe lume. Nici atunci și nici altă dată nu am vorbit împreună despre asta.

În ultimii ani, blindețea îl înstăpînise cu totul, bunăvoința sa era și mai lesne de remarcat, fizionomia lui nu îmbătrânise, ochii erau aceeași, părul său complet alb mă frapa la orice revedere, îmi părea a fi ca un semn de elecție. Și zîmbetul, foarte prezent în viața și fizionomia lui de dintotdeauna, era - parcă - mai fratern. Gravitatea sa, integritatea sa rămăseseră aceleași, viața i le confirmase: pe aceste coloane era clădit caracterul său. Cei ce l-au cunoscut au observat, desigur, că Matei nu ridica glasul, vorbea mai degrabă stins, dar dacă îl urmăreai, te întâlneai cu o extraordinară inteligență, cu o anume imprevizibilitate a ideilor sale, altfel clare și bine rînduite, decise să te convingă, și nu să te contrarieze; paradoxul l-a atras, ironia l-a delectat, o melancolie pură i-a acompaniat întrebările și răspunsurile. Firea sa era structural neliniștită, dar o noblețe a suferinței asumate, cu o admirabilă discreție, o însoțea. „Orice ficțiune e, în ultimă instanță, autobiografică... Orice autobiografie e, în ultimă instanță, ficțiune” (p.94, *Un fel de jurnal*). Printre razele acestui gând îl vad plecând, topindu-se „în purpura asfințitului”.

Gelu IONESCU

Noblețea intelectuală

Este omul cel mai liniștitor și mai calm pe care l-am cunoscut vreodată. Lîngă el te simțeai, dacă nu în siguranță, măcar protejat, atîta cît este omeneste posibil. M-am lipit de el imediat ce l-am întâlnit, în vara anului 1997, la un colocviu din București. Îmi place să cred că m-a acceptat fără probleme. Îl știam din cărți și din poveștile Laurei Pavel și ale lui Ștefan Borbély, care îl văzuseră în mediul lui, în familia lui, în casa lui americană și mare din Bloomington. Își purta misterul în mod discret, cu eleganță, cum discret își purta și originea - boierească, am aflat eu de la el la un moment dat. În calmul lui, părea pregătit să înțeleagă orice taină și să accepte orice bizarerie. Cînd, mai târziu, l-am văzut împreună cu soția lui, cu Adriana, mi-a fost și mai drag, căci creștea unul prin celălalt într-un mod firesc, ca o pereche ce a trecut prin multe, de la bucurie la cele mai mari dureri. Își câștigase, presupun că și din cărți, nu numai din propria experiență de viață, o noblețe intelectuală și morală de care nici măcar nu părea conștient și care reprezenta armătura interioară a prezenței lui. Cînd însă venea în contact cu oameni din generația lui, putea deveni implacabil, căci respingea, cu un instinct sever al curățeniei morale, orice ambiguitate. Într-o seară, acum doi ani, mi-a arătat din stradă casa în care se juca în copilărie, casa bunicului lui, și am realizat concret ceea ce știam în mod abstract: că Matei a fost la origine și boier, și bogat, dar că asta nu avea într-un fel nici o importanță pentru el, cel de-acuma, că pentru el important era altceva, ceea ce făcuse singur, felul cum făcuse față vieții, felul cum își împlinise destinul uman, cum își crescuse fiul și apoi cum și-l jelise, scriind pentru el două cărți; sau felul cum se uita la Adriana; ori privirea în care își scălda un prieten.

Îmi amintesc o zi de primăvară cu el în Munții Apuseni. Matei venise la Cluj, avea un curs la Litere, întins pe mai multe săptămîni. Ca alți profesori români ce aveau pentru noi miraculoase cariere în universitățile de „afară”, ca Balotă, de pildă, și Matei venise, dintr-un nemărturisit, dar manifest patriotism, să fie de folos; și

accepta, de dragul ideii că predă în România, și plata proastă, și condițiile studentești de viață, camera de cămin din Parcul Babeș. Atunci, într-o duminică, l-am dus, eu și Ion Vartic, nu departe de Cluj, să vadă o localitate de vis, ce mai păstrează aerul secolului al XIX-lea, Rimetea sau Torockó, cu case vechi, albe, cu o piațetă pietruită și umbroasă, cu pîrîiașe de munte ce cad în jgheaburi de piatră. I-a plăcut și tîrgul de oiieri la care am ajuns din întîmplare, și satul, alb, pur, perfect. În piațeta centrală, a intrat fraudulos în perimetrul îngrădit al unui mic monument al eroilor din al doilea război mondial - unde, spre amuzamentul lui, se mai afla încă, din revolute vremuri, neatinsă de căderea comunismului, o stea roșie - și mi-a cules, cu un mic zîmbet triumfător, o lălea stingheră care înflorise în iarbă. Ar fi avut chef de o ascensiune pe munte, era echipat corespunzător, dar pînă la urmă s-a mulțumit cu o plimbare prin sat, pe la moara de apă cu roată, apoi pe pajiștile de sub munte, de unde și-a cules un buchet de piciorul cocoșului. Era o zi de primăvară senină, Matei însuși era senin și frumos.

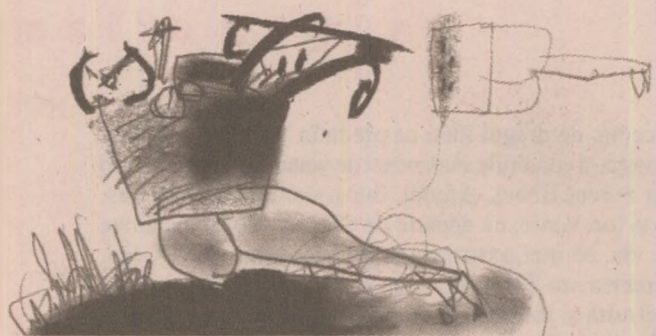
Și profesional, și uman, puteai învăța multe de la el. Ieșise de multă vreme din granițele exegezei strict literare, practicînd o interdisciplinaritate suplă, care-i permitea să abordeze întregul obiectului de cercetat, așa că a avut acasă o autoritate enormă și deplin meritată. În plus, avea geniul formulărilor pașnice; afirmațiile lui despre Eminescu sau Eliade, de pildă - care, făcute de

I. Negoitescu, de Norman Manea sau de un altul, stînesc și acum pornirile exterminatoare ale unei anumite părți a publicisticii românești - foarte exacte și dure în fond, elegante în formă, au fost primite fără nici o împotrivire. Așa cum Caragiale s-a occidentalizat deplin după autoexilarea lui la Berlin, ajungînd, în 1907..., la idei și soluții perfect occidentale despre realitatea românească, și Matei, după autoexilarea lui, purificat în mod conștient (după cum dovedește *Un fel de jurnal*) de toxinele și ambiguitățile socialismului real românesc, a scris despre problemele culturii române cu exigențele unui democrat occidental. Prezența lui în România de după 1989, în carne și oase sau prin cărți și prin publicistică, a fost, din cauza asta, foarte importantă: pentru cine voia să le vadă, Matei - ca alți exilați pe care i-am cunoscut sau numai citit, ca Negoitescu, țepeneag, Balotă, Manea - aducea cu el, fără nici o ostentație, punctul de vedere și principiile lumii libere, criteriile ei, deloc de prisos pentru oameni ca mine, care nu ieșisem niciodată „afară”.

La un moment dat, părea că se va întoarce de tot în România. După ce s-a pensionat și Adriana, i-am auzit ezitînd unde să se mute, la New York, la Londra, la Paris... Moartea ce-i creștea lui Matei în miezul ființei a tranșat problema, căci a ieșit la vedere și l-a făcut să rămînă pe loc, la Bloomington. A repetat mereu că se va întoarce în țară sub formă de cenușă, la Turnu Severin, în cavoul unde e depusă și urna fiului său, Matthew.

Marta PETREU

i n m e m o r i a m

Matei Călinescu

O autoritate discretă

Cu Matei Călinescu, se retrage Dincolo încă o figură-reper a „generației '60“. Personal, am comunicat, în afara cărților lui, destul de puțin. L-am întâlnit în 1970, într-o zi de aprilie, când am stat de vorbă la o cafenea de pe strada Academiei din București și când mi-a oferit, cu o dedicație amicală, proaspăt tipăritul său *Concept modern de poezie*, cu a cărui versiune amplificată urma să-și ia doctoratul la Cluj, sub direcția profesorului Liviu Rusu, peste doi ani. Am asistat apoi de câteva ori, fără să fi avut cu adevărat un dialog mai apropiat cu el, la cursul său de la Masteratul Literelor clujene, predat în ultimii ani, unde glosa, cu o anumită sobrietate chiar și în degajare, dar fără morgă academică, recitându-l pe Mateiu I. Caragiale. O anumită discreție, pe care i-o simțeam, și care era reciprocă, m-a împiedicat și atunci să-l abordez mai direct – și-mi aduc aminte că, evocându-l într-un text mai vechi pe maestrul său, Tudor Vianu, făcuse tocmai „elogiul discreției“. Adică al unei „capacități de reținere, de autocontrol lucid, de cernere strictă a reacțiilor interioare printr-o sită (...) a valorilor“. Sau, cum spune în textul din 1968, reprodus mai târziu în *Fragmentarium* (1973), al unui „sentiment de libertate în rigoare și de rigoare în libertate“.

Așa mi-a apărut și rămâne pentru mine și Matei Călinescu: o autoritate, în fond, discretă, într-un peisaj al criticii românești dominate, prin tradiție, de foiletonistica mai mult sau mai puțin vioaie, expansivă și pitorească. Prezent și el, destul de devreme, pe această scenă, a scris totuși relativ puțină critică de întâmpinare, manifestându-și fără zgomot și foarte selectiv, pe un ton mereu sobru și echilibrat, solidaritatea cu congenerii. A participat și la dezbateri decisive pentru afirmarea spiritului critic eliberat de injoncțiunile ideologiei de partid, cu intervenții exigente și ferme, care-l plasau alături de cei ce se străduiau pentru reabilitarea esteticului într-o literatură încă răvășită de brutalitățile „realismului socialist“. Cronicile sale, din *Aspecte literare*, de pildă – a doua sa carte, din 1965 –, sunt mai degrabă niște schițe de studii și eseuri decât pură critică impresionistă – și criticul se va și îndepărta curând de comentariul vitrinei literare curente. Cartea sa următoare se cheama *Eseuri critice* (1967), după ce debutase tot cu un eseu, mai amplu, despre *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, în 1964. Sunt texte care n-au rămas neafectate de contextul ideologic al vremii, dar care, recitate astăzi, rezistă totuși prin nenumărate fertile sugestii de lectură a unor opere diverse din peisajul modernității literare românești, de la Ștefan Petrică, Bacovia, Minulescu sau Vinea, la Barbu, Blaga, Arghezi, – ca să amintesc doar câteva nume din spațiul poeziei, despre care a scris cu predilecție. A abordat printre primii și momentul avangardist, cu intuiții și judecăți fecunde pentru interpretările ce au urmat.

Despre actul exegetic a exprimat, de altfel, opinii dintre cele mai comprehensive, pronunțându-se pentru un „concept larg al criticii“, definit de o pluralitate de metode și susținând, alături de alți confrăți ai momentului, conceptul de *critică creatoare*. Pe urmele lui G. Călinescu și ale lui Mihai Ralea, numea caracterul creator al lecturii specializate în propunerea unor puncte de vedere noi despre operă, dar și în aportul stilistic personal, nu fără a asocia – cum o face în paginile introductive al cărții din 1967 – „rigoarea și poezia criticii“. Căci asistentul lui Tudor Vianu avea în vedere și asigurarea pentru discursul critic individualizat a unei solide culturi estetice și a unui instrumentar teoretic cât mai adecvat și

Cu Gabriela Melinescu, la Stockholm, 2005

precis. Le-a asimilat ca puțini alții, și cu rezultate pe măsură.

Lecția marelui profesor a rodit, de altfel, în scrierile următoare, care sunt ale unui excelent comparatist și poetician. *Clasicismul european*, apărută în 1971, dar mai ales amintita carte consacrată *Conceptului modern de poezie*, din 1970, au ilustrat elocvent scrisul teoreticianului. Aceasta din urmă, reeditată în 1972, a fost, ani mulți, poate cel mai important reper teoretic românesc în materie, și a stat la baza mai amplei cercetări publicate, după refugiu american al autorului din 1974, sub titlul devenit repede de referință internațională: *Cinci fețe ale modernității*, definitivată în 1987, cu dezvoltări însemnate în sensul „explorării postmodernismului“, împreună cu D. W. Fokkema, într-un volum publicat în anul următor. Un fel de încununare a demersurilor sale teoretice o constituie complexa sinteză dedicată *Relecturii – Rereading* (Londra, 1993), tradusă la noi sub titlul *A citi, a reciti*, care cuprinde în anexă și pagini de relectură mateiu-caragialiană. Este o carte ce se citește și se va citi nu numai cu un consistent profit intelectual, ci și cu o mare plăcere, – degajată, alertă, destinată totuși în nenumăratele și subtilele ei „jocuri“ cu textele revizitate.

Dar dacă vorbesc despre Matei Călinescu ca despre și „autoritate discretă“ este și pentru că, în anii absenței sale din țară, după ce „rămăsese“ în Statele Unite și după ce cărțile și numele îi fuseseseră interzise la noi, am simțit din proprie experiență că, în ciuda tăcerii impuse de cenzură, scrisul și ideile sale nu puteau fi ocolite. În chestiuni fundamentale pentru interpretarea poeziei românești, opiniile sale, neîngăduite citării decât, eventual, prin inițiale sau prin aluzii transparente doar pentru cunoscători, au contat tot timpul ca termeni subînțeleși de referință. Opera sa propriu-zis scriitoricească, adică cea a prozatorului-eseist subtil din *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, carte revelatoare pentru multe dintre datele intelectualului român sub regim dictatorial, ca și poezia lui doar aparent marginală și care va trebui considerată într-o zi cu mai multă atenție, are și ea cota ei de „discreție“: când un spirit prin excelență critic și datat teoriei scrie și literatură, este ca și automat împins într-un fel de penumbră; prejudecata incompatibilității dintre „poet“ și „critic“ funcționează încă. Aș trece în acest soi de regim al relativei surdine și paginile de memorialistică, de evocări elegiace, din *Amintiri în dialog*, revelatoarea carte scrisă împreună cu prietenul său apropiat, Ion Vianu, publicată în 1994.

În acest moment îndoliat, nu pot să nu mărturisesc și că m-a mișcat însuși gestul întoarcerii lui Matei Călinescu în literatura română, de care se desprinsese silnic cu vreo trei decenii în urmă. A fost o revenire benefică și pentru autorul poemelor din *Tu, elegii și invenții*, tipărite în 2004, și pentru criticul interesat în mod semnificativ de „teme existențiale și identitare“ în substanțiala carte despre Eugène Ionesco din 2006, ca și pentru amintirile „recitiri“ din Mateiu I. Caragiale. O regăsire, într-un fel, și de sine, a celui care mărturisise

nu de mult că nu mai vrea să scrie note de subsol și că voia să citească altfel literatura. Ar mai fi putut s-o citească, citindu-se, încă multă vreme, la o vârstă când reușise să-și recâștige o anume seninătate, după încercările dure la care l-a supus viața, culminând cu tragedia fiului său, tulburător evocată în *Portretul lui M*, din 2003. Din nefericire, Lectura s-a încheiat dureros, la 24 iunie. Este sigur, însă, că va fi reluată de mulți cititori ce vor avea întotdeauna de învățat din exemplarele sale lecții de scris și de viață scrisă.

Ion POP

Ce rămâne

În *Dicționarul General al Literaturii Române*, numai secțiunea de referințe critice privitoare la Matei Călinescu ocupă mai mult spațiu decât le revine, în articolul de fond, unor autori contemporani dintre cei stimabili. Desigur, astfel de aprecieri cantitative nu sunt și nu vor fi vreodată relevante. Dar în cazul lui Matei Călinescu, ele indică, dincolo de interesul constant al specialiștilor literaturii, extraordinara popularitate intelectuală de care acesta s-a bucurat încă de la debut. Aproape că nu există, în cazul cărților lui, critic literar (și om de litere în genere) care, la sfârșitul lecturii, să nu fi simțit o irepresibilă tentație a dialogului. Vorbesc despre nume de calibru deja indiscutabil, cei mai mulți colegi de gazetărie postbelică, dar nu numai. Pentru componenții generației optzeci, Matei Călinescu a reprezentat, printre multe altele, un reper imediat și avizat în orice discuție cu privire la postmodernism. Căci un studiu care ar face abstracție, nonșalant, de o carte cum e *Cinci fețe ale modernității* s-ar decredibiliza în secunda următoare. Pentru cei de vârsta mea, sau cu puțin mai vârstnici, Matei Călinescu nu mai reprezenta, în ultimii ani, doar un critic incontornabil, ci unul canonic. A nu-l fi citit cu atenție era, mai mult decât un semn de incompetență, un act flagrant de incultură. Cărțile lui de teorie literară și de literatură comparată au fost, de-a lungul vremii, deopotrivă inhibante și catalitice. Densă ca referințe și spectaculoase ca idee, ele nu s-au citat, cum nu o dată se-ntâmplă în lumea noastră, mai des decât s-au citit. A funcționat mereu, în raport cu acestea, un principiu de inalterabilă onestitate a lecturii. E drept că, oferindu-se drept model, Matei Călinescu însuși a încurajat o astfel de deprindere oricând laudabilă. De la prima carte, *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu* (1964) până la admirabila *A citi, reciti. Către o poetică a (re)lecturii* (2002), criticul a asimilat tot ce merita asimilat în temeiul propriilor severe criterii deontologice. Publicistica, reunită în volumele *Aspecte literare* (1965), *Eseuri critice* (1967), *Eseuri despre literatura modernă* (1970) și *Fragmentarium* (1973) nu face excepție. Așa cum nu face, în eleganța lui simbolică, nici splendidul microroman *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* (1969), punct de plecare, el însuși, al câtorva cicluri de poeme din volumul, cu titlu, prin forța lucrurilor, ivănescian, *Versuri* (1970).

Începând din 1973, își continuă în SUA remarcabila carieră universitară începută aici, devenind, fără dificultăți aparente (cele inaparente fiind consemnate cu tandrețe ironică în volumul *Un fel de jurnal*), unul din cei mai importanți critici academici. Visul american trăit la noi căpăta, astfel, o versiune aparte de ordin intens cultural. În bibliotecile de acolo își va duce la capăt tensiunile erudite acumulate aici și tot acolo, printr-un nobil efort reparatur, va scrie poate cel mai important și mai personal studiu despre Mateiu I. Caragiale, pornind în căutarea citatelor care au servit drept motouri celor patru secvențe ale romanului *Craii de Curtea Veche*. La recăpătarea faimei românești au contribuit, după 1990, cărțile așezând memorialistice *Amintiri în dialog* (în colaborare cu Ion Vianu), din 1994, și *Portretul lui M*, un răvășitor document despre pierderea fiului său, Matthew, din 2003.

Rămân, în urma lui Matei Călinescu, un jurnal ținut până în ultima zi, încă nepublicabil, un proiect fantasmatic de dicționar literar complet și un gol imens în inimile celor care, poate fără a-l fi cunoscut, i-au citit cărțile.

Cosmin CIOTLOȘ

ATRĂGĂTOARE prin titlul ludic și cu iz arhaic, *Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de gabriel chifu trăită și tot de el povestită* (Editura Ramuri, Craiova, 2009) este o carte transgenologică, la granița fluidă dintre roman, memorii, jurnal și poem în proză. La limită, s-ar putea înscrie, ca și *Paltonul de vară* de Mircea Horia Simionescu, de pildă, sau ca *Supraviețuirile* lui Radu Cosașu, în categoria *autoficțiunii apolinice*, al cărei proto-creator ar fi Marcel Proust (cf. taxinomia lui Alexandru Matei, din *Ultimele zile din viața literaturii*). Mărturisesc însă că am citit această „istorie” în farâme, în ciuda stilului artist și a configurației literare, mai ales ca pe un emoționant document de viață, deopotrivă personală și colectivă.

„Lumea” povestașului *gabriel chifu* cuprinde, de fapt, o întreagă constelație de lumi prin care a (supra)viețuit autorul, unele încapsulate precum păpușile rusești (lumea interioară, subiectivă, a trăirilor, viselor, închipuirilor și cea exterioară, obiectivă, a evenimentelor), altele

Un căutător al Luminii

înnodate succesiv pe scara istoriei social-politice (lumea veche și liberă, a familiei de stirpe nobilă și bogată a *danei*, reconstituită indirect, lumea comunistă, cu toate mizeriile și dramele ei, cunoscută direct, dar și aceea postdecembristă, haotică, mai degrabă sugerată). „Poetica” nerigidă a volumului, care presupune reconstrucția, din cioburile memoriei individuale, a unei Atlantide scufundate în apele trecutului, este dezvăluită chiar de scriitor: „regula acestor însemnări tocmai aceasta este – să mă descurc de unul singur, fără vreun plan prestabilit, sprijinindu-mă doar pe ce-mi amintesc eu, să cobor în memorie aidoma unui scufundător în apa adâncă, primejdioasă a mării, să cobor bucurându-mă când descopăr cioburile prețioase, aceste fleacuri, să le scot la suprafață și să încerc să le descifrez, să le pun în lumină, să recompun de unul singur vasul, întregul. Ce lipsește, lipsește, rămâne pată albă ca-n vechile manuscrise într-un fel de limbă coaptă (limba memoriei mele, o limbă pentru un unic vorbitor!). Peregrin prin trecutul meu, peregrin cucerit de acest drum care se faurește pe măsură ce înaintez pe el, caut migălos pepitele de aur din memorie, miera strălucind în unghere umbrite, lumina incomparabilă ce așteaptă uitată în creierul meu”. Mai mult însă decât o „căutare a timpului pierdut” și luminiscent, *Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de gabriel chifu trăită și tot de el povestită* îmi pare povestea autentică (din punctul de vedere al „exuvierii” de sine și al ogîndirii unei perioade istorice, pentru că altfel, fiind un calofil, autorul este departe de „gradul zero al scriiturii”) a unui căutător al Luminii, în genere. Lumina este o constantă tematică și o metaforă obsedantă a cărții lui Gabriel Chifu: lumina dez-mărginește *calafatul* („o margine a lumii” pentru copilul de odinioară, dar și o frontieră – zid de netrecut al unei țări-închisoare în anii dictaturii), stârnește gânduri năzdrăvane și „pragmatice” („Lumina foarte grea și vie, materială, ca de aur topit se aduna într-un fel de troiene, în grămezi plutitoare, în dune peste dunăre și în parcurile de jos.

Îmi intrase în cap s-o strâng, s-o pun în găleată, s-o car acasă, în pivniță, să umplu cu ea unul din butoaiele tatei și s-o scot când o să avem nevoie, iarna, când ne era frig, sau seara, când se defecta dinamul de la uzina electrică și ni se lua curentul”), inundă trupul fericit al turistului ajuns pe o plajă pustie din Grecia, se confundă cu ființa, curată și statornică precum un far călăuzitor, a *danei*, se amestecă, în cadrele amintirilor, cu chipul cald al mamei, se suprapune peste imaginea unui Dumnezeu iscodit permanent, presimțit sau întrezărit uneori. Ravagiile și transformările lăsate de scurgerea timpului (inclusiv asupra propriului trup) ori spectrul morții (surprinzător la o persoană aflată *nel mezzo del camin*) reprezintă alte recurențe ideatice ale volumului.

Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de gabriel chifu trăită și tot de el povestită se definește și printr-o excepțională poetică a crochiului, fiind alcătuită din istorioare și mini-portrete memorabile, învaluite de nostalgie, de duiosie și umor (mai ales cele care țin de sfera „amintiri din copilărie”), de tristețe, mahnire și durere (una dintre cele mai cutremurătoare pagini prezintă destinul frânt de comuniști al aristocratei *tanti marioara*), de afecțiune și recunoștință (evocarea *danei*, a fiilor *andrei* și *alexandru*) etc. Cartea arată ca un puzzle captivant și multicolor, deoarece nimic din ce-i omenesc nu-i este străin autorului: frustrări, dezamăgiri, greșeli, pasiuni mistuitoare, păcate, spaime, visuri, regrete, melancolii ș.a. „Spiritală, profundă, originală, instructivă” (N. Manolescu), această „epopee mărunță”, împletită din lumini și umbre, mărturie a unui om al vremurilor și locurilor prin care a trecut, povestire a unui intelectual și a unui scriitor îndrăgostit de „smirna cuvintelor”, confesiune a unei ființe vulnerabile și puternice, în același timp, este, în ultimă instanță, un curajos Gabriel Chifu *par lui-même*. Demersul său, și în ordine umană, și în ordine literară, merita toată admirația.

Gabriela GHEORGHIȘOR

Precizări referitoare la Premiul Marian Papahagi

1. DE CE A FOST INSTITUIT ACEST PREMIU?

Premiul a fost instituit anul trecut (2008) în memoria distinsului profesor și italianist, intelectualul de mare valoare Marian Papahagi, personalitate de talie europeană care a dat un impuls hotărâtor studiilor de profil reorganizând după 1989 Secția de Italianistică la Facultatea de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Prin această distincție se dorește favorizarea interesului pentru cultura italiană prin recompensarea persoanelor care, din pasiune și convingere, mențin vii și fructifică relațiile dintre cele două culturi atât de strâns legate între ele: cea română și cea italiană.

2. CINE POATE CANDIDA?

Candidații trebuie să fie cetățeni români, fără limită de vârstă. Aceștia pot candida fie cu unul sau mai multe volume publicate în ultimii trei ani (2006-2009), fie cu opere artistice, dramatice, culturale, fie cu întreaga activitate în domeniu, în cazul persoanelor care se ocupă de mult timp de cultura italiană.

Facem precizarea necesară că nu este vorba despre un premiu al criticii, nu se adresează numai cercetătorilor

sau specialiștilor în literatura italiană, ci tuturor persoanelor care activează pentru răspândirea culturii italiene în România.

3. CE TREBUIE FĂCUT PENTRU A DEPUNE CANDIDATURA?

Pentru candidatură este necesar, într-o primă fază, să se trimită prin e-mail pe adresa Centrului Cultural Italian Cluj-Napoca (culturalitclujro@yahoo.com) un curriculum vitae.

Materialele vor trebui trimise până la **data limită de 15 iulie** (pentru ca juriul să aibă timpul necesar pentru a le studia) pe adresa Centrului Cultural Italian (Str. Universității nr. 7-9, Cluj-Napoca) după cum urmează:

- 1 variantă prin e-mail (dacă este posibil, aceasta ar fi varianta cea mai simplă și mai directă pentru membrii juriului. Candidații vor trebui însă să se asigure că prin trimiterea materialului în format electronic nu sunt încălcate eventuale drepturi de autor, pentru care nu ne putem asuma responsabilitatea);
- 1 variantă în original (în cazul volumelor publicate);
- 5 variante în fotocopy (pentru juriu, în cazul în care nu există o variantă electronică);

- 5 variante pe suport DVD (în cazul operelor artistice).

4. CARE ESTE ALCĂTUIREA JURULUI?

Juriul va fi format din două personalități din instituții românești și două din cele italiene, iar cel de-al cincilea membru poate fi italian sau român, în funcție de profilul candidaturilor. Alcătuirea juriului va fi stabilită imediat după expirarea termenului limită.

5. CARE SUNT PRINCIPALELE CRITERII DE SELECȚIE?

Criteriul principal de selecție va fi calitatea operelor, iar juriul va decide autonom și va motiva în scris alegerea câștigătorului. Juriul nu are obligația să motiveze excluderea celor cărora nu le va fi acordat premiul.

6. CINE SUNT SPONSORII?

Așa cum s-a întâmplat anul trecut, premiul va fi sponsorizat de către băncile italiene în România prin filialele din Cluj. Pentru ediția trecută am avut adeziunea imediată și necondiționată a Bancii italo-române, careia i s-a alăturat Cassa di Risparmio di Firenze.

7. CEREMONIA DE PREMIERE

Prezența laureatului la ceremonia de premiere este obligatorie. Aceasta va avea loc în data de 15 octombrie 2009.

î n s e m n ă r i

CÂND eram în liceu am avut o profesoară de istorie pe care o chema Toltea. Doamna Toltea, de fapt. Niciodată nu i-am știut celălalt nume. Nu avea nevoie de un al doilea nume. Era o persoană extrem de sobră și posomorâtă, cu părul complet alb, tuns scurt și cu bluza încheiată până-n gât. Recunosc că la vremea aceea aveam un ușor dispreț față de seriozitatea ei și eram indignată, așa cum eram în general, de toate persoanele incapabile de discuții particulare. Cunoșteam o sumă de oameni care erau în stare să povestească zile în șir despre cărțile din bibliotecă, dar care se simțeau imediat insultați dacă-i întrebam care e prăjitura lor preferată. Pe la începutul liceului, mă duceam duminica la Universitate să mă întâlnesc cu Simina Noica și țin minte că o perioadă destul de lungă m-am chinuit, fără succes, s-o fac să iasă măcar accidental din sintaxa lui *De Bello Gallico*. Cred că ea a fost cea mai inaccesibilă și convențională ființă pe care am cunoscut-o, iar când a dispărut, căci într-o zi a dispărut fără să lase vreo adresa, mi-am închipuit că și asta făcea parte din programul ei de evaziune dialogică. În fine, coboram Copoul spre Universitate să ascult conferințe, care pe vremea aia erau destul de multe, ieșite din mințile strălucite ale unor cărturari care păreau închiși pe dinauntru cu cinci sute de lacăte, iar, printre ei, mi-i aduc aminte pe Nicolae Baran, Maria Marinescu Himu, Cicerone Poghirc, care era și preferatul meu, și pe venerabilul Petru Caraman, singurul disponibil și interesat să stea de vorbă și tocmai de aceea luat peste picior de toată lumea. Prin urmare aveam deja experiențe bune în ceea ce privea tăcerea betonată din jurul meu și de aceea, cu D-na Toltea nici n-am făcut mari eforturi s-o scot din discursul ei care era întotdeauna didactic și colat pe câteva obsesii, între care Bosnia și Herțegovina, Frații Asan și legionarii care au lăsat strada Lăpușneanu acoperită cu sticlă spartă.

Istoria nu era chiar printre primele mele pasiuni. Acestea erau latina, greaca veche, literaturile (universală și română), care de altfel erau și disciplinele principale, la secția de limbi clasice a Liceului *Garabet Ibrăileanu*, din Iași. Istoria, cu d-na Toltea cu tot, era cam a cincea roată la căruță. Însă destul de aproape de preferatele mele principale. Așa că, atunci când am anunțat-o pe d-na Toltea că am ales istoria ca materie pentru bacalaureat, a fost sincer surprinsă. Mai mult chiar, a fost prima oară când am văzut că în spatele feței grave pâlpâia un suflet de om. Mi-am dat seama că era flatată de alegerea mea, iar această emoție mi-a încălzit imediat creierul. În ascunzișurile indifferenței mele, cultivam totuși un respect secret pentru ființa aceasta atât de sobră, gata să se trezească la miezul nopții ca să vorbească despre imperiul lui Ioniță Asan.

Dar d-na Toltea n-a fost doar bucuroasă pentru

alegerea mea. În ziua aceea m-a invitat la un film.

Era vorba despre un film privat, o avanpremieră, la care urma să participe un grup restrâns, care probabil hotărâ dacă merită să ruleze în cinematografe. Era un film istoric, evident, o noutate, iar în sala de cinema erau 6-7 bărbați în costume socialiste.

Noi două, d-na Toltea și cu mine, stăteam într-o lojă, aproape de traducătorul filmului, căci era vorba despre o traducere *ad hoc*.

N-am știut niciodată ce căuta d-na Toltea acolo. Nici dacă era un personaj pozitiv sau negativ. Poate că era chiar cenzorul filmelor. Ori poate că nu era decât o invitată, prietenă sau rudă cu cineva, nevastă de securist sau de activist sau doar profesoara unui elev cu părinți din nomenclatura comunistă.

Filmul era *Pământul făgăduinței*, al lui Andrzej Wajda, iar eu l-am văzut în premieră, emoționată, neclintită, cu sufletul la gură, ca pe un cadou de excepție. Însă, în plină acțiune dramatică, pe ecranul de cinema a început să curgă o scenă neașteptată. Era ceva ce nici măcar eu, cu mintea mea de adolescență perversă, nu-mi imaginam, d-apoi d-na Toltea, înmărmurită, ca statuia lui Kogălniceanu, cu o mână înclăștată pe balustradă și cu cealaltă uitată în întunericul lojei. Era o scenă de un erotism pe cât de agresiv, pe atât de memorabil. Habar n-am dacă filmul a rulat în cinematografe cu scena decoltată. Și nici nu l-am revăzut ca să cântăresc acum, după ce m-am îndopat cu pornografie, valoarea acelei scene de sexualitate și de răzvrătire comunistă. Pentru mine și pentru d-na Toltea a fost o secvență cu urmări îndelungi.

A doua zi, pe un coridor luminos, d-na Toltea a băguit un fel de scuză, de genul că nu se aștepta ca filmul să fie de o așa factură, apoi, din ziua aceea nu s-a mai putut uita la mine. Intra în clasă, ținea lecția și privea pe lângă urechile mele, întotdeauna roșie până în vârful urechilor, încât am început să mă simt și mai vinovată decât ea, nu numai atunci, ci și după aceea. Ani întregi am plănuit s-o caut pe d-na Toltea și să-i spun că scena amoroasă din filmul lui Wajda nu mi-a înnegurat educația. Cu toate intențiile mele bune, n-am fost în stare să liniștesc conștiința d-nei Toltea, pe care nici n-am mai văzut-o

după examenul de bacalaureat.

Încet și iremediabil, d-na Toltea a dispărut din universul meu. Până de curând.

Cu două seri înainte de festivitatea de decernare a premiilor UR, am visat-o pe d-na Toltea. Din cine știe ce sertar, a apărut în clisa infinită a viselor mele de noapte. Era la fel de sobră și profesionistă și, bineînțeles, mă însoțea la un concurs de istorie. Am scris o teză lungă și apoi am așteptat rezultatul, pe care, cum era de așteptat, mi l-a adus d-na Toltea. Era foarte entuziasmată, ca înainte de aventura noastră de la film, iar în subconștientul meu s-a aprins imediat un beculeț, cel al lucidității, și, chiar și-acolo, în pelteaua somnului, am știut că voi lua premiul Uniunii: d-na Toltea era prea serioasă ca să se țină de farse!

Însă, chiar pe această stare euforică din visul meu, s-a mai întâmplat ceva: d-na Toltea mi-a făcut semn să mă uit într-o direcție, spre un loc extrem de aglomerat, unde am recunoscut imediat câțiva scriitori care se bucurau pentru mine, iar dincolo de ei, am dat cu ochii de silueta unui bărbat amețitor de frumos. Era genul de bărbat ușor arrogant și prezent, pe care-l vezi și-ți pare imediat rău pentru toată viața trăită până atunci.

M-am și trezit cu un sentiment de regret acut și mi-am imaginat după aceea că cel mai important eveniment pe care îl voi trăi la festivitatea premierii va fi întâlnirea cu acel bărbat din visul meu.

Așa încât, în căldura uleioasă a premiilor, am cercetat cu atenție sala, am examinat fețele bărbaților veniți la ceremonie, iar pe când mă apropiam de microfon, ca să mulțumesc, am avut următoarea revelație: bărbatul fatal, din visul meu, era de fapt actorul principal din filmul lui Wajda. Era doar o imagine dintr-un film tulburător și ilicit. Era aventura trăită în acea istorie pe care am povestit-o în *Fantoma din moară* și pe care istorie o cunoșteau destul de bine toți cei prezenți la festivitate.

Și-atunci mi-am dat seama că acest premiu e venit dintr-o perioadă în care fericirile, vinovațiile și triumfurile mele au crescut la umbra necunoscutei doamne Toltea.

Doina RUȘTI

calendar

28.06.1919 - s-a născut Ion D. Sirbu (m. 1992)
28.06.1951 - s-a născut Virgil Mihailescu
28.06.2000 - a murit Andriana Fianu (n. 1928)

29.06.1819 - s-a născut Nicolae Bălcescu (m. 1852)
29.06.1837 - s-a născut P.P. Carp (m. 1919)
29.06.1913 - s-a născut Lola Stere Chiracu (m. 1984)
29.06.1922 - s-a născut Petre Gheorghe Bârlea
29.06.1922 - s-a născut Ioan Dan
29.06.1991 - a murit Vasile Zamfir (n. 1932)

30.06.1945 - s-a născut Dorin Tudoran
30.06.1962 - a murit B. Jordan (n. 1903)
30.06.1981 - a murit Alexandru Grigore (n. 1941)
30.06.1994 - a murit Adrian Beldeanu (n. 1935)

1.07.1864 - s-a născut Iosif Blaga (m. 1937)
1.07.1917 - a murit Titu Maiorescu (n. 1840)
1.07.1921 - s-a născut Ion Mihăileanu
1.07.1925 - s-a născut Ion Maxim (m. 1980)
1.07.1926 - s-a născut Gheorghe Ursu (m. 1985)
1.07.1929 - s-a născut Costache Olăreanu (m. 2000)
1.07.1941 - s-a născut Ion Pop
1.07.1951 - s-a născut Viorel Mihail
1.07.1972 - a murit Bazil Munteanu (n. 1897)

2.07.1891 - a murit Mihail Kogălniceanu (n. 1817)
2.07.1893 - s-a născut Demostene Botez (m. 1973)
2.07.1893 - s-a născut Luca I. Caragiale (m. 1921)

2.07.1893 - s-a născut Mihai Tican-Rumano (m. 1967)
2.07.1914 - a murit Emil Gârleanu (n. 1879)
2.07.1919 - s-a născut Ștefan Fay
2.07.1926 - s-a născut Octavian Paler (m. 2007)
2.07.1938 - s-a născut Szilágyi Domokos (m. 1976)
2.07.1946 - s-a născut Dan Verona
2.07.1951 - s-a născut Isabela Vasiliu Scraba
2.07.1954 - s-a născut Ioan Holban

3.07.1828 - a murit Ioan Cantacuzino (n. 1757)
3.07.1900 - a murit Ioan A. Lapedatu (n. 1844)
3.07.1923 - s-a născut Paul Nicolae Mihail
3.07.1926 - s-a născut Vasile Vasilache
3.07.1927 - s-a născut Ștefan Gheorghiu
3.07.1929 - s-a născut Zeno Ghițulescu
3.07.1941 - s-a născut Iacob Burghiu
3.07.1942 - s-a născut Titus Știrbu
3.07.1948 - s-a născut Mihai Tatulici
3.07.1976 - a murit Al. Bistrițeanu (n. 1911)
3.07.1992 - a murit Gheorghe Vlad (n. 1927)

4.07.1923 - s-a născut Haralamb Zincă (m. 2008)
4.07.1936 - s-a născut Bartis Ferenc
4.07.1949 - s-a născut Victor Atanasiu
4.07.1964 - s-a născut Laurențiu Duican (m. 1982)

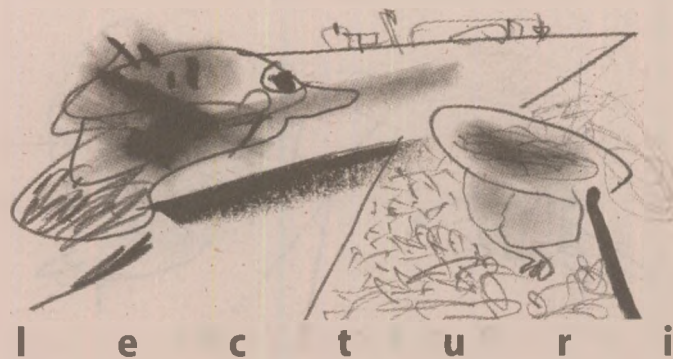
5.07.1920 - s-a născut Iulia Soare (m. 1971)
5.07.1922 - s-a născut Petre Hossu
5.07.1929 - s-a născut Aurel Deboveanu
5.07.1931 - s-a născut Al. Oprea (m. 1983)
5.07.1935 - s-a născut Nikolaus Berwanger (m. 1988)
5.07.1958 - s-a născut Bogdan Ghiu
5.07.1999 - a murit Liviu Petrescu (n. 1941)

6.07.1906 - s-a născut Ilie Ieneș (m. 1974)
6.07.1920 - s-a născut Dragoș Vicol (m. 1983)
6.07.1921 - s-a născut Barbu Berceanu
6.07.1924 - s-a născut Alexandru Sen
6.07.1933 - s-a născut Ion Boldumo
6.07.1937 - s-a născut Teofil Bălaj (m. 2001)
6.07.1944 - s-a născut George Alboiu
6.07.1947 - s-a născut Gabriela Negreanu (m. 1990)
6.07.1958 - s-a născut Adrian Alui-Gheorghe
6.07.1956 - a murit Constantin Narly (n. 1896)
6.07.1979 - a murit George Lesnea (n. 1902)
6.07.2004 - a murit Horia Grane (m. 1936)

7.07.1922 - s-a născut Dionis Tanasoglu
7.07.1933 - s-a născut Liliana Grădinaru
7.07.1939 - s-a născut Voicu Bugariu
7.07.1947 - s-a născut Lidia Vianu
7.07.1951 - s-a născut Daniela Caurea (m. 1977)
7.07.1951 - s-a născut Dan Ion Nasta
7.07.1960 - s-a născut Peter Sragher
7.07.1964 - a murit Ion Vineanu (n. 1895)
7.07.1988 - a murit Mihail Cruceanu (n. 1887)
7.07.1994 - a murit Mihail Șerban (n. 1911)

8.07.1908 - s-a născut Constantin Lăzărescu (m. 1980)
8.07.1936 - s-a născut Bianca Balotă (m. 2005)
8.07.1941 - s-a născut Angela Marinescu
8.07.1942 - s-a născut Șerban Foață
8.07.1949 - s-a născut Olimpiu Nușfelean
8.07.1953 - s-a născut Lora Rucan
8.07.1959 - s-a născut Carmen Demea (m. 1999)
8.07.1968 - a murit Petre Pandrea (n. 1904)

E plăcut să vezi că mai există poeți pe care îi interesează clasicismul latin și grec și care se plasează într-un „cartier de est” ce nu igoră poezia franceză, iberică, latino-americană.

Vise din cartierul de est

PASIUNEA optezecistă pentru modelul poetic american, sau cea douămiistă pentru modelul german și britanic are încă în România o serioasă concurență în „adăparea” la romanitate. Într-un fel, e plăcut să vezi că mai există poeți pe care îi interesează clasicismul latin și grec și care se plasează într-un „cartier de est” ce nu igoră poezia franceză, iberică, latino-americană. Pentru a ilustra această direcție – pe care o consider elegantă și discretă – voi cita poeme din Ion Maria, absolvent de latină, Sânziana Mureșeanu, fascinată de Mediterana, Ion Al. Lupu, călător în spații sud-americane.

Ion Maria, absolvent al Facultății de Litere și Istorie din Craiova cu specialitatea istorie și latină, profesor în Craiova, a publicat patru volume de versuri începând cu anul 2002, cel mai recent fiind *Povestiri din cartierul de est*. Gheorghe Grigurcu îi remarcă în prefață „serafismul în contrast frapant cu textele hiperrealiste”: „e ca și cum un porumbel alb s-ar așeza pe o pubelă într-o zonă dintre blocuri”. Deși decorul e al unui „cartier muncitoresc” cu o „aură neagră de gunoaie”, (pe care poetul declară totuși că îl iubește „așa cum poți uneori iubi o femeie urâtă”), volumul subliniază în principal o metaforă geopolitică: un teritoriu la „margine de lume”, unde oamenii au devenit beton și ziare, unde sunt deștepti până și șobolanii („dar nici ei nu mai citesc poezie”), unde până și „câinii ori pisicile fac politică”, „numai gunoaielor nu le pasă cine este prim ministru ori președinte”, unde poetul e singurul care mai caută „un drum către shambala/ un drum pe care nimeni nu îl caută/ neavând puterea să dea gunoaielor la o parte”. La o lectură superficială, atmosfera sumbră, puzderia de ființe mărunte – neputincioase sau hidoase – populând o lume „de beton și spaimă”, sugerează închisoarea (am avut parcă înaintea ochilor acea gravură de Van Gogh cu deținuți marșăluind în cerc, fără scăpare).

Dar dincolo de lugubra aparență, scandarea versurilor latine și-a imprimat armonia, fiindcă totul e măsură și ordine: „măsură și ordine/ vad în toate gunoaielor/ pe care cineva/ le tot aruncă/ în drumul meu către cer”. Leitmotivele tenebroase poartă hașurări de lumină, așa cum sunt notați iambii sau alexandrinii cu linii egale – prin zăpada abia căzută care „ascultă liniștea la ora când/ numai câinii și sfintii/ mai umblă prin cartier”. „Încet lumina/ își face loc pe sub pământ/ spre blocul meu/ când va ajunge la temelii lui/ gândacii care îl tot rod/ vor avea și lei/ la ce să se închine”. Armonia se

instaurează prin repetarea unor imagini, metafore, simboluri (revin de mai multe ori drumul în formă de cruce, pata de lumină, cartierul alchimic etc.). Cuvintele sunt puține și clare, uneori poezia părăsește măsura și ordinea latină spre a cochetă (în linia practică la noi și de Constantin Abăluță) cu picătura concentrată a unui hai-ku: «tomberonul de gunoi/ s-a așezat în poziția lotus/ dar se pare că nu respiră corect/ de nu-i reușese/ exercițiul de yoga» (Yoga).

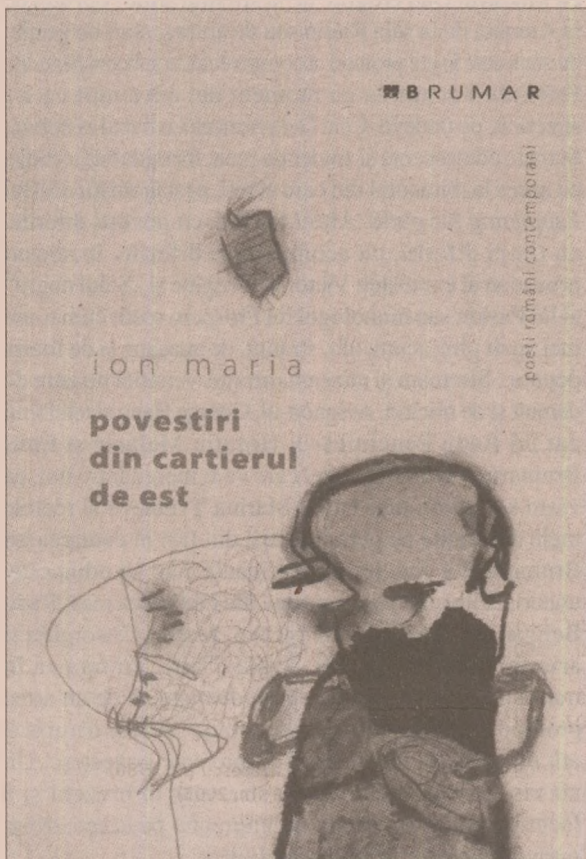
Ion Maria scrie o poezie esențializată, cu oasele albite – care nu se uită ușor.

Sânziana Mureșeanu e prezentată de Irina Petras ca fiind o discreta lucidă: «discretus e participiul lui discerno și înseamnă a distinge». *Ultima Medină* poartă albul drumurilor mediteraneene, e un volum în care senzația de căutare, de rătăcire, de penitență se concentrează apoftegmatic: «Arde moartea ca un tăciune./ La focul ei/ nu ne mai putem încălzi». Poeta e fascinată de temele fundamentale (viață, moarte, iubire, credință etc.) și le scrie cu majuscule. Drept urmare, prea multe vorbe mari, prea multe explicații inutile inundă volumul («urma despicată a Timpului/ se umple de suferință, / de apă deznădăjduită»: nu e nevoie de majusculă pentru ca timpul să aibă greutate, iar urma copitei sale umplută cu suferință sugerează oricum apa, lacrimile). Am găsit însă poeme de mare frumusețe, care mă fac să cred în viitorul acestei poete, dacă va renunța la emfaza «temelor esențiale» și va insista pe trasarea unor portrete delicate, caligrafiate cu emoție, precum cel numit *Din nebăgare de seamă*: «Aritina nu mai este/ a fumegat ușor, s-a rostogolit/ prin sufletul meu ca un saltimbanc/ sângaci/ a fumegat / ca o pipă de familie bună... / Mi-a scrântit din greșală,/ din nebăgare de seamă/ toată închipuirea,/ tot orizontul meu cel rotofei... / toate vârstele/ mi-au rămas șchioape, mioape. / Aritina, cocul ei auster/ sâmbetele ei îmbrăcate bine/ acele de croitorie/ legumele perpelite/ toate se îndreaptă încet/ spre mijlocul de negăsit/

al Pământului».

Ioan Al. Lupu își rescrie în «*Cronici și elegii amăgitoare*» poeme de tinerețe, probabil nepublicate, cărora le adaugă răspunsuri «în oglindă» ale vârstei sale actuale, de Ulise întors din călătorii: un fel de cronică în versuri a unei existențe de rătăcitor. Privirea ironică și realismul magic – specific literaturii latino-americană – sunt punctele forte ale acestor poeme stufoase, adevărate nuclee pentru eventuale povestiri viitoare. Amărăciunea renunțării (*Elegia fructelor tropicale*) transformă răsul în plâns, cu folos liric; alături de exotism și umor, cucerește împletirea postmodernă a mai multor straturi culturale (de la homerică *Odissee* la Edwin Lugo): «Magdalena, o fată de la câmpie/ unde se-mbrățișează Apure cu Orinocco/ era o plasmuire din ierburi și poame/ «una chica llanera de pura cepa»/ cu arome de roșcove și odolean.../ În ajun de Crăciun/ boabele de cafea dădeau în copt roșu/ buzele ei ardeau în pâlării stacojii, aidoma;/ și legăna brațele moi/ cu miez din nectar de lechosa/ îi scăpărau din ochi/ perle zglopii de parchita/ și rouă de mangrove/ iar părul strălucea în cărări/ și striții romboidale/ de ananas verde-marونی.../ M-a invitat să dansăm/ joropo și salsa/ cântau columbieni creoli/ din harfe, chitare/ și fel de fel de surcele sunătoare.../ «Te-aștept la noi în sat, la Santa Rosa»/ mi-a susurat în miresmele serii/ «să nu te temi de mine, nici de malarie/ nici de caimani și peștii piranha/ din Orinocco./ nici de miriștea de porumb care înțeapă picioarele goale/ în sezonul uscat»/. «De toate astea nu mă tem/ ...dar mi-e frică de prea multe fructe/ care mi-ar putea cauza/ un leșin diabetic»/. În sinea mea mă gândeam/ că eu sunt doar o prună uscată/ pe care o mănâncă babele/ în zilele de post.../ Ceva mai departe/ curgea maiestuos Orinocco/ venind din izvoare/ în clocot pe cataracte/ ca sângele Magdalenei/ lângă umărul meu...» (Caracas, 1997).

Grete TARTLER

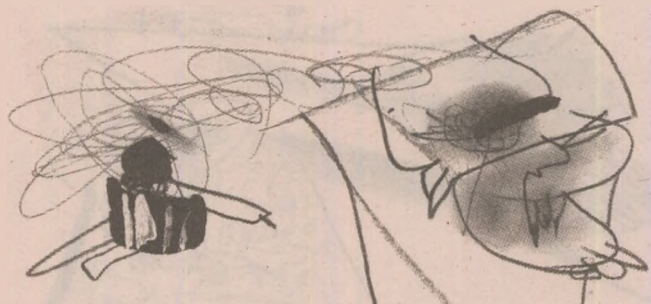
Ion Maria, *povestiri din cartierul de est*, Editura Brumar, Timișoara, 2007

Sânziana Mureșeanu, *Ultima Medină*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj, 2008

Ioan Al. Lupu, *Cronici și elegii amăgitoare*, Editura Junimea, Iași, 2006

a r t e

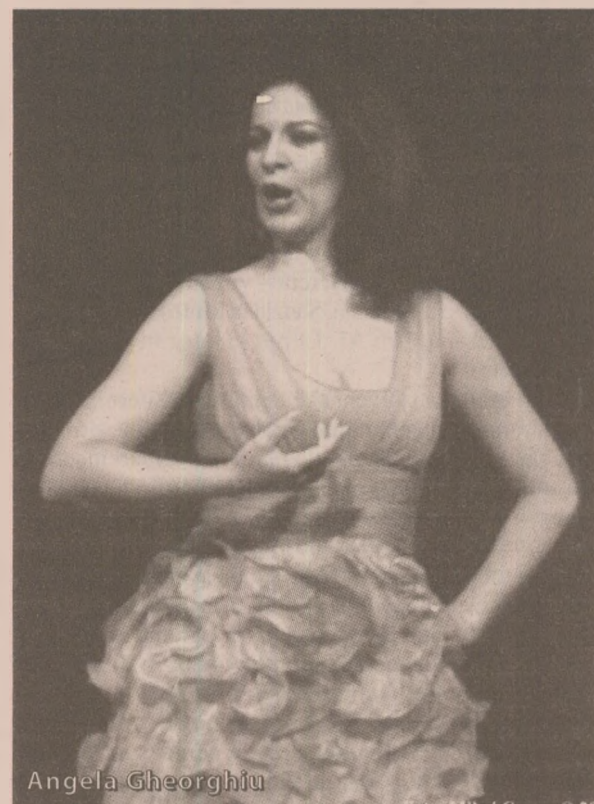
Eveniment la T.N.B.

Nostalgia

ÎN MOMENTE cînd, ieșind puțin din circuit, nu ești la curent cu tot ce se întâmplă, cultural, prin țîrg. Dar, vorba ceea, prietenul la nevoie se cunoaște. Datorită unuia dintre ei am aflat de faptul că a sosit la București compania de dans a lui Philippe Decoufle și am reușit să văd „Sombreros“, un spectacol-poveste de un mare rafinament, o poveste filosofică plină de ludic, de ironie, o poveste pe muchie de cuțit între fantastic și realitate, între virtual și concret despre ființă și umbra ei, despre căutare, despre iubire, despre cuplu, despre barbat și femeie, despre om și propriul ego, propriile obsesii, frici sau exuberanțe, despre prelungirea stranie a ființei în zeci de forme ale umbrei, ale eu-lui. O performanță magică! Un ritual discret al fantasmelor, al dialogurilor, o uluitoare coregrafie care subliniază continuu miracolul corpului unor dansatori de elită, o tehnică senzațională în folosirea video-ului, a luminilor,

fără a face din asta nici un fel de demonstrație ci, dimpotrivă, subliniind o dorință enormă de joc de idei și detalii, de șarjare a iluziei. Pe scenă, o bucurie teribilă de joc și joacă, o energie subtilă, ca și umorul consistent, o plăcere de a tinde spre perfecțiune, o suită de elemente coregrafice interpretate dumnezeiește, cu poftă, cu chef, cu rigoare, cu infinită disciplină. În fosă, doar doi muzicieni și un pian cu coadă, clape, un pickup, elemente de percuție și patru sau cinci tipuri de saxofoane, o muzică *live* de mare calitate. Nici o graniță între unii și ceilalți, între dans, sunet și cuvînt. Muzica, muzicienii și instrumentele lor – un protagonist real, care a însoțit și a sporit toate fantasmalele lui Decoufle. Și visul meu.

Exact la o săptămînă, o prietenă mă face atentă că la Teatrul Național va fi un spectacol mai special de muzică și poezie: Angela Gheorghiu, Dan Grigore, un pian Yamaha și invitații lor. Am înțeles iute că este un happening, o idee prin care Caramitru a știut, cu flerul binecunoscut,

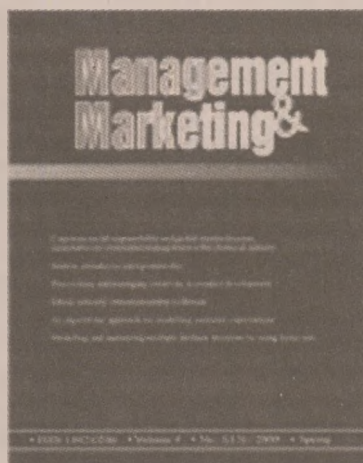
Angela Gheorghiu

să speculeze o situație și, în consecință, am știut exact la ce merg. Mi-am pus spiritul critic în paranteză și mi-am oferit bucuria amintirilor și cadoul de a o asculta pe viu, după ceva vreme, pe Angela Gheorghiu. Dincolo de comentariile de toate felurile, starea mea subiectivă a dorit să aleagă numai miracolul unei întâlniri. Chiar așa, făcută din fragmente, din improvizatii, din mai multă sau mai puțină inspirație, din mai multă sau mai puțină măsură. Pentru mine a fost o emoție care a atenuat complet murmurul celor nemulțumiți. Trecutul și prezentul se disputau în mine, în ceea ce înseamnă pentru mine: Dan Grigore și starea de zbor după un concert al domniei sale din 1985, de la Ateneul Român; Johnny Răducanu și fanteziile lui pe clape, cultul prieteniei, simțul acut al muzicii și al valorii, felul în care a însoțit mari artiști ca Miriam Răducanu, Gigi Căciuleanu, Ion Caramitru, neputința de a face compromis și dragostea lui fără limite pentru Nichita, Pleșu, Dan Grigore...; felul inegalabil, unic în care Ion Caramitru spune poezie, mai ales Eminescu. Este imposibil să uit spectacolele lui cu Maestrul Dan Grigore de la sfîrșitul anilor optzeci de la Ateneu, de la sala Radio sau de aiurea, stări de grație, de alunecare în eul profund al conștientului și subconștientului. Privindu-i acum, la un moment dat am simțit că s-a strecurat, pe undeva, Căla Delavrancea cu hazul ei nebun. Și toată adolescența și studenția mea, formidabile, rebele, cu acces la miracolul din care ei toți, protagoniștii acestui *happening* fac parte. Altfel fiecare, cu povești diferite, cu timpi diferiți, cu acompanieri diferite, în sensul proustian al expresiei; Victor Rebengiuc și „Șalul negru“ al lui Pușkin sau monologul lui Prospero rostit cum n-am mai auzit pînă acum, alb, straniu, de aproape și de foarte departe. Simțeam și auzeam mirajul Veneției noastre de demult și de oricînd, Avignon-ul, George Banu și telefonul dat lui Radu Penciulescu; Horațiu Mălaele și Emil Brumaru, Vlad Mugur, cel care va fi mereu între noi, că vrem sau că nu mai vrem, Marina Țvetaeva și pletele mele despletite pe peronul gării din Iași în căutarea lui Brumaru și a unei lumi halucinante care își odihnește, uneori, neliniștile pe canapeaua din biblioteca mea; Radu Beligan și voluptățile inteligenței. Angela Gheorghiu și aria fabuloasă a Toscai, *Vissi d'arte*, cîntată ca în transă nu doar de o soprană atît de mare, ci de un artist profund, care știe să riște, să se „vîndă“ și să se dăruiască atît de generos. Ca în seara despre care povestesc. Un alt vis din care trecutul s-a strecurat în prezent și a făcut magia ca să-i mai văd împreună pe acești artiști mari. Prospero și insula nostalgiilor.

Marina CONSTANTINESCU

Ion Caramitru, Dan Grigore, Angela Gheorghiu, Victor Rebengiuc, Radu Beligan și Johnny Răducanu

Management & Marketing (M&M) e o revistă academică trimestrială, de circulație internațională, cu recenzori, care publică rezultate originale ale cercetărilor în administrarea afacerilor, încurajând dialogul și dezbaterile științifice.

Management & Marketing creează o piață de calitate, înaltă specializată, pentru experții în management și științe sociale care vor să redefinească managementul și marketingul, ca discipline academice și ca practici de afaceri.

Conținutul revistei este disponibil on-line la adresa:
<http://www.managementmarketing.ro>.

Frecvența de apariție
Lunile de apariție

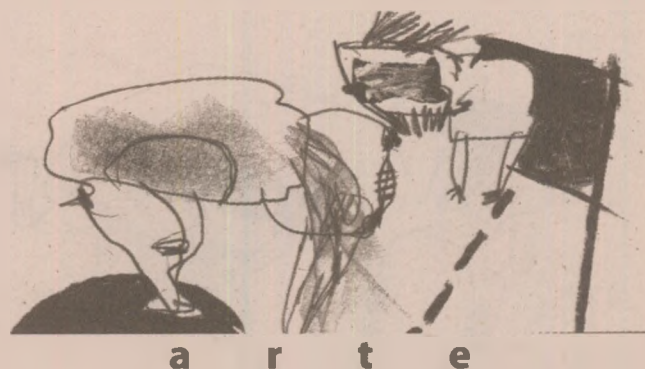
Trimestrială
Martie, Iulie,
Octombrie,
Decembrie

ISSN
Volumul curent
Numărul curent

1854-0206
4
14

Tematică

Management strategic, managementul cunoștințelor, marketing internațional, administrarea afacerilor

Eveniment la T.N.B.

Refugiul în cultură

DUPĂ un deceniu și jumătate de la ultima ei apariție pe scenele bucureștene, soprana Angela Gheorghiu revine într-un context cu totul inedit pentru evoluțiile obișnuite ale vedetei. În urmă cu cincisprezece ani se afla într-o fulminantă ascensiune. Acum, la vârsta deplinei maturități, se situează la zenitul unei strălucite cariere marcate de avaturile unor situații care alimentează interesul, chiar curiozitatea, unui larg public internațional.

Un diamant într-o montură de nestemate! Aceasta a fost imaginea pe care mi-a sugerat-o spectacolul găzduit zilele trecute de Sala Mare a Teatrului Național. Prilejul? Inaugurarea pianului de concert. Ion Caramitru a fost amfitrionul. Angela Gheorghiu și Dan Grigore au fost muzicienii protagoniști. Invitații lor au fost actorii Radu Beligan, Horațiu Malăele, Victor Rebengiuc, pianistii Johnny Raducanu și Mihai Ungureanu, violonistul Florin Croitoru.

În mod cert, Angela Gheorghiu a fost așteptată cu enorm interes. Promisiuni anterioare au fost în mai multe rânduri amânate. Ecourile spectacolelor ei, susținute pe diferitele meridiane ale muzicii, în marile case de operă, au mărit așteptarea melomanilor. Desigur, sonoritatea Sali Mari a TNB – amplificarea inegală – nu este cea mai potrivită pentru a observa calitățile unei voci de o asemenea calitate; un veritabil tezaur al culorilor timbrale susținute de un impresionant talent dramatic, de o cuceritoare prezență scenică. Am avut șansa de a dispune de audiția directă, nemediată de tehnica de amplificare. Cele trei apariții scenice, excelent plasate în economia spectacolului, au etalat zone stilistice diferite, deși dominante rămâne tipul de vocalitate propriu școlii italiene. Aria *Vissi d'arte* a reprezentat momentul suprem al apariției Angelei Gheorghiu. Maestrul Ion Caramitru ne-a reamintit că a fost scrisă de Giacomo Puccini în urmă cu o sută de ani la solicitarea mării noastre soprane care a fost Haricleea Darclee. La Angela Gheorghiu întregul florilegiu al nuanțelor timbrale, suplețea vocală, sunt sensibil atașate valorilor expresiei ce susțin frumusețea acestui emoționant crez artistic. Aria a fost excelent construită. Angela știe să te cucerească, să te aducă în lumea ei; o face într-un fel care te obligă să treci pe moment peste cele câteva licențe intonaționale, peste filajul dificil de stăpânit al vocii, pe sunetul final al ariei. O arie este un moment; un spectacol este cu totul altceva. Nu pot să nu amintesc: rolul Floriei Tosca este seducător pentru fiecare soprană. Inclusiv pentru Angela Gheorghiu. Cu ani în urmă a realizat un film în regia lui Benoit Jacquot; o producție în mare parte reușită. Ulterior, în urmă cu câțiva ani, a susținut acest rol pe scenă, la Londra, la Covent Garden, adunând aprecieri împărțite. Săptămânile trecute, la Berlin, la Deutsche Oper, cele două apariții în acest rol ale sopranei au fost anulate. Acum, la București, ne-a oferit momentul suprem al întregii creații pucciniene. Și a fost cuceritoare! Este momentul în care s-a întâlnit cu Victor Rebengiuc în formularea crezului, a monologului lui Prospero din *Furtuna* lui Shakespeare, reamintindu-ne că artiștii cei adevărați sunt „făcuți

Radu Beligan, Ion Caramitru, Angela Gheorghiu, Victor Rebengiuc și Horațiu Malăele

din plămada viselor...”; o declamație dreaptă, consistentă în plan ideatic și emoțional. Cu emoție au fost primite și celelalte apariții ale Angelei Gheorghiu, cele două cântece ale lui Tiberiu Brediceanu, spectaculosul chanson al lui Leo Delibes, *Les Filles de Cadix* compus pe versurile lui Alfred de Musset, liedul *Morgen* al lui Richard Strauss, scris pe versuri de Henry Mackai, toate datorite nouă în cheia unei vocalități de specific italian, beneficiind de o susținere scenică pe care artista știe a o regiza cu uimitoare abilitate, cu un farmec personal indicibil. Căci, nu poți să nu observi, fiecare apariție a Angelei este spectaculoasă în sine; deși, în trecut fie spus, nu toate cele trei costumații ale sopranei o avantajează. Este o vedetă în adevăratul sens al cuvântului!

Am rememorat cu nostalgie recitalurile de muzică și poezie susținute în anii '80 de Dan Grigore și Ion Caramitru, pe atunci la Ateneul Român; versurile, spiritul eminescian au marcat momentul suprem al colaborării domniilor lor. Și atunci, și acum. Putea fi, oare, altfel? ...cu emoție greu reținută de ambele părți ale rampei

scenice ne-au reamintit că însăși „credința zugrăvește icoanele-n biserici”. Bach, Beethoven, Eminescu, Nichita Stănescu, Emil Brumaru sunt marile spirite ale muzicii, ale poeziei românești, care au fost acolo, alături de noi toți.

Dan Grigore rămâne artistul unor disponibilități de o uimitoare diversitate, disponibilități ce se pot aduna inclusiv în doze miniaturale iscate în muzica valsurilor lui Frederic Chopin sau pe parcursul momentelor piesei americanului McDowell. Iar vraja de lumină a sufletului sădită în *Sonata lunii* pomește – grație lui Dan Grigore – spre tărâmul înalt al poeziei; este un gând pe care Schumann însuși îl conturează reunind imaginea – pe parcursul piesei *Pasărea profet* – cu muzica, cu versul.

Poate că firma de pe bancurile căreia a ieșit pianul aflat acum pe scena TNB nu este una faimoasă. Dar exemplarul de care dispune Teatrul dezvoltă sonoritatea caldă, generoasă, a sunetelor grave, cele care susțin întregul edificiu sonor.

Sobru, reținut, de o manieră puțin obișnuită, emoționat peste-poate, Johnny Raducanu a readus spiritul improvizatoric al jazz-ului, uzând de transparente pianistice, timbrale, fermecătoare, unele apropiate muzicii de cafe-concert; iar aceasta făcând apel la teme dragi nouă din marea literatură a genului.

Un veritabil fenomen al naturii se dovedește a fi în continuare maestrul Radu Beligan, recitându-ne din versurile lui Topârceanu sau din formulările savuroase ale lui Tudor Mușatescu; a fost susținut în plan fizic, în plan psihic de toată simpatia noastră; prestanța și prestația sa scenică devin pilduitoare.

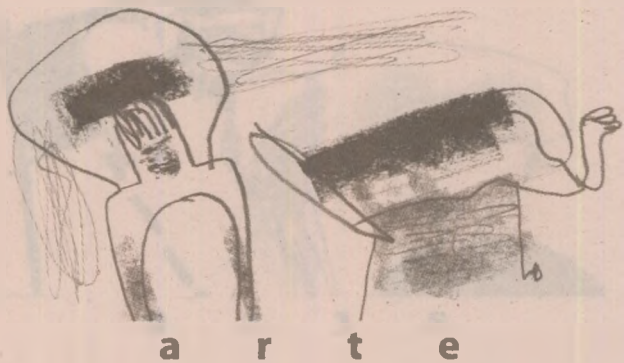
Artist de pregnantă personalitate, Horațiu Malăele a oferit alegeri contrariante de texte; dispune de o forță a expresiei care focalizează atenția, care marchează culminații. Pianistul Mihai Ungureanu, violonistul Florin Croitoru au conturat momente agreabile într-un mare spectacol de muzică, de poezie, de farmec.

Covârșită de public, oferind bilete scumpe pentru un spectacol pe măsură, imaginea sălii celei mari a Teatrului Național ne-a arătat – mai era nevoie? – că în vremuri de criză, de marasm în plan politic, lumea pleacă în bejenie; cei care pot se refugiază spre cultură.

Dan Grigore, Angela Gheorghiu și Victor Rebengiuc. Fotografii de Mihai Cosma

Dumitru AVAKIAN

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

FILMUL lui Corneliu Porumboiu se bazează pe o intuiție fundamentală, și anume că, adeseori, cuvintele decid totul. În romanul lui Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, confuzia pe care o stârnea cuvântul „ordonanță” dintr-o nefericită scrisoare, determina destinul unui om, filozoful Victor Petrini executând ani grei de închisoare pe baza unei confuzii într-o lectură tendențioasă. În contextul regimurilor dictatoriale cuvintele sunt supuse unor razii ca și oamenii, sensurile lor sunt distorsionate, sunt negociate în funcție de o valoare de întrebuintare ideologică, unele devin cuvinte tabu, altele sunt transformate în instrumente punitive. Titlul indică o astfel de distorsiune, schimbarea eronată a valorii gramaticale subliniază o preocupare esențială în film, cuvintele cântăresc soarta unui om și radiografiază un examen de conștiință. Înainte de a deveni act și ulterior sentință, operațiunea pe care o pregătește tânărul polițist se lovește de cuvinte și conținuturile lor. În schema lui Ferdinand de Saussure, dincolo de *semnificant* și *semnificat* exista o a treia dimensiune, o dimensiune pe care cu o intuiție remarcabilă lingvistul o sesiza ca zonă a indecidabilelor: arbitrarul semnului lingvistic. Lumea lui Cristi (Dragoș Bucur) și a șefului său Anghelache (Vlad Ivanov) este guvernată de o ordine prestabilită, de o disciplină care-l recomandă pe profesionist față de o altă disciplină care-l recomandă pe om. Polițistul i s-a încredințat un caz minor, un caz de consum de droguri în rândurile adolescenților, un tânăr liceean fiind turnat de prietenul său cel mai bun (Radu Costin) ceea ce ridică la un alt nivel o altă problemă de conștiință. Din când în când, cei doi mai trag un joint, în spatele oricărui consumator se ascunde însă *dealer*-ul și rețeaua de distribuție. Cristi nu este interesat să-l prindă pe acest adolescent care trăiește în mijlocul unei familii echilibrate și pentru care gestul are probabil semnificația unei emancipări juvenile de sub o tutelă cutumiar înregistrată ca opresivă, chiar dacă este sau nu cu adevărat. Organizarea unui flagrant ar rezolva punctual cazul și ar trimite un tânăr, devenit între timp major, la pușcărie pentru cel puțin trei ani și jumătate. Procurorul cu care lucrează la caz evocă cinic posibilitatea ca în cazul în care părintele responsabil are suficient „cașcaval”, tânărul să-i obțină cu suspendare. Cristi simte că această miză este una eronată, ea nu rezolvă nimic, pedeapsa va distruge viața tânărului, îl va proiecta într-un infern alături de autentici infractori, îl va modifica fundamental. În termenii vechi și eterni ai moralei este vorba despre un caz de conștiință la un polițist care nu reprezintă cine știe ce în ordinea ierarhică, dar care judecă dincolo de conformismul legislativ și comoditatea unei rezolvări facile. Surprinde în primul rând, faptul că acest polițist judecă lucrurile într-un context mai larg, vizita în luna de miere a unui oraș precum Praga îi dezvăluie faptul că adolescenți asemeni celui filat de el consumă droguri ușoare pe care legislația le permite. Gradul de toleranță de acolo îl face să concluzioneze că legislația românească s-ar putea schimba în scurt timp și atunci pedeapsa aplicată tânărului ar deveni caducă. În mod clar, regizorul ne desparte de o tipologie utilizată până la saturare și a cărei încununare o reprezintă Garcea, polițistul care unește imbecilitatea cu poltroneria într-o formulă memorabilă, amuzant de tristă. În acest caz, nu este vorba de „polițist, imbecil”,

Înainte de a fi condamnați, vom asista la judecata cuvintelor, iar tânărul polițist este silit să constate subiectivitatea poziției sale, legea morală situându-se în afara legii statului, singura operativă pentru căpitanul cu nume angelic care cântărește filozofic sufletele subalternilor săi.

Polițist, dubitativ

ci de un tânăr profesionist cu un orizont cultural limitat, dar cu o inteligență nativă, vie, posedând un cod moral. Nu toți colegii îi seamănă, Nelu (Ioan Stoica), colegul de birou mai vârstnic, a jucat pe cartea obedienței față de șef, permanent timorat de iminența întâlnirii cu acesta la ședințele de la care colegul lui lipsește repetat. Este aici un reflex de revoltă? Este Cristi un om antisistem, un răzvrătit, un incoruptibil? În mod sigur nu. Însă el nu mai este nici doar o marotă în filmul lui Porumboiu, niciunul din acești polițiști nu frizează ridicolul, nu reclamă tâmpenia absolută. De la bun început, tânărul polițist demonstrează că știe să facă să meargă toate roțile sistemului mai scrâșnit uneori sau mai rapid alteori, pentru a obține rezultatul dorit. Își redactează minuțios raportul la capătul fiecărei zile, munca sa este una care necesită răbdare, cu reversul ei, monotonia. Dacă Porumboiu s-ar limita la consemnarea cazului de conștiință și la analiza dreptății și adevărului în raport cu sistemul opresiv ne-am situa în datele atâtor filme de gen fiecare cu virtuțile lui unde eroul chiar învins subliniază demnitatea unui caracter. Însă regizorul nu este interesat de povestea clasică, nici de consemnarea documentată a unei realități recognoscibile într-o Românie a eternei și fascinante tranziții de la comuna primitivă la o societate democratică cu profil european. Regizorul ne face atenție la cuvinte, cuvintele care sunt un material întrebuintat cu parcimonie în film, pentru că dacă există regizori ai hiperbolei și parabolei, Porumboiu în mod cert este unul al litotei. Cuvintele organizează realitatea, ele nu au consistență, însă, paradoxal, modelează relieful existenței și nu este vorba de o filozofie de doi bani, deși de la ceva similar pornește totul, ci de realitatea care devine prin cuvinte. Polițistul este un om al concretului, astfel încât prima ciocnire cu cuvintele survine ca urmare a unei discuții în doi peri cu soția, Anca (Irina Săulescu), profesoară de limba română și care ascultă unul dintre hiturile de odinioară ale Mirabelei Dauer. Cântecul nu emite pretenții filozofice, el oferă ca majoritatea poncife sentimentale îmbrăcate în câteva metafore uzuale, material din care se fabrică retorica erotică ușor desuetă a unei alte generații. De altfel, cum și mărturisește, tânărul este interesat de cuvinte și numai curiozitatea soțului agasat o determină să-i ofere o explicație filologică, o lecție sumară de poietică. Logica poeziei sfidează cum se știe pe aceea a limbajului cotidian care apelează cel mai adesea la sensul denotativ al cuvintelor. Numai că metaforele întrebuintate în partitura melodramatică, recuperate într-o cheie simbolică, dezvăluie un orizont interpretativ pe care polițistul interesat de concret îl găsește stupid, inutil. Este poezia stupidă în general? Depinde de unghiul din care o privești,

pentru cel concretist al polițistului lucrurile stau simplu, în câteva zile, foarte puține, va trebui să organizeze un flagrant care va nenoroci viața unui adolescent, șansa sa se joacă în zona evidentelor, dar și a posibilităților de a deturna atenția de la el, către o serie de potențiali infractori. Cuvintele cântecului scapă de sub incidența situației concrete, au o frivolitate intolerabilă, însă nu cântăresc în niciun caz în ciuda melodramaticii situații dramatice. Confruntarea finală ne aduce față în față un admirabil păpușar al cuvintelor, un „dialectician”, șeful de poliție, Anghelache, și subalternii săi, Cristi și nea Nelu. Cristi refuză flagrantul, iar reacția șefului nu este cum ne-am aștepta, virulentă, jocul lui se desfășoară pe un plan superior, cel al filozofiei limbajului, cazul de conștiință se cere transferat în plan lingvistic, legea este înlocuită de maieutică, totul având ca suport *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. Definiția de dicționar reprezintă punctul de plecare al confruntării, Nelu transcrie pe tablă definiția conștiinței pe care o oferă Cristi, ca fapt de a nu fi pus în situația de a regreta o decizie. Această definiție minimală a conștiinței ascunde o problemă cu mult mai serioasă, aceea a caționării raului camuflat în actul de interpretare devenit act de justiție. Înainte de a fi condamnați, vom asista la judecata cuvintelor, iar tânărul polițist este silit să constate subiectivitatea poziției sale, *legea morală* situându-se în afara *legii statului*, singura operativă pentru căpitanului cu nume angelic care cântărește filozofic sufletele subalternilor săi. Este vorba de constrângerile radicale ale unei *Fiat justitia, et pereat mundus*? Nicidecum, este vorba de relația cuvintelor cu puterea. În fața tânărului polițist se află un *magister ludi*, un dialectician, trimiterea numaidecât la comunism care asigură reperul primar nu este obligatorie, aici aveam de-a face cu avataruri de la cele kafkieni la cele ale lui Hermann Broch sau Milan Kundera sau Marin Preda. Puterea devine prin cuvinte, definiția pe care polițistul o dă conștiinței sale nu respectă litera legii, ea reprezintă un bun simț cutumiar care comandă moderație și nu relativizare, care sesizează dimensiunea umană, iregularul fiecărui caz în parte și nu duritatea de cristal a postulatului justițiar, ea ia în calcul contextul și o altă serie de posibilități și nu elimină din actul de justiție factorul uman. Cuvintele, învață acest tânăr polițist, silit să citească până la capăt articole întregi de dicționar, servesc puterea ori de câte ori puterea apelează la ele. Dialectica constituie aici un instrument prin care paradoxurile sunt administrate în favoarea radicalismului actului de justiție. Superiorul îi „demonstrează” subordonatului său că, înainte de a fi reduși la neant, cuvintele sunt cele care condamna, sunt cele care fac să dispară datele conținutului uman în raport cu puterea. Abia după această demonstrație i se lasă tânărului posibilitatea unei alegeri, posibilitatea de a demisiona sau de a se supune acestui *logos spermatikos*. Corneliu Porumboiu a reușit să suprapună momentul trăit momentului filmic, regizorul întreține iluzia pe mari porțiuni că participi în timp real la ceea ce vezi. În anticamera șefului, polițistul este pus să aștepte 5 minute și 5 minute camera îl fixează pe Cristi. Când mănâncă, camera îl asistă fără grabă, cu sonorul asigurat de șlagărul miorlăitor al Mirabelei Dauer. Polițistul își învârtie furculița în farfurie, înghite cu noduri fiecare duminic odată cu muzica soporifică și ai sentimentul unei presiuni enorme care-l cocoșează. Există o tensiune incredibilă obținută din aliajul dintre

banal, mediocritatea fiecărei zile și urâtenia cartierelor unui oraș cenușiu. În film nu se întâmplă mai nimic, iar când se întâmplă cuvintele preiau controlul. La final aveam schema organizării flagrantului precisa ca o formulă matematică pentru că la atât a fost redus destinul adolescentului fumător ocazional de hașiș. La o schemă pe tablă. Fără cuvinte.

Polițist, adjectiv (2009); Regia: Corneliu Porumboiu; Cu: Dragoș Bucur; Gen: Dramă; Durata: 115 minute; Premiera în România: 03.07.2009; Produs de: Periscop Film; Distribuit în România de: Independența Film.

Pictura Paulei Ribariu a suferit, în ultimii ani, câteva importante modificări, înăuntrul unei inconfundabile continuități stilistice.

Pavel Șușară
CRONICA PLASTICĂ

Memoria și visul

PRIMA întrebare care se naște în fața picturii Paulei Ribariu este dacă această pictură încearcă se rememoreze trecutul sau intră mai degrabă în zona anticipației, dacă este un sondaj al originilor ori o provocare a viitorului? Pentru că oricât detașare estetică ne-ar însoți privirea și oricât scepticism ne-ar clătina permanent conștiința receptării, un lucru este sigur: un asemenea discurs obligă la reconsiderarea mesajului, la efortul de a patrunde sensul, la transgresarea limbajului ca realitate în sine și la readucerea lui la condiția de vehicul, de purtător al unei informații de dincolo de propria sa existență. Este lipsit, la urma urmei, de orice importanță dacă artistul își articulează conștient și voluntar narațiunea sau el este doar agentul pasiv, factorul mediumnic al unei înțelepciuni care, din când în când, îl fecundează și îi organizează tacit formele de comunicare, dacă este stăpînul deplin și lucid al lumii pe care tocmai o dezvăluie sau, dimpotrivă, este un simplu locuitor al

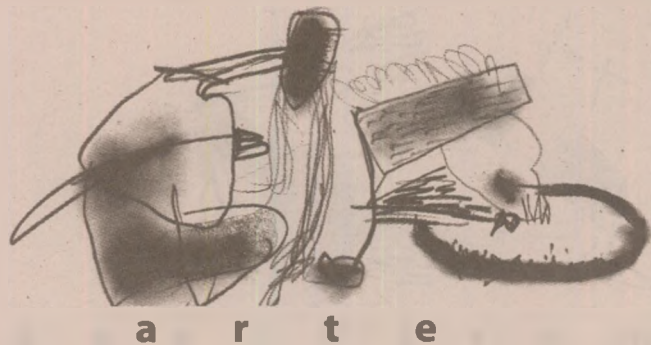
Paula Ribariu - Intruchipare

acesteia, fatalmente integrat într-un mecanism infailibil.

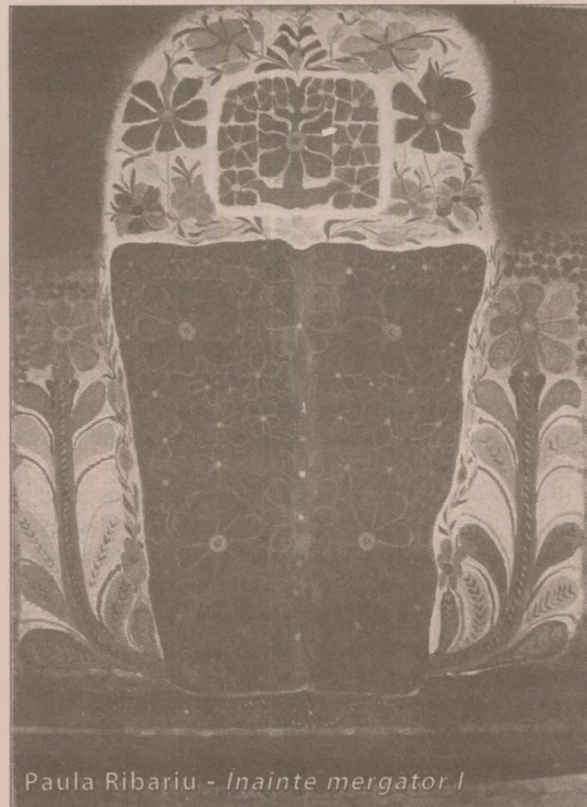
Față de configurația sa anterioară, pictura Paulei Ribariu a suferit, în ultimii ani, câteva importante modificări, înăuntrul unei inconfundabile continuități stilistice. Prima dintre ele este una materială, de ordin mecanic, și ea se referă la o mult mai decisă evoluție spre **obiect**. Dacă tridimensionalul se rezuma, în perioada amintită, la câteva **altare**, un fel de prisme verticale cu o geometrie amintind de perspectiva inversă din pictura bizantină, care erau folosite, însă, în continuare, ca suport pentru compoziții bidimensionale, acum el capătă o cu totul altă pondere. Ba s-ar putea spune chiar că accentul se deplasează fără echivoc de pe bidimensional pe tridimensional, în condițiile în care ideea de tridimensional acoperă un alt conținut. În timp ce altarele aveau, pe lângă funcția imediată de suport, și un rost ambiental într-un sens mai larg, tridimensionalul este înțeles astăzi într-o cu totul altă perspectivă. El este abia în al doilea rînd o problemă de spațiu, pentru că mai înții este o provocare de ordin moral și o interogație de natură simbolică. Altarele se metamorfozează din punct de vedere formal, își părăsesc rigorile geometrice abstracte și devin siluete umane, figuri hieratice, personaje împietrite într-o frontalitate ce amintește de reprezentările egiptene. Dar poate că această antropomorfizare în spațiu nu este atît o modificare a unor forme tridimensionale deja preexistente, cît o materializare a iluziei bidimensionale, o întrupare a semnului care altădată funcționa doar în convenția tabloului. Civilizația bizară (și pierdută), pe care Paula Ribariu o invoca permanent prin citate plastice, prin fragmente de imagini recuperate, prin aluzii ceremoniale și printr-o cromatică în care tonul viu, lumina și apăsarea nocturnă comunicau pînă la contopire, este acum redimensionată prin punerea ei în relație directă cu efigia unei umanități la fel de stranii. Ceea ce pînă nu demult era doar memorie și ipoteză, devine acum un fel de certitudine glacială. Reperele umane ale Paulei Ribariu, acele structuri împietrite într-o fizionomie vagă, sugerează, cu o imensă putere a expresiei, tipul generic al arhaicității, al întemeietorului, al omului primordial. Sînt absorbite aici nenumărate istorii și geografii, coduri culturale și niveluri simbolice. Egiptul și Bizanțul, lumea precolumbiană și straturi etnografice nedeterminate și nelocalizabile se întîlnesc și fuzionează într-o tipologie unică, într-un chip generic foarte apropiat de neantul măștii. Inventarul acestei arhaicități absolute, fără definiție și fără identitate, este și el unul greu de citit într-un cod anume. Un amestec de funerar și de ludic, de mumie carbonizată și de păpușă cioplită cu o bucurie gratuită, sfîrșește prin a delimita un spațiu magic, cu nenumărate compartimente obscure,

în care neoliticul, arta sepulcrală și ornamentica pastorală și agrariană fuzionează iarăși într-o unitate misterioasă. Privită astfel, arta Paulei Ribariu este o artă a memoriei, o formă de resuscitare sau, poate, numai de preservare, a unui timp mitic, ieșit din circuitul istoriei. Formele lui, sustrase și ele oricărei funcții previzibile, nu par a avea decît un singur sens: acela de a media între om și univers, de a celebra frumusețea creației sau de a sancționa dezordinile și erorile acesteia.

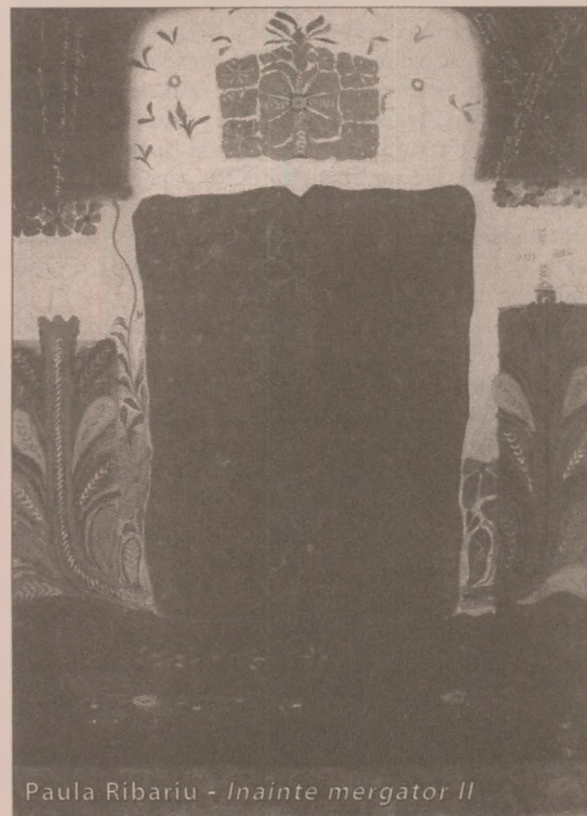
Însă la fel de bine, și cu o îndreptățire egală, pictura

a r t e

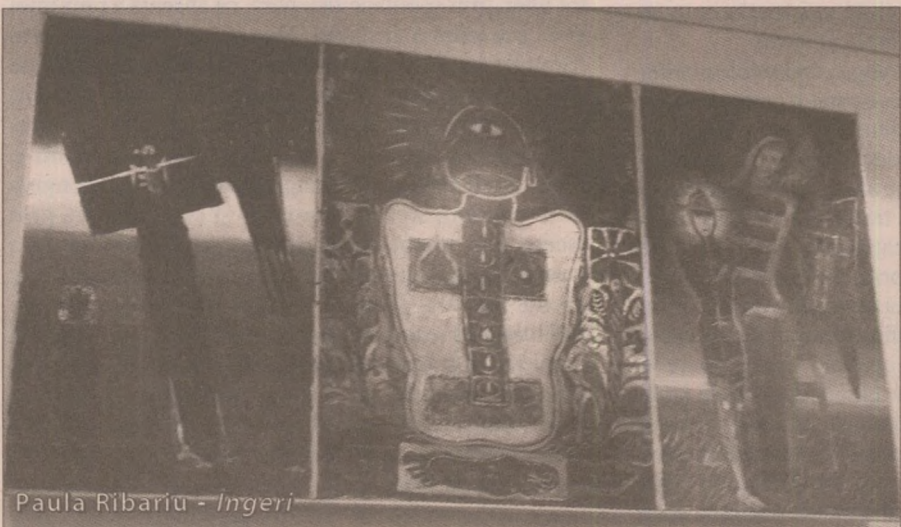

Paula Ribariu - Inainte mergator I

Paula Ribariu - Inainte mergator II

Paulei Ribariu poate fi un proiect, o formă de a anticipa o existență exemplară, sustrasă accidentalului și derizoriului. Artista pare a fi găsit un numitor comun al existenței în spațiu și în timp, un set de forme exemplare și de valori incoruptibile pe care le propune apoi ca sistem de referință pentru o lume ipotetică. Umanitatea ei aspiră la o reintegrare în sacru, visează obiecte încărcate de sensuri, acte rituale și desfășurări ceremoniale. Însă această lume nu este doar una a faptelor de natură senzorială sau spirituală, ci și una a codurilor lingvistice și a Textului ca echivalent al Creației. Paula Ribariu construiește prin imagine, dar, în aceeași măsură, construiește prin Cuvînt. Lumea se naște pe măsură ce este formulată, iar expresia, odată eliberată, se ordonează de la sine în adevărate arhitecturi. Dintr-un univers al arhetipurilor, al începuturilor mitice, această pictură tinde să devină un model ideal, nelocalizat încă și aparținînd unui viitor continuu. Prezentul acestei lumi, disputată în aceeași măsură de memorie și de visul proiectiv, este unul tentacular în care intră, deopotrivă, discursul și logica formelor, provocările optice nemijlocite, trăirea estetică la temperatură înaltă. Iar în afara acestor elemente, în afara coerenței lor exterioare și a coeziunii lor interioare, n-ar exista nimic: nici trecut, nici viitor și nici măcar exerciții de imaginație critică.

Paula Ribariu - Ingeri

m e r i d i a n e

TRADUCEREA la Editura Humanitas a textului daoist *Zhuang zi* reprezintă un eveniment important, pentru că ea aparține unui tip special de traduceri, pe cale de a deveni minoritare în zilele noastre, și anume al aceluia al cărui obiectiv constă în circulația de capital cultural. Acest tip de traduceri transferă dintr-o cultură în alta marile texte reprezentative, care se înscriu în patrimoniul textelor fundamentale ale omenirii. Există variate strategii ale traducătorului pentru a semnaliza o carte tradusă drept capital cultural. Traducătorii se străduiesc, de pildă, să arate că acele mari cărți pot fi recauționate, reactualizate, ca atare se fac analogii, racordări la aspecte contemporane, la marile probleme ale vremii, se dau indicații care să dirijeze așteptarea audienței.

Într-un foarte complex și documentat studiu introductiv, traducătoarele Luminița Balan și Tania Segal fac acest tip de semnalare într-un mod elegant, neostentativ și ne arată că textul *Zhuang zi* este justificabil drept capital cultural, pentru că este un text daoist reprezentativ și pentru că este vorba de Zhuang Zi, un gânditor umanist cu o problematică de interes etern și cu un tip de exprimare valoroasă artistic. Apologurile, micile fabule, alegoriile lui au devenit deja bun cultural comun, circulă în bagajul intelectual la fel ca toposurile cunoscute ale literaturii universale, sunt folosite pentru figuri de intertextualitate: fabula măcelarului artist, nu simplu meșteșugar, care nu-și ascute cuțitul decât odată la 19 ani, tocmai pentru că el cunoaște cu spiritul traseul subtil al lui Dao în alcătuirea corpului viu, apoi visul fluturului – Zhuang Zi, ca schimb simbolic între realitate și irealitate –, dialogul lui Zhuang Zi cu Hui Shi pe râul Hao, atunci când acesta din urmă, de pe poziția și cu argumentele logicianului, îi contestă celui dintâi capacitatea de a cunoaște bucurarea peștilor în apă și ni se oferă astfel, prin răspunsul lui Zhuang Zi, magistrala lecție a sensului actualizat, reținută în formularea emblematică: a fi pe râul Hao, ca *Dao in actu*.

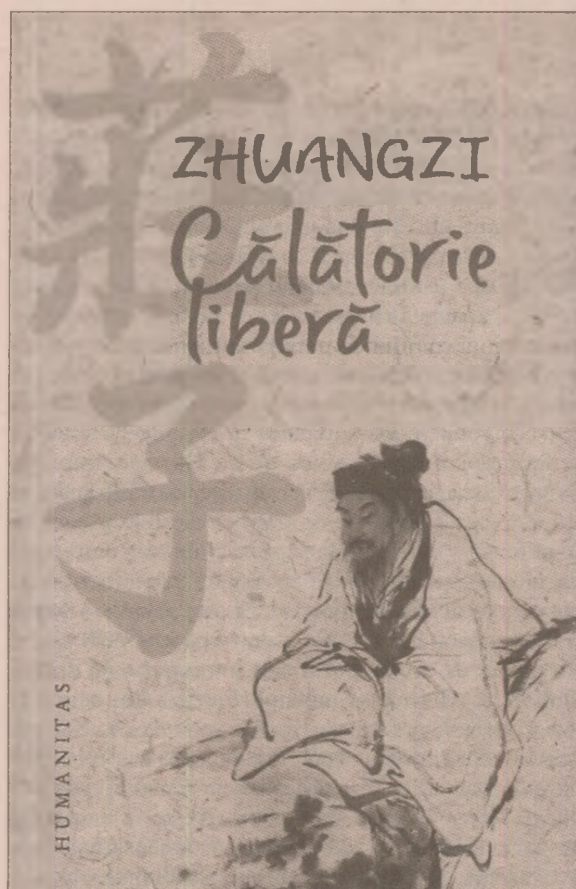
Faptul că între textele daoiste existente, cele ale lui Lao Zi și Zhuang Zi s-au bucurat de atenția specială a traducătorilor, pare să fie atestat încă din sec. 7, când călugărul Xuan Zang plecat să aducă din India sutrele budhiste a luat cu el o versiune proprie în sanscrită a cărții Zhuang Zi. Prima traducere a unui text daoist este aceea în latină a cărții lui Lao Zi – *Dao De jing*, în sec. 18, și aparține călugărului iezuit Mathew Raper. Îi urmează, în Franța, traducerea lui Stanislas Julien, în sec. 19, iar în Anglia, în 1868, traducerea lui John Chalmers, apoi, foarte repede, cea a lui Frederik Balfour și, în sfârșit, cea a lui James Legge. Tot Balfour este cel care traduce în 1881 cartea *Zhuang zi* (alături de alte scripturi daoiste), urmată la scurt timp de variantele lui Herbert Giles și James Legge.

În cadrul acestei impresionante „inventii victoriene a daoismului”, după ce cartea lui Lao Zi fusese ridicată la rangul de Biblie daoistă, este tradus și textul *Zhuang zi*, recunoscut și el ca reprezentativ pentru daoism, însă oarecum adițional, ilustrativ. Legge însuși se exprimă în acest sens, spunând că strălucitele pagini ale lui Zhuang Zi sînt pentru el un mod de susținere a ideilor lui Lao Zi cu povești ilustrative, în mare parte de necrezut și deseori groțesti și absurde. Această înțietate a clasicei daoiste *Dao De jing*, susținută și de *Istoria filozofiei chineze* a lui Feng Youlan este mai nou pusă la îndoială de cercetătorii sinologi, care presupun că cel puțin primele părți ale cărții *Zhuang zi*, finalizată de-a lungul a 500 de ani (din sec. IV î. Chr. pînă-n sec. I), au fost compuse de cineva care nu cunoștea textul atribuit lui Lao Zi.

De alfel, între stereotipurile sinologice care sînt denunțate în noua abordare a textelor daoiste, conceptul de daoism filozofic este criticat ca ficțiune modernă și se constată că așa-numita școală daoistă este doar o creație retrospectivă, care începe cu clasificarea bibliografică din Han, așa cum „tradiția Lao- Zhuang” este o reconstrucție a literaturii din epoca Wei Jin, în urma căreia textul *Zhuang zi*, care avea 52 capitole în dinastia Han, rămîne doar cu 33, după ce Guo Xiang, în sec. III, le-a tăiat pe ultimele 19. Într-o apropiere de textele daoiste din perspectiva criticii textuale, sinologii atrag atenția asupra greșitei grile dichotomice de lectură, filozofică vs religioasă, precum și asupra autorității exagerate pe care

Cronica traducerilor

Un text daoist fundamental

traducerile au conferit-o mai întîi cărții lui Lao Zi și apoi celei a lui Zhuang Zi, considerate drept cele reprezentative pentru daoism, cu neglijarea adevăratului canon daoist și a bogăției surselor primare ale daoismului.

Este interesant de remarcat însă că perspectiva filozofică a lecturii textelor daoiste este imprimată de chinezii înșiși. Primii informatori culturali ai misionarilor sînt cărturarii confucianiști de la sfîrșitul imperiului Qing în sec. 19. Ei citează daoismul în continuarea propriei tradiții, dominată de așa-numitul raționalism confucianist care repudia imaginarii sălbatic, religiosul. La rîndul lor, receptorii occidentali cu mentalitate iluministă, orientaliștii protestanți victorienii cenzurează și ei prin propriul filtru, ca atare, daoismul suferă la operația de transfer și traducere o dublă secularizare. Primul filozof chinez modern care face la începutul sec. XX o istorie a filozofiei chineze, Feng Youlan, și el (neo)confucianist, contribuie la consolidarea grilei filozofice a interpretării acestor texte și la neglijarea tradiției reale a daoismului religios. În epoca modernă se adaugă un alt tip de alterare prin traducerea care interpretează textele în termenii valorilor și categoriilor moderne, ceea ce conduce la un „daoism imaginat”, formă a obsesivei căutări a unei alternative, a unui ideal de viață spirituală care se îndepărtează de realitatea culturală chineză.

Conform studiilor de traductologie, traducerea marilor cărți ale epocii axiale, din care face parte și cartea *Zhuang zi*, nu trebuie să înlocuiască originalul, or, acest deziderat poate fi realizat numai dacă traducătorul are cu adevărat acces la capitalul cultural pe care aceste cărți îl reprezintă și satisface criteriile reușitei traducerii: competența lingvistică și cultural-civilizațională și competența teoretică și metodologică. În primul rînd, traducătorul e obligat să se dedice achiziției cunoștințelor necesare pentru a traduce cu acuratețe din chineza clasică într-o limbă modernă. Dificultatea cea mai mare constă în variația puternică a termenilor tehnici daoiști, de unde decurge regula contextului dinamic, adică urmărirea acestora mai întîi în funcție de poziția în textul respectiv, apoi în funcție de perioada istorică, de implicațiile culturale și religioase. Traducerii îi este necesară ca atare o înțelegere a contextului istoric în care a fost scris

originalul, o largă cuprindere a contextului cultural specific în care s-a produs textul.

Traducătoarele Luminița Balan și Tania Segal sînt specialiste în limba chineză clasică și au un antrenament îndelung pe texte confucianiste și daoiste din perioada preimperială. Au ambele doctorate în domeniul sinologiei și dețin cunoștințe erudite despre istoria civilizației chineze, pe care de altfel le și predau la orele de curs. Ceea ce distinge în mod special demersul lor este ambiția de a da un nou model de traducere literal-literară, ceea ce a presupus ani de riguros control al fiecărui cuvînt, de comparare a exegezelor și traducerilor pasajelor problematice în grad maxim. Traducătoarele au evitat cel mai mare defect al traducerii textelor fundamentale care este cel al domesticirii pasajelor dificile, pasaje pe care, dimpotrivă, printr-o înțeleaptă strategie, le-au echivalat fără să le sărăcească și să le simplifice, dar și fără să le exagereze exotismul. Opțiunile și propunerile lor sînt reușite pentru că au ca rezultat un text care curge armonios și care antrenează cu adevărat cititorul în libera călătorie întru *Dao*.

Fluentă și elegantă, varianta în limba română reprezintă o excelentă ofertă de lectură a textului cu cel mai dificil mod de exprimare dintre textele Chinei clasice. Această performanță a fost posibilă datorită unui tip de negociere daoist-confucianistă, a reperării „mijlocului”, la care traducătoarele au ajuns prin îndelunga familiarizare cu textul original și prin parcurgerea unui sofisticat traseu teoretic și metodologic. Un mare merit al traducerii în limba română constă în faptul că s-a evitat perceperea daoismului într-o perspectivă simplistă cu centrarea doar pe armonia cu natura, pe eliberarea de umările împovărătoare, nocive, ale culturii, că daoismul nu a fost redus la epistemologia occidentală.

Zhuang Zi este recuperat ca gânditor profund, care ne face să vedem ceva ce nu poate fi spus, ci doar arătat, iar cînd vrea să depășească și această modalitate a „inexprimabilului care se arată”, apelează la nonsens. Pentru Zhuang Zi limbajul nu poate fi ceea ce-l face posibil. La un anumit nivel al cunoașterii superioare este nevoie de transcenderea limbajului, de uitarea cuvintelor, cum o numește atunci cînd propune eliberarea din capcana sa: „Năvodul este o unealtă de prins pește. De cum e prins peștele, năvodul este dat uitării. Plasa este o unealtă de prins iepuri. De cum e prins iepurele, plasa e dată uitării. Vorba este o unealtă de prins idei. De cum e prinsă ideea, vorba este dată uitării. Cum să-l găsești pe omul care a dat uitării vorbe și să stau de vorbă cu el?” (Zhuang Zi, *Călătorie liberă*, cap. XXVI, pag. 262).

Inexprimabilul *Dao* este sursa a tot, ca atare trebuie mers dincolo chiar și de profunzime și de unitate pentru a descoperi arta sa. *Dao* subtilul, cel de nenumit, nu depinde de nimic, nu se schimbă, operează peste tot liber, prin spontaneitate pură, ca absență a prezenței și ca prezență a absenței. *Dao* al lui Zhuang Zi este formulat pozitiv, dar căutat negativ. Nu este vorba de negativitatea pură, ci de infinitul potențial creator, asemănător cu vidul misticilor și cu cel al fizicii cuantice. Tăcerea este folosită ca formă a comunicării, într-o retorică originală, dar Zhuang Zi transcende și dihotomia între comunicarea prin cuvinte și comunicarea prin tăcere. Este urmat pur și simplu cursul natural, logica naturii, nu logica propozițională. Aceasta este simplitatea, esența lui *Dao*, și exact în acest tip de adecvare, de fidelitate, de rezonanță simpatetică a constatărilor și idealul ambițios al traducătoarelor, vizibil încă de la primul prag, cel al titlului pe care l-au ales pentru carte, titlu care sună și ca invitație la lectură ca experiență de a atinge bucurarea, de a trăi deplinătatea integrării în fluxul creator numit *Dao*.

Florentina VIȘAN

Poeme de Morelle Smith

ABSOLVENTĂ a Facultății de Filologie a Universității din Edinburgh, orașul ei natal, distinsă cunosătoare a limbii franceze, Morelle Smith este poet și traducător. În prezent pregătește, la o editură londoneză, prima tălmăcire în limba engleză din creația ilustrei noastre compatrioate Dora d'Istria.

A publicat șapte volume de poeme și proză scurtă. Colaborează cu artiști plastici și cu muzicieni, călătorește, îndeosebi în Franța, unde desfășoară proiecte culturale, în colaborare cu scriitori francezi. Îndrăgostită de țările Europei de Est și de lumea balcanică în general, are la activ numeroase călătorii „inițiatice”, care se oglindesc în poeme ce surprind, cu finețe și acuitate plastică, spectacolul mereu schimbător al lumii. Dinamismul unei realități aflate în perpetuă redefinire se materializează în instantanee pline de prospețime, vădind o surprinzătoare capacitate asociativă. Sensibilitatea este delicată, emoția se cenzurează atent înainte de a atinge pragul critic, refuzând jubilația extatică, natura, confratern percepută, este, de fiecare dată, părtașa trăirilor omenești.

Conturul tiraniei pe cer (pentru Gajda Mema Toptani)

M-am dus cu ea la plimbare, să-i văd balconul – de-acolo se zărea ca-n palmă orașul, prins parcă-ntr-o cursă nebună pentru spațiu, explozia de culori înscrise pe zare cu cretă părea să schițeze harta unor armate în plină expansiune. Doar pinii de un verde închis, ramurile lor aplecate și strânse de vânt, tot atâtea șaluri azvârlite peste umăr, erau în stare să te convingă: nu, n-ai descins în curtea unde un arhitect și-a aruncat de-a valma frânturi din capricioasele sale visuri nefinisate.

Singure acoperișul scânteietor al moscheii și suplul ei minaret dau un aer de bună rânduială, de seninătate, agresivelor blocuri turn ce se-nghiontesc să-și facă loc.

Soarele zilei târzii dăruiește priveliștii o lumină aurie, uimită.

În orașul acesta trăiesc de când mă știu, iar serile, când se mai domolește vipia, stau aici la aer, îmi spuse ea. Am fost martora multor întorsături ale sortii – fiindcă cei din familia mea erau „indezirabili”, înțelegi, părinții mei n-au fost comuniști – tatăl mi l-au întemnițat, pe mama au surghiunit-o-ntr-un cătun de munte, o dată pe lună mergeam, împreună cu bunicii, s-o văd.

În același chip s-a pierdut frumusețea, moscheile și bisericile noastre-au fost vandalizate, uneori chiar distruse, și nu cred că toate aceste clădiri tipătoare, obraznice, au să le poată înlocui vreodată, nu, doar moscheea și turnul cu ceas, laolaltă cu statuia eroului nostru Skanderbeg, au dăinuit, neschimbate, de-a lungul zecilor de ani, ele sunt unicele edificii legate-n vreun fel de amintirile, de ființa mea – și totuși, iată-mă, o „indezirabilă”, la rându-mi,

cea mai mare parte a vieții, iar dincolo de balcon am întreg orașul întins la picioarele mele. E o vedere minunată, nu crezi?

De un alb-gălbui ca smântâna, orașul masiv, aurit de raze, se dilată-n arșița amiezii.

Noapte ploioasă în Edinburgh

Îmi închipui că oriunde trebuie să fie mai bine ca-n locul ăsta, depou al vremii rele, garaj al ploii, cap de linie al norilor cu vechi socoteli de achitat. Revăd în minte o listă-nntregă, destinații cu mult mai agreabile, mă antrenez gonind imaginar, ca pe o gamă, de parcă repetiția asta, întocmai cum ai sufla din foale în jărat, ar face să scapere mohorâta, jilava mea viață, eternă aversă-nspumată, i-ar dăruia o flăcăruie, destul să mă învigoreze, să-mi reverse căldură, până la pârjolire, ca să pot deveni astfel ceea ce dintotdeauna mi-am dorit să fiu.

Cu gândul la omizi, la crisalide, mă certam aprig cu potopul de sus, din adăpostul meu precar, într-o poartă, cu ziarul, ce mi-l pusesem, în van, apărătoare, făcut o cocă gri, lipită de piele, zdrobită de partea de jos a ușii.

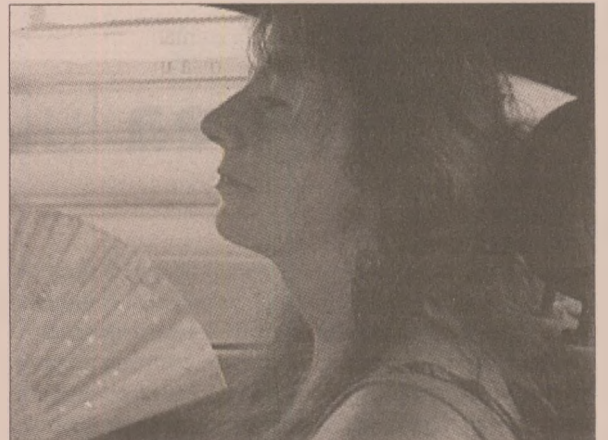
Câteva ore mai târziu, trecând pe lângă Café Royal, tot ce-mi păruse încurcat și haotic la culme, o experiență a durerii, senzația că sunt un impostor în propria-mi viață, veșnica tânjire de-a mă afla în oricare alt loc decât aici și de a face orice alceva decât fac în prezent dispăru, aspirat, absorbit, ca și cum, dând colțul, m-aș fi transformat într-o gură de canal.

Mă dureau umerii de la căratul atâtor cărți; picioarele-mi erau learcă, după ce călcasem în bălți fără să le observ, iar bășica de pe un picior, întruna frecată de pielea udă-a pantofului, mă durea la fiecă mișcare. Deodată am avut revelația că toate astea, în loc să fie simptomatice pentru o viață văduvită de voioșie și râset, erau comice la culme. Simplul gând că singură-mi pusesem atâtea bețe-n roate mi s-a părut brusc nostim și caraghios, încât slăbiră funile nemiloase din jurul inimii, care-o legau de-un simțământ al propriei importanțe, ca și de-acela de a-și plânge de milă. Inima-mi evadă, deși eram pe stradă – acum înaintam în altă lume.

Căci totul intrase în comuniune, arborii șiroind de apă, străzile-ntunecoase și picurătoarea lumină a stelelor, ce-și răspândea unda în sufletul meu.

Barcă

Vocea ta – îmi făurește spațiul unde, cutezând să intru, voi viețui eliberată. E-o călătorie afectuoasă, precum îmbrățișarea unor arbori. Ei își îndoaie ramurile, se pleacă de grei ce sunt, se leagăna un pic, să facă loc degetelor ce-apasă eterul și modelează forma cuvintelor. De-ndată ce ți-am auzit vocea, am știut:

barca-i acolo, m-așteaptă, să-mi întind trupul și cuvintele, în voie, fără-a mă scufunda. Purtată lin de-această barcă blândă.

Trenul-râu (cu trenul personal prin Slovenia)

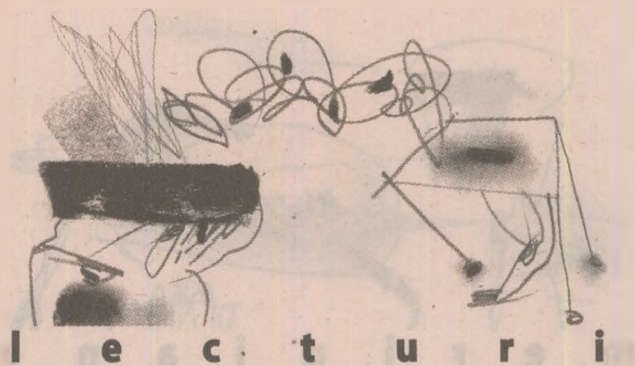
Trenul-râu te scoate dintr-o lume și te proiectează într-alta, fiindcă-i atât de lent, de modest și de familiarizat cu pacea peisajului, nici n-ai bănuia că-i un tren internațional, până nu-ncepe-a se plia pe cursul apei, a-i urma fidel meandrele și coturile. Pare un uriaș ce răvășește mușchii pădurii, îi simți degetele printre nodurile de frig și căldura, de teamă și dorință, în care te-ai preschimbă. Te-ajută să scapi de tot ce te-apasă. Nu zăbovește mult în gari – unghii de cretă la marginea munților, pe unde, oricum, nu trece nimeni.

E trenul de noapte, ce sapă tuneluri prin pielea, inima și tăcerea ta. Trenul-vreme, trenul-ploaie, strecurat printr-un coridor de lumină. Râul îi întruchipează memoria, suflul, știința de a așeza o lume-n plutire deasupra alteia. Dacă sarea te face ușor și te menține la suprafață, apa dulce a râului de munte te poartă peste granițe, devenit una cu el. Ca prin acordurile unei armonici, tocmai îți aduci aminte ceea ce ești cu-adevărat și ceea ce-ai fost dintotdeauna, căci nu memoria ți-o pierzi acum, ci uitarea.

Într-un parc din Tirana

Băieții s-au oprit din joacă, aerul până adineaori înveselit de târâitul greierilor pare acum un suspect întârziat. Oile trec pe potecă, iar eu am o cireasă în gură, o cireasă de un roșu închis, strivind-o, la tine mă gândesc, Patrice. O libelulă-nfometată-mi dă roate. E seară și-ascult broaștele și singuraticul cuc, și pe tine te-ascult, pe jos e-o grămadă de simburi. Soarele-alunecă-n spatele lacului, dezlipit, ca-ntotdeauna, de pământ, spre-a elibera noaptea din chingi. Pe urmele lui, lumina protestează un pic, dar își strânge lucrurile, liliicii bat din aripi, neliniștiți. Haideți, lilieci, să ne urnim din loc, șopârlele și-au găsit deja pietrele sub care să se culce, vă invit să-l însoțiți pe-acest călător pe cărare care sunt, pe-acest vânător de urme care se gândește la tine. Îndrăgostită până la durere de-această seară, aș vrea parcă să-ți dăruiesc din ea, când un liliac silențios se năpustește-n picaj peste umărul meu.

Traducere și prezentare de
Simona-Grazia DIMA

Psaltirea lui Șerban Foarță

NICOLAE IORGA vorbea despre *Biblie* ca despre o operă literară completă și complexă („cartea care poate înlocui o întreagă literatură”), în sensul că sunt cuprinse în ea aproape toate genurile și speciile literare: cărți de înțelepciune, cărți de poezie, romane istorice, romane de dragoste etc. Fără îndoială că una din cele mai poetice cărți ale *Vechiului Testament*, această capodoperă a literaturii ebraice, este *Psaltirea* („Cununa poeziei vechi testamentare este *Cartea Psalmilor* sau, așa cum s-a impus prin terminologia greacă, *Psaltirea*” – spunea Î.P.S. Bartolomeu Anania) și, din această cauză și pentru că fragmente din ea au intrat în textul Sfintei Liturghii, a fost și una din cele mai traduse încă din zorii culturii românești, de la textele manuscrise maramureșene (sau rotacizante – primele texte în limba română, între care înregistrăm și o *Psaltire Scheiană*, o *Psaltire Voronețiană* și o *Psaltire Hurmuzachi*).

Când vorbim despre *Cartea Psalmilor* sau *Psaltire* avem în vedere mai întâi versiunile canonice, de la aceste texte vechi de literatura română, prin *Biblia* de la 1688 (*Biblia lui Șerban* sau *Biblia de la București*, cum mai este cunoscută), până la *Biblia* diortosită de Î.P.S. Bartolomeu Anania și apărută în 2005. Apoi sub influența psalmilor s-a dezvoltat în lirica românească această specie literară, o meditație religioasă, reprezentată mai întâi de Alexandru Macedonski – cu *Psalmi moderni* – și Tudor Arghezi cu *Psalmii* săi de înverșunată căutare a divinității, iar în poezia română contemporană de Ștefan Augustin Doinaș și Ion Horea.

Dar odată cu *Psaltirea în versuri* din 1973, a lui Dosoftei Mitropolitul, actul de naștere a poeziei românești culte, se inaugurează o nouă variantă a tălmăcirilor psalmilor, pe care am putea să o numim *traducere poetică*. De la Dosoftei, din a doua jumătate a veacului al XVII-lea, până la traduceri contemporane sau recente, datorate unor poeți sau scriitori-teologi ca Vasile Militaru, Liviu Pandrea, Tertulian Langa, Ioan Vasile Botiza, Constantin Popescu, Eugen Dorcescu ș.a. – versiunile poetice românești ale *Psaltirii* cuprind o listă lungă. Se înțelege că tălmăcirea lui Gala Galaction și a lui Bartolomeu Anania pot să figureze, în mod justificat, și în această listă.

Șerban Foarță, poetul cu o atât de originală versificație și cu un pronunțat particular limbaj poetic, a mai fost atras de frumusețile literare ale *Bibliei*, oferindu-ne cu câțiva ani în urmă o frumoasă versiune a *Cântării Cântărilor*, capodoperă a poeziei erotice universale, pentru că, așa cum spune Nicolae Iorga, „s-au trudit o mulțime de teologi în toate timpurile să explice *Cântarea Cântărilor* în chip alegoric – ea nu este altceva decât o bucată erotică și toate eforturile celor mai curăți la suflet dintre teologi, întrebuițând cele ingenioase explicații, nu vor putea răpi *Cântării Cântărilor* acest caracter”.

A urmat *Cartea Psalmilor* pe care, în versiunea sa, Șerban Foarță o consideră un fel de compilație a 6-7 tălmăcirii în românește sau în alte graiuri ale faimosului text vetero-testamentar, începând cu *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei (1673), continuând cu *Biblia lui Șerban* sau *Biblia de la București*, care-i plăcea așa de mult și lui Ion Barbu, și până la versiuni recente. În urmă cu câțiva ani, „la ceas de cumpănă fiind” – mărturisește poetul – a tălmăcit *Psalmul 101*, „rugăciunea unui sărman când e istovit și înaintea Domnului își varsă ruga”:

„Aceasta-i biata-mi rugăciune,
da-i ascultare, Doamne-al meu,
pleacă-Ți auzu, – acum când eu
întâmpin cazne cu duiumul
și, Dumnezeuule, mi-e greu”.

A continuat cu traducerea altor *Psalmi*, totalizând

28, pe care i-a și publicat sub acest titlu: Douăzeci și opt de Psalmi, Editura Eis Art, Iași, 2000. Un imbold din traducerea integrală a *Cărții Psalmilor* i-a venit din partea părintelui Ioan Petraș, el însuși un remarcabil poet de inspirație creștină, care i-a rostuit *Biblia Bartolomeu*, pe care teologul scriitor a așternut această dedicație cu rânduri caracterizante a artei poetice a lui Șerban Foarță: „Poetului Șerban Foarță pentru care limba română e un văzduh al fulgurațiilor astrale. Cu admirație și prietenie, Bartolomeu al Clujului, Februarie, 2007”.

Versiunea lui Șerban Foarță nu este nici canonică, nici filologică, ci poetic-literară. Dar tălmăcirea păstrează elementul stilistic dominant al psalmilor ebraici, *paralelismul*, „un fel de balansare a membrilor frazei, comparabil cu o rimă a gândirii” (Tertulian Langa). Paralelismul în psalmii ebraici este de trei feluri: un *paralelism sinonimic* (când aceeași idee sau imagine este reluată cu ajutorul unor expresii echivalente):

„La ce bun *turbă ca nebunii*
noroadele, iar mintea lor
pe căile deșertăciunii
a luat-o. Regii, de ce vor
să-L tot vorbească-n cor, de rău
pe Domnul și pe insul său.

.....
Și-acum dau strigăt tuturor
mai-marilor: «Pre Cel din cer
slujiți-L, regilor, cu *teamă*
și bucurați-vă de El
cutremurându-vă!

Luați seamă
să nu-L mâniați în niciun fel
căci veți pieri din calea dreaptă”.

(*Psalmul 18*)

Frecvent este și *paralelismul antitetic*, când poetul pune în contrast sau în opoziție două situații, două atitudini. Se aseamănă cu antiteza, procedeul compozițional și stilistic preferat de romantici:

„Ferice insul ce n-ascultă
de sfaturile celor răi,
cărora le cunoaște prețul;
n-o ia pe dosnicele căi
ale păcatului și-n jețul
ocarnicilor, nu cutează
a sta, – ci are vreme multă,
să zăbovească mai mereu
în Legea cea de-a pururi trează
într-însul a lui Dumnezeu.

.....
Altminteri însă, pot cei răi,
suflați de vânt precum o hoaspe.”

(*Psalmul 1*)

„Creează alții
în cai și-n carele de luptă,
noi credem într-un sfântu-i Nume.”

În *paralelismul sintactic*, cele două feluri de paralelism (sinonimic și antitetic) se îmbină, se întrepătrund; aceeași idee este exprimată printr-o dezvoltare a gândirii (Tertulian Langa).

„Căutați-i Domnului din nou
cântare cu prelung ecou
cântare nouă-I tot cântați
Numele-I binecuvântați,
vestiți-I slava, zi de zi, –
gînțile a o auzi!
Căci mare-i Domnul și preademy
de laudă și imn solemn.”

(*Psalmul 95*)

Teologul și scriitorul Tertulian Langa, traducător

Cartea Psalmilor, pre stihuri retocmită acum de Șerban Foarță, [Brumar], Timișoara, MMVII.

remarcabil al *Psalmilor* (v. *Psaltirea*. Text versificat conform originalului ebraic [TOB], Editura ALC MEDIA GROUP, Cluj-Napoca, 2000), consideră că, pe lângă paralelism, o caracteristică stilistică a psalmilor ebraici este *frecvența aliterațiilor și asonanțelor*, aproape imposibil de reprodus într-o versiune românească. Șerban Foarță reușește în mulți dintre psalmii tălmăciți de el câteva aliterații sugestive:

„Ci zilele-mi sunt, azi, ca oarba,
prelunga umbră tot mai lungă
pe care-amurgul o aruncă, -
iar eu mă vestejesc ca iarba...”.

Printr-un limbaj poetic arhaic, amintind de textele din vechea noastră literatură, Șerban Foarță a reușit să transpună în limba română „poesia” *Psalmilor*, ele au curgere a versificației tot așa de expresivă ca baladele villonești, în versiune românească. Spre exemplificare două fragmente:

Cartea Psalmilor
pre stihuri retocmită acum de
Șerban Foarță:

„Tu, Doamne al dreptății mele,
strigându-Te, m-ai auzit
și, din năvod, m-ai dezurzit;
dă ascultare rugii mele!”

François Villon
(trad. de Neculai Chirica)

„În Domnul fac mărturisire
că cel dat morții, azi trăiește
prin dulcea voastră zămislire
pe care mila o-nsoțește
și care-nvie și răpește
din gheara morții pe oricine;
ființa ta mă întărește;
trebui să spui de bine, bine!”

Între tălmăcitorii poetici români ai vechilor și marilor cărți de literatură ebraică, Șerban Foarță se alătură lui Petru Creția care, în urmă cu câțiva ani, ne-a dat asemenea versiuni literare ale unor capodopere vetero-testamentare. Șerban Foarță a retocmit pre stihuri „două cărți de poezie înaltă” ale *Vechiului Testament*: *Cântarea Cântărilor* și *Cartea Psalmilor*.

Ion BUZAȘI

Gellu Naum lansat la Veneția

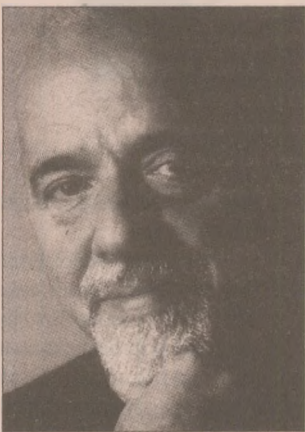
● Pe 11 iunie a avut loc la Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția lansarea unei masive antologii bilingve Gellu Naum, „LA QUINTA ESSENZA. A CINCEA ESENȚĂ” apărută recent în Italia, la Editing Edizioni, Treviso. Volumul cuprinde o amplă cronologie a operei marelui scriitor suprarrealist, precum și un eseu introductiv, ambele aparținând italianistului și criticului Geo Vasile. Au luat cuvântul directoarea Institutului, Monica Joița, prof. Silvana Tamiozzo de la Universitatea Ca' Foscari și criticul Nicola Cecconi. Cu această ocazie, a doua zi lui Geo Vasile i s-a decernat la sediul Primăriei de către asesoarea pentru producție culturală și relații internaționale, ex-deputata Luana Zanella, Medalia orașului Veneția în semn de recunoaștere a activității sale de promovare a relațiilor culturale româno-italiene.

HB

● În timp ce SUA se pregătește să sărbătorească, la 20 iulie, patru decenii de când Armstrong și Aldrin au făcut primii pași pe Lună, numărul celor care cred zvonurile că misiunea Apollo 11 a fost o impostură e în creștere. Conform susținătorilor teoriei complotului, expediția ar fi fost imposibilă ținând cont de cunoștințele tehnologice din anii '60, iar imaginile de pe Lună ce au emoționat o lume întreagă ar fi fost filmate într-un studio: o superproducție de 40 de milioane de dolari, finanțată din bugetul misiunilor spațiale. Dacă la 10 ani după ziua istorică de 20 iulie 1969, acest gen de baliverne erau crezute de 6% din americani, scepticii sînt azi, conform unui sondaj, 22%. NASA le-a dat și un nume de cod: HB de la *hoax believers* – scrie „L'Express”.

Lux și glamour

● Paolo Coelho, autorul de best-sellers pe bandă rulantă, tradus din 1988 pînă azi în 150 de țări, cu tiraje uriașe, a schimbat foaia. Specialistul în subiecte așa-zis „filosofice” cu personaje în „căutare spirituală”, abordează în noul lui roman, *Singurătatea învingătorului*, culisele de lux și glamour ale Festivalului de la Cannes. În decorul cunoscut al Croisettei, al localurilor și hotelurilor de superclasă, în care mișună vedete și starlete, bătrîni bogați și jurnaliști, Coelho își plasează personajele: Olivia, o mică vânzătoare de marfă ieftină, Gabriela – o ambițioasă obsedată de nuri ei, Hamid – creatorul de modă, Jasmine – top-model și Igor, maniac al telefoniei. Legați între ei prin încilcite relații, toți aceștia evoluează într-un balet pe care romancierul l-ar fi vrut grotesc și a cărui coregrafie e dirijată de bani. Criticii ironici l-au sfătuit pe Coelho să se întoarcă la temele în care s-a specializat.

Comisia și interesele

● Președintele Dmitri Medvedev a înființat o comisie compusă din 28 de persoane care au ca sarcină „combaterea tentativelor de falsificare a istoriei în detrimentul intereselor Rusiei”. El a justificat pe blogul lui această inițiativă prin faptul că „noile interpretări ale Istoriei”, „rele sau agresive” s-au înmulțit în lipsa martorilor încă în viață din perioadele controversate. Astfel, Kremlinul nu recunoaște poziția țărilor baltice care consideră că au fost ocupate de armata sovietică în 1940 și că n-au fost eliberate, ci reocupate în 1945 – scrie „Le Pont” nr. 1915.

Sacrilegiu

● Un american de 32 de ani care semnează John David California, fan inveterat al lui J.D. Salinger, a publicat de curînd în Anglia un roman cu titlul *De veghe în lanul de secară după 60 de ani*, de fapt o continuare a miticei cărți. În povestea lui J.D. California, Holden Caulfield a devenit un bătrîn impotent care-și sfîrșește zilele într-un azil. Lumea așteaptă să vadă dacă acest sacrilegiu editorial îl va scoate din sârîte pe bătrînul sihastru din Cornish, care împlinește anul acesta 90 de ani, sau măcar pe avocatul lui. Ar fi – se spune – singurul lucru pozitiv al necuratei afaceri.

Eliot, Orwell și porcii

● În 1944, T.S. Eliot – care nu primise încă Premiul Nobel (va fi laureat patru ani mai tîrziu) – avea destulă influență în lumea literară engleză, ca director al Editurii Faber & Faber, calitate în care a refuzat să publice *Ferma animalelor* de George Orwell. Un documentar BBC a prezentat recent pentru prima oară scrisoarea adresată de Eliot lui Orwell pentru a-i explica respingerea fabulei animaliere ce critica toate formele de totalitarism. Scrisoarea începe cu laude: *Ferma animalelor* are o „scriitură distinsă” și e „foarte abil construită”. În schimb, critica deghizată a stalinismului, simbolizat în roman prin porcii care iau puterea în fermă, îi displace (în epocă Aliații se sprijineau pe U.R.S.S. în lupta contra nazismului). T.S. Eliot își precizează motivele refuzului, explicînd că ideile lui Orwell (pe care-l califică drept „troțkist și neconvîngător”) nu sînt împărtășite de editura sa. „În plus, porcii dvs. sînt mai inteligenți decît celelalte animale, deci sînt mai bine calificați pentru a conduce ferma – continuă T.S. Eliot. De fapt, fără ei, nici n-ar fi putut exista ferma animalelor. Deci, ceea ce era necesar, nu era mai mult comunism, ci porci dotați cu mai mult spirit în serviciul public.” După trei alte refuzuri ale manuscrisului, între care și cel al editorului lui obișnuit, Gollancz, Orwell a trebuit să aștepte încă un an și sfîrșitul războiului

pentru ca *Ferma animalelor* să fie publicată la Editura Secker & Warburg. Această editură va tipări, patru ani mai tîrziu, și celebrul 1984.

Capcanele Wikipediei

● „Viața n-a fost decît o lungă muzică de film: muzica mi-a dat viața, lumea își va aminti de mine prin muzică, și, cînd voi muri, în mintea mea va răsună un vals pe care doar eu singur îl voi auzi”. Cu această frază, atribuită lui Maurice Jarre, începea necrologul publicat în „The Guardian”, la cîteva zile după decesul compozitorului francez. Numai că Maurice Jarre n-a spus niciodată aceste fraze. Ele au fost inventate de un student irlandez, dornic să demonstreze cît de credibil poate fi internetul ca sursă de informație. Tînărul a plasat citatul fictiv pe Wikipedia, chiar în

ziua decesului lui Maurice Jarre, pentru a vedea dacă va fi folosit de mass-media. Nu numai venerabilul cotidian „The Guardian” l-a preluat, ci și o mulțime de alte publicații occidentale. După ce studentul Shane Fitzgerald și-a dezvăluit experimentul, pe site-urile ziarelor s-a iscat o amplă discuție despre fiabilitatea enciclopediilor din rețea ca sursă de referință pentru jurnaliști. Chiar și în redacțiile cele mai serioase se preiau din comoditate și grabă de pe internet informații care nu sînt întotdeauna verificate și nici măcar verificabile.

Patrimoniul Bergman la licitație

● Moștenitorii lui Ingmar Bergman s-au decis să vîndă legendara proprietate a acestuia de pe Insula Farö din Marea Baltică. Cele trei case de pe țărm, ferma adăpostind cinematograful privat, precum și un teren construibil, cu plajă, vor forma cinci loturi ce vor fi scoase la licitație la casa Christie's din Londra, pînă la sfîrșitul lunii august. Pe de altă parte, Fundația Bergman, prezidată

de un fost prim-ministru suedez, caută cu disperare un mecena care să îi sprijine proiectul de „sanctuarizare” a proprietății Bergman de pe Insula Farö, intenționînd să o transforme într-o structură muzeistică și educativă în memoria marelui cineast și scriitor. Lipsită de mijloace financiare, Fundația are puține șanse, în timpul scurt și în vremuri de criză, să poată participa la licitație.

O nouă biografie Churchill

● Personalitatea lui Winston Churchill, pe care generalul De Gaulle îl numise „un mare artist al unei mari Istории”, continuă să fascineze noile generații și la 44 de ani după moarte. Și nu doar în Anglia, unde e simbolul determinării britanice în cel de-Al Doilea Război Mondial, cînd s-a aflat între 1940-1945 în fruntea guvernului de coaliție (a mai fost încă o dată prim-ministru între 1951-1955). În Franța, la Ed. Thallandier, a apărut o nouă biografie, semnată de François Kersaudy, care povestește destinul extraordinar al lui sir Winston Spencer Churchill, de la simțul strategiei la cuceririle amoroase și de la arta războiului la talentul oratoric și literar care i-a adus în 1953 Premiul Nobel pentru literatură, deși numeroasele lui lucrări nu aparțin ficțiunii. Despre el, Eisenhower spunea: „Era un maestru al dezbaterii și argumentării. Folosea comicul și tragicul cu aceeași ușurință și, pentru a-și întări argumentele, desfășura o gamă vastă, mergînd de la argou la clișeu, cu citate

luate din toate sursele imaginabile, de la grecii antici la Rațoiul Donald.” Pe scurt, un personaj fabulos prin viclenie, inteligență și putere de convingere, care a marcat adînc secolul XX. În imagine, Churchill, Roosevelt și Stalin pozînd pentru istorie la Ialta, în februarie 1945.

a c t u a l i t a t e a

V-AM REPROȘAT, și poate pe nedrept, și în alte vremuri, plăcerea de a nu spune până la capăt ce aveți de spus și de a folosi obsesiv semnul celor trei puncte. Dar nu la capătul poemului de obicei scurt, ci chiar de la început. De unde să bănuiască cititorul rostul puncte-punctelor, valoarea acestui semn de punctuație de care mi s-a părut și mi se pare că abuzati inutil? Un astfel de mod de segmentare lăsându-te neputincios să-ți mai imaginezi ce este în sufletul autorului. La urma urmei, cine știe dacă nu este acesta un semn, singurul semn sugestiv care vi se potrivește ca o mânășă! Iată un prim poem, care parcă n-ar fi de lepădat: „... m-am încercat în niște după amiezi/ cu Moartea/ ce,/ fără de nici un gaj/ întru același cerclaj,/ venea, fugea,/ oferea un preț dezonorant,/ cam cât pe-un amant/ care cerșea; // ... n-am ajuns la nici un consens, deși-mi pricepeam împotrivirea,/ precum și menirea,/ ca pe-un nonsens; // ... venea, fugea,/ cerșea galopant,/ un preț dezonorant.../ Încă s-aștern zăpezi.../ ... nonșalant,/ n-am vrut să-i fiu amant... // ... (care,/ în niște după amiezi trecătoare/ ale mele/ ce călcau înspre noi apusuri cu cocoare!)” Poemul se intitulează *un preț* și nu trebuie să-i pretindem absolut nimic, să-l luăm așa cum este, ușor modern, ușor de modă veche, cum și ușor inutil, pașnic, brodat pe o temă cu siguranță dificilă.

Cititorul, de felul lui liber și neindiferent la libertatea celui alt, se află într-o schimbare bună de dispoziție în fața efortului copilăresc de a se lăsa prins în păienjenișul înșorit al pastelurilor dvs: „arunc, iar cu toiege/ în falfăiri de cocoare,/ mă dor, iar, amurgurile toate,/ pribege,/ secunde se petrec în fuioare/ și țeș drumurile de noapte/ buzdugane/ Feți-frumoși, dezinteresați/ mai aruncă/ înspre Luna smerită, // încă mai e timp de basme/ încă ne mai simțim copii păcăliți... // voi prinde, oare, o inserare,/ să-i pot spune Lunii, că-s pornit înspre-o altă zare?” (*iar*). Și trecem, curioși la alt poem zadarnic în frumusețea lui. Zadarnic nu din vina lui și-a autorului

de nebagat în seamă, ci din vina noastră: „mă joc cu litere/ peste cuvinte nerostite,/ cu sunete/ peste cânturi neauzite,/ mă joc cu clipele/ peste vieți netrăite,/ îmi joc lopețile,/ desfrânat-călătoare,/ peste nisipuri zburătoare/ ... secunde trec/ și tac.../ m-aplec,/ mă petrec/ și mă-mpac/ singur cu mine,/ pe când gând abia de s-a-nfiripat,/ și el desfrânat,/ peste drum de dorinți,/ peste refuzuri cuminiți” (*mă-mpac*).

Sigur că după un text, sau un film cu orori și obsesii sexuale, poeziile dvs. cuminiți au un gust desuet, dar

oamenii cu suflet simplu și cuminte fiind din ce în ce mai puțini și pe cale de dispariție, de ce să nu aibă și aceștia poezii lor care să se îngrijească de grădinile lor cu iarba înflorită? „mă aflu descifrat,/ peste amiezile mele/ un frâu pentru nepotcoviți/ și neorânduți/ mi-mpleticește mâinile,/ călcâie fără de piteni, scări și potcoave/ mi se-ndărâtnicesc;/ arunc șei peste apusuri/ și-o iau la razna/ de unul singur// se vor întoarce anotimpuri,/ miei zburdalnici vor momi iar țâțe/ sterpe,/ nou timp/ pentru noi biserici în muntele Olimp,/ bărci s-or îngrămădi, ceas de ceas,/ peste-un nou izvorât Pampas/ și-o vom tot lua la razna,/ tot de câte unul singur” (*Mă aflu descifrat*). Poetul simte nevoia să se facă văzut în toată singurătatea lui, în traiul lui puțin din puțin, și vibrând tragic în singurătate de nevoia de a fi sincer și povestind senin aproape nimănui: „m-am educat singur, stând deoparte de Marele Bal/ ce, întruna, mi se pare ancestral!.../ ... (nu mi-a trecut nici prin gând/ că vreodată ajung să mă mint blând...)// m-am petrecut singur, increzător, peste orice-ncercări,/ ...” (*Copil Teofil*, comuna Zădăreni, Arad). ■

Prin anticariate

Respiro

PAUZA de respirație e dreptul pe care și l-a cerut, într-un fel sau altul, fiecare nou val poetic. Oricât s-ar asemana, orice ar avea de împărțit, nici un poet nu vrea, cel puțin la început, să respire aerul strămășilor. Cu atât mai mult când face avangardă. Așa că un titlu ca *Plămânul sălbatec*, dat de Paul Păun volumului său de versuri din 1939 publicat, cu două guașe de Perahim, la Tipografia Bucovina, I.E. Torouțiu, nu are de ce să mire. E o îmbinare foarte fixă de obsesii, în jurul acestei nevoi uriașe de a trage aer.

„În noaptea aceea, pentru prima oară/ lumea s'a oprit într-o respirație adâncă/ și în inima ei, ca o largă prăpastie/ s'a deschis așteptarea.”, scrie la pagina 7 a unei cărți de poezii fără titluri hotărâte, rîvnind la senzație, fără construcție. Senzația e de înec: „oraș înecat/ purtător de oglinzi și blesteme” (p. 8). Una care, poeticește, poate să convină – visul, fantezia sînt, și ele, forme de înec – dar care e inacceptabilă pentru viață. Iar poezia avangardei este viață, și zbatere pentru ea, este identitate orgolioasă și secretă. Iată firea de poet mărturisită nopții, o noapte care nu seamănă cu nimic, nici cu maiestroasele amurguri romantice, nici cu potopul de temeri și angoase abatut peste modernitate: „Dar cu o voce arsa de emoții i-am spus/ sunt poet/ ca și cum mi-aș fi spus numai mie/ și pe obraz, sub flacăra lunii,/ genele grele umbreau/ o descrescândă orgă, tremurătoare.” (p. 9). Un personaj care, aflăm câteva pagini mai încolo – poemul are stofă de poveste, chiar sărind rîndurile – e Robinson Crusoe. Izolatul, izvoditorul de lume în pustiu. Cel liber să

respire.

Femeia lui e făcută și iubită cu aceeași libertate, care da viață și totdeauna omoară: „– ce frumos, spuneam,/ aș face boabe de cafea din părul tău/ și le-aș râșni și le-aș bea calde!/ ce frumos, degetele tale lungi/ le-aș sfâșia până la umeri/ și aș flutura/ cu ele, sângerînde serpentine!/ ce frumos, fesele tale ca doi copii adormiți/ le-aș gătui și le-aș svârli în gârâ./ Te iubesc, femeia mea,/ te iubesc,/ cum iubește asasinul carnea și cuțitul.” (pp. 13-14). E un fel de a spune *toți se nasc spre a muri/ și mor spre a se naște* în această sangvinică reciclare a materiei, când o bătaie nu de inimă, ci de plămîn face deosebirea între ce mișcă și ce stă. Frumusețea spre jertfă, lumea spre înec, iată programul avangardei. Să

distrugi înainte să se cuibărească, în lucruri și în oameni, decăderea.

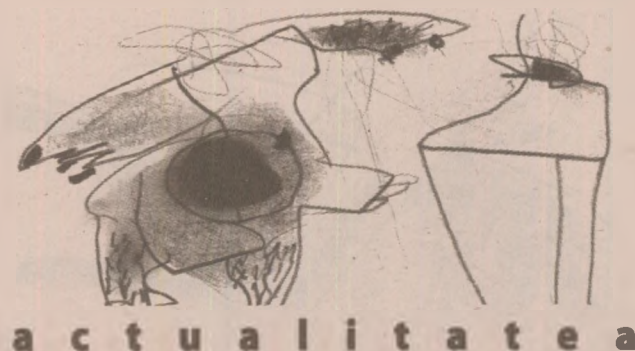
Robinson, blîndul matelot gospodarindu-și libertatea în nostalgiile lumii vechi, joacă felurite roluri. Să-l privim în hainele lui Hamlet: „într-o mână cu un cap de mort/ și în cealaltă cu un pepene galben/ să cântărești/ frumusețile morții și-ale vieții.” (p. 28). O imagine gravă, așa cum sînt mai toate în poezia acestui supraréalist care nu se joacă. ?i înțelegem, oricît s-ar zbate plămînul, pe măsură ce respirațiile se adîncesc, rîrîndu-se, încotro înclină balanța.

?i un rol de-a binelea romantic, de Prometeu, poate: „cu un plămîn mai sălbatec mă'n torc,/ plin de vîntul alb al nebuliei,/ plin de lamele de săbii ale munților/ plin de răsufarea miilor de oameni/ plin de pumni/ plin de furtuna.” (p. 34). Un plămîn-vacuum, înghițind, ca un uriaș burduf, priveliști și întîmplări. Toate rînesc, toate distrug alveolele delicate, făcînd să sufle vînt nestăpînit în tuburile acestei complicate orgi omenești. Nu e nouă, nicidecum, imaginea poetului-cutie de rezonanță. De la gura prin care vorbeau zeii, pînă la atîtea asumări, în fel și chip, ale unui rol pe care mulțimea îl contestă și-l adoră, niciodată poetul n-a fost altceva. Tînjind la naturalețea respirației, minune implicită, spontană și controlată, în același timp, în fiecare fracțiune de secundă, de minuțioase arhitecturi cerebrale, niciodată poezia n-a vrut să fie altceva. Iar în respirație toți oamenii sînt solidari. Așa încît, un manifest al desprinderii, al tinerii respirației, cît să nu se amestece cu respirația celorlalți, se încheie, rotund, cu o regăsire a marilor căi încrucișate ale măruntiei fiziologiei: „E viața mea risipită în toți/ cu lumina ei adâncă și neagră/ ?i pentru grava aventură care începe acum/ peste cerul rotund, infinitul/ a întîns o superbă algebră stelară.” (p. 34).

Respirația, ca viața însăși, e scrisă în stele. Acolo unde densitatea materiei nu-ngăduie ușurătatea aerului, fiindcă zeii, pesemne, n-au nevoie de acest sacadat motor al vieților omenești. Însă pauzele în respirație sînt, fără urmă de îndoială, hotărîte de ei. Chiar dacă, apoi, luate asupra-le de poeți.

Simona VASILACHE

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Ochi fumurii

S-A SPERIAT Sandra casierita când la cinci dimineata - nici nu se luminase de ziua! - dl Ion i-a iesit înainte în hainele lui negre, pe treptele peronului care dădea în gară. A trecut în fugă pe lângă el și nu s-a oprit decât în biroul impiegatului. Se temea de bărbaiți îmbracați în negru. Îi aminteau de preoții care veniseră să o pețescă, dar și mai mult îi aduceau aminte de coșmarurile că mama ei se întorsese acasă. Șeful gării o aștepta, să deschidă împreună casieria, fiecare cu cheia lui. Când a văzut-o, i-a spus că n-ar fi trebuit să alerge. Mai era o jumătate de oră pînă să intre în casierie. Sandra îl vede din nou pe chelner, pe geam, și-l întreabă pe dl Tudorică cine era. După ce-o lămurește șeful că dl Ion, așa și așa, iese casierita din birou și-i spune chelnerului că-l luase drept ce nu era. Ionică, altfel priceput în asemenea dialoguri, bate înapoi. Domnișoara trebuia să-l scuze... nu mai știe ce să zică și se retrage. Chelnerului îi plăceau atît de mult femeile, încît nu risca pentru nimic în lume să se îndrăgostească de vreuna anume. Dacă i se părea că ar fi putut pica victima unui asemenea risc, renunța imediat la agresivitatea lui amoroasă. Dar în dimineata aceea, chiar dacă se retrăsese, simțea că nu mai putea da înapoi. Și, pe onoarea lui, nu voia decât s-o vadă și el pe fata lui Ioanidis despre care se spunea că n-o mai recunoșteai, așa de bine arăta în taiorul de ceferistă. În lumina galbuie a becurilor de pe peron, Ionică nu-i văzuse casieritei decât ochii de un albastru fumuriu și părul nici blond nici castaniu și simțise că i se taie răsufarea. De această dată însă nu se retrăsese strategic. Dacă n-ar fi făcut-o ar fi început să scîncească pe lângă ea ca un cîine fără stăpîn, dar cînd a ajuns în restaurant și-a dat seama că trebuia să se întoarcă. După ce ea a deschis casieria, s-a dus la ghișeu. I-a cerut un bilet pînă la Constanța, la clasa I și a întrebat-o dacă trenul avea întîrziere, așteptînd să-i întîlnească privirea. Casierita nu se uita însă decât după biletul pe care îl baga în mașina de marcat, iar apoi la banii pe care îi primise de la el prin deschizătura ghișeului. Nu l-a privit nici cînd l-a întins biletul și el i-a zis „Vă mulțumesc deosebit!” înghițind în ultima clipă cuvîntul „domnișoară”. Cu zece, hai, cinci ani înainte l-ar fi rostit fără să clipească, dar acum ar fi sunat ca o aluzie la cei 41 de ani ai lui, la care nu voia să se gîndească. Cu biletul inutil în mîna, a ieșit din sala de așteptare, unde, altfel, se ferea să intre. Îl ținea la distanță mirosul motorinei cu care femeile de serviciu curățau dușumelele. Nu îi dădea Sandrei mai mult de 20 de ani. Spera să aibă 25 și să nu fie logodită, nici pe cale. Auzise niște ciudățenii despre ea, în restaurant, cînd i se ceruse o *opiniune expertă* despre fata asta a sifonarului. Ion n-avea nici o opinie. Nici măcar n-auzise de ea pînă atunci. Sau dacă auzise poate că nu-i dăduse atenție. Ce putea fi interesant la o tînără care nu vrea să fie remarcată? Că era prezentabilă în uniformă CFR-ului? Pe transatlantic îi fusese dat să vadă călugărițe tinerele, misionare, care atrăgeau privirile tuturor cu echipamentul lor monahal, adorabil. Bietele fete! nu erau nici frumoase, nici interesante și cînd ieșeau pe punte, la clasa a II-a, să mai ia aer, se simțeau evaluate din ochi ca femei, poate pentru prima oară în viața lor. Amintindu-și de vorbele astea, lui Ionică îi venea să-și dea peste gură. În orașul asta, care nu merita o frumusețe ca Sandra, tot ceea ce spui într-un anumit fel e povestit cu totul altfel, rauvoitor și înflorit scandalos. Ionică s-a dus a doua zi cu căruța încărcată cu lăzi de sifoane la prăvălia lui Ioanidis, de unde pînă atunci restaurantul gării nu-și încărca sifoanele decât la Constanța. Grecul, obraznic: Cum domnul Ionică, sunt mai ieftine sifoanele la mine? Nu erau mai ieftine, i-a tăiat-o chelnerul, dar dacă fiica dvs e casierita la gară, unde e restaurantul nostru, poate că puteau face afaceri împreună. Pînă să umple Ioanidis toate sifoanele, fata lui s-a întors de la gară și a intrat în prăvălie să-l ia acasă. Cînd a dat cu ochii de Ionică, Sandra l-a întrebat cu ce tren s-a întors de la Constanța. Și s-a uitat curios-zîmbitoare la el, încît după ce Ionică s-a întors la restaurant cu sifoanele umplute a oferit tuturor clienților și angajaților cîte o carafă din vinul vechi și scump al cîrciumii lui Fănică. A rezultat o beție generală și fără motiv. Ionică se plimba printre mese și patrona chef, cu gîndul la ochii fumurii ai Sandrei și la întrebarea ei zîmbitoare. ■

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

LUNG telefon gratuit, fără obiect lucrativ, ca să sporovăim, Șerban. Îmi spune cum un cunoscut om politic, luat pe nepregătite de întrebarea dacă tatăl lui a fost ofițer de securitate, a răspuns, la televiziune: „Parcă, da...” Vrea să-mi trimită *Micul print*. Am citit fragmentele din *Observator cultural*. „-2,45 m., îi spun. -A, cubanezul ăla, zice Șerban. -Numai că ăla se dopa. -Mă dopam și eu, într-o vreme.” Și evocăm poșircile pe care le-am băut în trecerea noastră pe pămînt. „Tu ai vorbit de două ori cât el”, spune, la urmă, T.

Aflu că în timp ce-l traducea pe Mallarmé (1842-1898), Șerban, născut în 1942, era muncit de ideea că va muri în 1998. A murit Mia atunci. Zece ani!

În fine, am dus pînă la capăt o partidă. Încheiată cu „șah etern”. Ca atare, hotărîsc s-o reiau, poate a doua oară o înțeleg.

Sunt zile mai bune și zile mai rele. Spun asta pentru că în timpul liber mi se întîmplă să filozofez.

Pînă astăzi n-am știut că berea are formă. Aflu, dintr-o publicitate: berea Ciuc are „o formă perfectă, desăvîrșită”. Tot astăzi, zi bogată, citesc pe placa de marmură de pe clădirea din fața Facultății de Drept că acolo *sau* ținut ședințele ceneclului *Sburătorul*. Cât timp trăiești, înveți.

Tipul *melancolic*, se caracterizează prin slăbiciunea vădită a creierului său. La acesta funcționează slab și emotivitatea și frînarea, iar indivizii de această categorie reprezintă un tip de animale din cele mai puțin valoroase în privința luptei pentru existență. „Nu-i de mirare că-mi plăcea atîta *Buletinul săptămînnii*. Uite cît de bine mă fotografia! Deși, la drept vorbind, melancolicii au o însușire inaccesibilă celorlalte animale: nu-și doresc mai nimic. Știu să pară că nici nu trăiesc.

Târgoveții, scrie Mumuleanu, „Alerg după spiculații, / Ca cîinii după vîna”. Mumuleanu e poetul despre care-mi spunea un student, pe vremuri, la practica agricolă de la Foeni, că picându-i la examen și habar neavînd de existența lui, a luat-o de departe, doar-doar i se va spune să treacă la subiectul următor. „Și așa de frumos vorbeam, dom' profesor, că mi-am zis: mă, te pomenesti că eu îl știu pe asta!”

Aflu de la radio: sedentarii sunt cei mai amenințați de cancer. Imediat mă pun în mișcare. Trec din fotoliu pe canapea.

G. Peșacov:

Am venit, am văzut, am ieșit!

Toate răs, toate praf și toate nimic.

Șahul nu numai că-mi dă un aer inteligent, dar mă și scutește să gîndesc.

Cartea lui Negrici despre iluziile literaturii noastre nu se adresează, din fericire, oamenilor simpli, pentru că lor, dacă le iei iluziile, nu le rămîne nimic. Cu intelectualii, cărora li se adresează, e mai complicat. Ei sunt puși într-o situație oximoronică: fără iluzii nici ei nu pot să trăiască, fiindcă, exceptînd unul sau doi Nietzsche pe secol, nimeni nu poate; totuși, a-și cunoaște iluziile ține de identitatea lor.

Cartea nu este una despre patrimoniul cultural. Într-adevăr, cultura își integrează totul și în ea totul capătă sens. Cultura are nevoie și de Mumuleanu și de Vasile Bob. Este o carte despre creativitate. Creația este o veșnică emergență, în ea nimic nu e niciodată așezat. În creație e ceva febril, singuratic și înspăimîntător. De aceea, mulți preferă să nu se apropie de locul unde se produce. O preferă integrată și cumințită în „patrimoniul cultural”.

Parlamentarii noștri se pregătesc să legisfeze obligația pentru procurori de a-și anunța perchițiile

Toate răs, toate praf

cu un timp înainte. Ar trebui să li se asigure suspectilor și mijloace de transport. Poate că ce au de ascuns e voluminos.

Degeaba i-am promis Corinei că pot s-o ajut la înmulțiri și împărțiri. Dimpotrivă, numai la matematici superioare mă pricep. Cel puțin așa sper, de verificat n-am verificat. Fapt este: cînd am de împărțit, să zicem, 5000 cu 90, e prăpăd.

Am de dus la poștă o scrisoare. Hotărîsc s-o pun în borsetă. Ajuns la poștă, deschid borseta și îmi spun: nu-i nimic, scrisoarea o iau rîndul viitor!

Scrisoarea *ciuciului*, ar fi zis Plăvanul. Sunt cincisprezece ani de cînd a murit. Zece de cînd Mați, doi de cînd Mihai. Radu și cu mine insistăm.

Nu cred, ca Negrici, că toate operele mor. Ele sunt inexistente din primul moment pentru majoritatea locuitorilor unei țări. În acest sens, toate operele au cititori puțini. Cu trecerea timpului, unele nu vor mai avea cititori deloc, dar altele vor avea, mereu, cititori tot mai puțini. În esență, nu se schimbă nimic.

Are și Negrici o iluzie: E. Lovinescu. Nu Lovinescu, la drept vorbind. Doar infailibilitatea lui.

Stilul nu îmbătrânește decât pînă la moare. După aceea, devine atemporal.

Caragiale este scriitorul nostru cel mai viu fiindcă este cel mai muzical și mai lipsit de sens.

Fernando Pessoa: „Literatura, ca și întreaga artă, este demonstrația faptului că viața nu ajunge.” Așa e, mai e nevoie și de iluzie și de moarte. Nu de moartea fatalitate, care vine *după*, ci de moartea protecție care este *în*. Ea face ca viața să fie numai atît de neliniștitoare și primejdioasă cît să nu paralizăm. Să ne și spună ceva.

Parcă aș fi propriul meu tată, cu deosebirea că nu privesc lucrurile spre viitor, ci în trecuta lor virtualitate. De obicei, părinții burghezi se sperie cînd copilul lor are talent artistic. Mai întîi, pragmatic, pentru că nu se poate ști cît talent. Renunță la o carieră de doctor-inginer și devine orchestrant! Apoi, mai aproape de esență, fiindcă simt, părinții, că în a fi artist e ceva suspect. Eu știu, pe deasupra, și că e înspăimîntător. Cu spaimă mă atrage Thomas Mann. Dacă aș fi fost un mare scriitor, s-ar fi confruntat și în mine o morală rigidă cu ce e înjositor în om. Așa, cele două laturi nu se confruntă: conviețuiesc.

Cu șahul progreză rapid. Tot nu înțeleg de ce se întîmplă ce se întîmplă, dar barem nu le mai încurc. Știu ca pe apă unde sunt a, b, c, d, g, h. Cu e și f mi-e, deocamdată, mai greu.

Aflu din cartea lui Paul Comea că Ion Maiorescu vitupera împotriva răspîndirii de scrieri franțuzești, iar *Eforia școalelor* fu pe punctul de a-l destitui, la cererea împîrșinaților, care bine făceau că traduceau, dar de dreptul la opinie încă nu știau.

A fi mulțumit de viața ta nu exclude depresiile, să fim bine înțeleși!

Eugen Negrici: „Ironia îl scutește de a persevera, construind, cum-necum, pînă la capăt. Ea asigură oricînd o ieșire onorabilă din scenă.” Vasăzică, eu îi iau apărarea și el uite ce-mi face! Auzi acolo: cum-necum!

S-au instalat pubele mici pe străzile din cartier. Sunt numai de privit. Să nu pui ceva în ele: după trei săptămîni, tot acolo e.

Aflăm de la *România muzicală* că e ziua de naștere a lui Holi. A lui și a lui Kurt Mazur. Îi scriu ca să-i fac urări și-i spun că n-am reținut care din ei are 89 de ani. Îi urez să-l prindă suta director. În continuare, mai vedem noi. ■

actualitatea

Un artist aventuros: Marcel Chirnoagă

La două luni de la moartea graficianului Marcel Chirnoagă, la Iași s-a deschis o expoziție comemorativă. Cu acest prilej, „SUPLEMENTUL DE CULTURĂ” de săptămîna trecută publică o parte dintr-un interviu luat în 1997 artistului de Grigore Ilisei, pentru TVR-Iași. E una din puținele mărturisiri biografice pe care a acceptat să le facă și cu atât mai interesantă cu cît viața lui a cunoscut episoade ieșite din comun. De pildă, Cronicarul nu știa că Marcel Chirnoagă n-a făcut studii universitare de specialitate, ci Facultatea de Fizico-Matematică, absolvită în 1952. A fost studentul lui Dan Barbilian și al lui Octav Onicescu, care i-au dat iluzia că vocația lui ar fi matematica. Apoi, din cauza dosarului de cadre, nu și-a putut urma vocația primă: „M-am reciclat în fizica atmosferică și meteorologie, am lucrat la Băneasa șapte ani, făcînd o treabă cu titlu pompos: protecția navigației aeriene. Dădeam buletine de zbor piloților care plecau în curse”. Deși îi plăcea să deseneze încă din copilărie, „abia după 30 de ani am început să cred că rostul meu în viața asta e să fiu artist [...] Cînd am demisionat de la meteorologie, m-am pus la ambiție, să fac treaba cu meserie și am început să învăț meserie. Din cărți mai întîi. Pe urmă i-am întîlnit pe profesorul Vasile Cazar și pe asistentul lui, Ion State, care m-au încurajat și m-au îmbrîncit, așa zice eu, ca să studiez și să mă dumiresc cu principiile imaginii, imaginea pe care doream să o creez, imaginea emoțiilor, sentimentelor gîndurilor mele. Și așa că am fost încurajat de niște colegi”.

A putut trăi din lucrările lui, unele achiziționate de stat, ba chiar a plecat de mai multe ori cu expoziții în Occident („Am fost încurajat de cei de la Ministerul Culturii, zic eu, ca element de propagandă. Voiau să dovedească prin lucrările mele liberalismul regimului”). În 1976 însă i s-a refuzat pașaportul pentru a pleca la Helsinki, unde era invitat cu o expoziție. Așa că s-a înfuriat și, după ce s-a antrenat vîslînd în Delta, a plecat cu o barcă pescărească pe mare spre Istanbul, luîndu-și și fiica. Povestește că nu voia „să fugă”, ci doar să demonstreze că poate pleca și fără pașaportul lor și apoi să se întoarcă. Din nefericire, o furtună teribilă i-a dat planurile peste cap. Tatăl și fata au fost salvate de o navă militară sovietică și aduși la Constanța, unde au fost arestați pentru trecerea frauduloasă a frontierei. Riscuau cîte cinci ani de închisoare, dar au scăpat doar cu o amendă: „S-a întîmplat pentru că eram o persoană destul de cunoscută și că în toate declarațiile date procurorului scriam că la ilegalitatea de a nu mi se acorda pașaportul am vrut să răspund tot cu o ilegalitate. Poate pentru faptul că fusesem în cele străinătăți, au considerat organele superioare de partid și de stat că-i mai bine să fiu sfătuit să povestesc că m-a luat vîntul și astfel să nu mi se mai intenteze proces. În fața instanței, se gîndeau, pesemne, factorii de conducere de atunci, așa fi putut face gură și așa ceva n-ar fi rămas fără răsunset. În anul următor am primit pașaport și eu, și fiica mea. Ea însă nu s-a mai întors”.

Happy Birthday !

Se știe, încă de pe vremea *Moftului român*, că vara ziariștii sunt în pană de subiecte. Inutil de spus că moartea unei vedete în asemenea momente salvează sute de ziariști de la criza de inspirație. La două-trei zile după moartea lui Michael Jackson se vede că *ADEVĂRUL* a rămas iarăși cu traista goală. Altfel nu ne putem explica de ce

ochiul magic

e nevoie să aflăm „dintr-un comunicat MAI” că „luni sute de mii de români își sărbătoresc onomastica de Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. Mai mult, ni se spune că o mare descoperire că majoritatea celor care-și sărbătoresc luni onomastica „sunt bărbați” (225.092 de inși). Și mai aflăm din *Adevărul* (28 iunie) ca știre-bombă, transmisă prin instituții cu nume și inițiale intimidante, că „Alte persoane care își sărbătoresc luni onomastica poartă numele de Paul, Pavel, Petrică, Petre-Pavel, Pavăl sau Pavlov, potrivit comunicatului MAI, transmis de NewsIn”. Și că pe cele mai multe femei care își au onomastica luni le cheama Paulina. Ca și cum n-ar fi de-ajuns, întreaga știre este dată de două ori (cel puțin în ediția *on-line*), cu diverse corpuri de literă și ilustrată cu o imagine foarte potrivită: un tort

cu trei (!!) lumânări, pe care scrie, în spiritul tradiției acestei sărbători a „sute de mii de români” și al zilei *onomastice*, *Happy Birthday!* Cât despre noi, cei de la **România literară**, n-avem nevoie de comunicate MAI transmise de NewsIn ca să-i urăm *La mulți ani!* colegului nostru Pavel (Șușară). La onomastica, iar nu la aniversare, pardon, *birthday!*

Pe față sau pe Verso ?

În ultima vreme, unul din amuzamentele predilecte ale Cronicarului e acela de a contabiliza gafele talentatului critic Bogdan Crețu. Cum ocaziile nu încetează să apară, acesta publicînd peste tot pe unde se ivește un spațiu liber în pagină (e drept că de multe ori unul și același articol), vacanța se anunță de pe acum veselă. Comentînd, într-un bun număr tematic al revistei *VERSO*, poezia lui Nichita Danilov, Crețu se trezește scriind, în răspar cu admiratorii Cenaclului de Luni: „Or, cît de generoși am fi cu aceștia, Florin Iaru, să spunem, nu are cum să fie un poet mai bun decît cei doi nedreptați mai sus pomeniți.” Aceștia sunt, în traducere, optzeciștii bucureșteni, iar *nedreptații*, în ordine, Ion Mureșan și Nichita Danilov. Acum, nu zice nimeni că e sau nu e cum scrie Crețu, poate-o fi, poate n-o fi, dar tonul de răzmeriță cu care, parcă bătînd cu piciorul în podea, acesta se încapățânează să-l ia pe *n-are cum* în brațe, rămîne, dincolo de verdict, ridicol. Cine-ar mai îndrăzni să-l contrazică? Dar, mai ales, cu ce folos?

Constatare sau reproș?

Revista *PRO SAECULUM* (nr. 4 din iunie 2009) din Focșani te întîmpină cu de toate: de la aniversări (un consistent grupaj de texte este dedicat Irinei Mavrodin cu prilejul împlinirii a 80 de ani) și polemici, pînă la revista presei sau la recenzii pe marginea cărților apărute recent. Constantin Horea, în recenzia („Boia le mai-aime”) pe care o face cărții lui Lucian Boia (*Napoleon III cel neiubit*, Humanitas, 2008), nu se dovedește prea milos cu reputatul istoric bucureștean. Și chiar dacă, judecat în ansamblu, articolul e o analiză la obiect a cărții, e ceva în timbrul autorului care te duce cu gîndul la mari frustrări indelebile. Îți vine să spui că lui Constantin Horea îi place cartea, dar că nu-l îndrăgește pe autor: „Lucian Boia dă un exemplu numai bun de urmat de către tinerii istorici (cîți or mai fi și ei) referitor la cum rescrii istoria, adică nepărtinitor, fără patimă și eliberat de orice prejudecăți. Însă cercetarea «curată» și profesionistă a autorului, la fel ca în cazul altor cărți ale domniei sale, nu aduce nimic (esențial) nou, nedescoperit, necercetat sau nedezbătut. Este știut faptul, dar foarte puțin afirmat, că Lucian Boia, pe cît de strălucit este ca gînditor/analist și orator, pe afit de bun se arată în calitatea de compilator de informații. Distinsul profesor de la Universitatea din București are acel geniu de a căuta exact acolo unde trebuie, de a găsi și mixa laolaltă ingredientele unei cărți reușite. Mai mult, domnia sa are darul «spunerii» și expunerii, un stil prin care reușește să cucerească și cititorul nu prea pasionat de subiecte de istorie. Aceasta nu vrea să fie o acuza sau un reproș, ci o simplă constatare.” Cum s-ar spune, cartea e bună, numai autorul are mici cusururi. Și dacă e vorba doar de o simplă constatare, Cronicarul o acceptă, străduindu-se să nu vadă acuza; altminteri, tonul seamănă prea mult a critică iscată din ranchiuni ce nu au legătură cu disciplina istoriei.

Cronicar

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Talon de abonare începînd cu

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 50 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 96 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 195 lei

Nume Prenume
str. nr. bl. sc. et. ap.
sector. localitate. cod poștal. județ.
telefon.

Abonamente 2009

România literară

Începînd cu 1 ianuarie 2009, abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr. 6, sector 2, București, 022195. Tel.: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Valentina Vlădan, Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

